Osynliga länkar. Berättelser [1894]

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1894.
Innehåll.

FRU FASTA OCH PETTER NORD.
* * *
I.

Den lilla staden står för min tanke, vänlig som ett hem. Den är så liten, att jag kunde lära känna alla dess vinklar och vrår, kunde bli vän med hvartenda barn och lära namnen på alla hundarna. Den, som gick framåt gatan, visste vid hvilket fönster han skulle lyfta blicken för att få se ett vackert ansikte bakom rutan, och den, som promenerade genom stadsparken, kände noga till, när han skulle gå där för att få råka den han ville råka.

De vackra rosorna i grannens trädgård väckte ens stolthet, nära nog som om de stått i ens egen. Skedde något, som var småaktigt eller simpelt, blygdes man, som om det händt i ens egen familj, men öfver det allra minsta äfventyr, öfver en eldsvåda eller ett torgslagsmål bröstade man sig och sade: »Se blott hvilket samhälle! Ske sådana ting annorstädes? Hvilken underbar stad!»

Och i denna min älskade stad förändras intet. Kommer jag åter dit en gång, skall jag återfinna samma hus och bodar som jag känner sedan gammalt, samma gropar i stenläggningen skola bringa mig på fall, samma styfva lindhäckar, samma rundklippta syrenbuskar skola fängsla min beundrande blick. Åter skall jag se den gamle rådmannen, som styr hela staden, komma vandrande nedåt gatan med elefanttunga steg. Patriark och försyn, hvilken trygghetskänsla är det ej att veta dig vandra där! Och den döfve Halfvorson skall alltjämt gå och gräfva i sin trädgård, medan hans vattenklara ögon stirra och söka, som ville de säga: »Allt, allt ha vi genomforskat, nu, jord, skola vi borra oss ända in i ditt innersta.»

Men hvem som icke mer skall finnas kvar där, det är den lille trinde Petter Nord. Den lille värmländingen, ni vet, som stod i Halfvorsons krambod, han, som roade kunderna med sina små mekaniska uppfinningar och sina hvita möss. Om honom är det en hel historia. Det finns en historia att berätta om allt och alla i den

staden. Ingenstädes ske så förunderliga ting.

Han var en bondpojke, den lille Petter Nord. Han var kortvuxen och trind, han var brunögd och leende. Hans hår var blekare än björklöf om hösten, kinderna voro röda och duniga. Och från Värmland var han. Ingen, som såg honom, kunde tro honom vara kommen från något annat land. Med ypperliga egenskaper hade det förträffliga hemlandet utrustat honom. Rask var han i sina göromål, kvick i fingrarna, snabb i tungan, redig i tanken. Och därtill en tok, en rent förflugen tok, godmodig och stormodig, beskedlig och stridslysten, nyfiken och sladderaktig. Den galningen, han var ur stånd att visa mer vördnad för en borgmästare än för en tiggare! Men hjärta hade han, förälskad var han hvarannan dag, och hela staden hade han till förtrogen.

Arbetet i boden skötte detta de rika gåfvornas barn på något öfvernaturligt sätt. Kunderna blefvo betjänade, allt under det att han matade de hvita mössen. Pengar växlades och räknades, medan han satte hjul på sina små självgående vagnar. Och medan han för kunderna berättade om sin allra sista förälskelse, höll han ögonen på stopet, i hvilket den bruna sirapen sakta ringlade ned. Och det fägnade de beundrande åhörarna att se honom plötsligt sätta åstad öfver disken och rusa ut på gatan för att få sig en dust med en förbidrifvande gatpojke, liksom att se honom med lugn panna återvända för att knyta till knuten på ett paket eller mäta färdigt ett stycke tyg.

Var det icke naturligt, att han skulle bli hela stadens gunstling? Vi kände oss alla förpliktade att handla nere hos Halfvorsons, sedan Petter Nord kommit dit. Om det så var gamle rådmannen själf, så var han stolt, när Petter Nord tog honom med sig in i en mörk vrå och visade honom burarna med de hvita mössen. Det var oro och spänning med att visa råttorna, ty Halfvorson hade förbjudit honom att ha dem i boden.

Men så kom i den ljusnande februari ett par mörka dagar med disigt töväder. Petter Nord blef med ens allvarlig och tyst. Han lät de hvita mössen bita i sina ståltrådsburar utan att mata dem. Han skötte sina sysslor oklanderligt. Han slogs ej med gatpojkarna. Kunde då ej Petter Nord tåla, att vintern slagit om?

Ånej, saken var den, att han hittat en femtikronsedel uppe på en af hyllorna. Han hade trott, att den blifvit uppslängd med ett tygstycke, och helt oförmärkt hade han stoppat in den under en packe randig domestik, som var omodern då och aldrig togs ned från hyllorna.

Gossen gick och bar på en stor vrede mot Halfvorson. Denne hade slagit ihjäl en hel råttfamilj för honom, och nu ämnade han hämnas. Ännu såg han för sina ögon den hvita modern midt ibland sina hjälplösa ungar. Hon hade ej gjort ett enda försök att fly, utan legat kvar på sin plats i orubbligt hjältemod, stirrande med röda, brinnande ögon på den hjärtlöse mördaren. Förtjänade då icke denne en liten stund af ängslan? Petter Nord ville se honom komma dödsblek ut från kontoret och börja söka efter femtikronan. Han ville se samma ångest i hans vattenklara ögon, som han sett i den hvita råttans granatröda. Handelsmannen skulle få söka, han skulle få vända upp och ned på hela boden, innan Petter Nord lät honom finna sedeln.

Men femtikronan fick ligga på sitt gömställe hela dagen, utan att någon frågade efter den. Den var helt ny, mångfärgad och lysande och hade stora femtital i alla hörnen. När Petter Nord var ensam i boden, reste han en stege mot hyllorna och klef upp till domestikpacken. Så tog han fram femtikronan, vecklade ut den och beundrade dess skönhet.

Midt under den ifrigaste handeln kunde han bli ängslig öfver att något skulle ha händt femtikronan. Då låtsade han söka något på hyllan och famlade in under domestikpacken, tills han kände den glatta sedeln frasa under sina fingrar.

Den sedeln hade med ens fått en öfvernaturlig makt öfver honom. Månne det inte var något lefvande i den? De af breda ringar omgifna femtitalen voro som sugande ögon. Gossen kysste dem alla och hviskade:

»Sådana som du ville jag ha många, förfärligt många.»

Han började göra sig allehanda tankar om sedeln, och därom att Halfvorson ej frågade efter den. Kanske den ej var Halfvorsons? Kanske den legat långa tider i kramboden? Kanske den ej längre hade någon ägare?

Tankar smitta. – Vid kvällsbordet hade Halfvorson börjat tala om penningar och penningmänniskor. Han berättade för Petter Nord om alla de fattiga pojkar, som samlat sig rikedom. Han började med Whittington och slutade med Astor och Jay Gould. Halfvorson kände allas deras historia, han visste hur de sträfvat och försakat, hvad de uppfunnit och vågat. Han blef vältalig, då han kom in på sådant. Han genomlefde de unga penningmänniskornas lidanden, han följde dem i framgången, han jublade vid deras seger. Petter Nord hörde på alldeles förtrollad.

Halfvorson var fullkomligt döf, men detta utgjorde intet hinder för samtal, ty han såg på ens läppar allt hvad man sade. Däremot kunde han ej höra sin egen röst. Denna rullade därför fram så underligt entonig som bruset af ett fjärran vattenfall. Men det underliga sättet att tala gjorde, att allt han sade bet sig fast i öronen, så att man ej kunde bli fri från det på många dagar. Den stackars Petter Nord!

»Hvad som nödvändigt behöfs för att bli rik,» sade Halfvorson, »det är grundplåten. Men den kan ej förtjänas. Märk, att de alla ha hittat den på gatan eller funnit den mellan fodret och yttertyget på en rock, som de köpt på pantauktion, eller att den vunnits på spel eller gifvits dem som allmosa af en skön och barmhärtig dam. Men sedan de väl funnit detta välsignade mynt, har allt lyckats dem. Guldströmmen vällde fram ur det som ur en källa. Det första, som behöfs, Petter Nord, det är grundplåten.»

Halfvorsons röst ljöd allt dofvare och dofvare. Den unge Petter Nord satt i ett slags domning och såg idel penningar framför sig. Öfver matbordets duk lägrade sig högar af dukater, golfvet svallade hvitt af silfver, och de smutsiga tapeternas orediga mönster förvandlades till banksedlar, stora som näsdukar. Men midt för hans ögon fladdrade femtital, omgifna af breda ringar, och lockade honom som de skönaste ögon. »Hvem kan veta,» logo ögonen, »kanske femtikronan uppe på hyllan är en sådan där grundplåt?»

»Märk nu väl,» sade Halfvorson, »att näst grundplåten äro två ting nödvändiga för dem, som vilja nå höjderna. Arbete, järnhårdt arbete, Petter Nord, heter det ena; och det andra heter försakelse. Försakelse af lek och kärlek, af prat och skratt, af morgonsömnen och skymningspromenaden. I sanning, i sanning, två ting äro nödvändiga för den, som vill vinna lyckan. Arbete heter det ena, och det andra försakelse.»

Petter Nord såg ut, som om han ville gråta. Visst ville han bli rik, visst ville han bli lycklig, men lyckan skulle ej komma så där ängsligt och surt förvärfvad. Lyckan skulle komma alldeles af sig själf, hon. Bäst som Petter Nord slogs med gatpojkarna, skulle den ädla damen hejda sin karm vid butikdörren och inbjuda värmlandspojken till platsen vid sin sida. Men nu rullade Halfvorsons röst alltjämt i hans öron. Hela hans hjärna blef full af den. Han trodde intet annat, visste intet annat. Arbete och försakelse, arbete och försakelse, det var lifvet och lifvets mål. Han begärde intet annat, tordes ej tro, att han någonsin önskat något annat.

Nästa dag vågade han ej kyssa femtikronan, tordes inte en gång se på den. Han var tyst och förstämd, ordentlig och flitig. Alla sina sysslor skötte han så oklanderligt, att hvar och en kunde förstå, att det var något på tok med honom. Gamle rådmannen blef bekymrad för gossen och gjorde hvad han kunde för att trösta honom.

»Har Petter Nord ämnat sig upp på fastlagsbalen i kväll?» frågade gubben. »Jaså, det har han inte. Ja, då bjuder jag Petter Nord. Och låt se, att han kommer, annars talar jag om för Halfvorson hvar han har sina råttburar.»

Petter Nord suckade och lofvade att gå på balen.

Fastlagsbal, tänk att Petter Nord skulle på fastlagsbal! Petter Nord skulle få se alla stadens vackra damer, fina, hvitklädda, blomstersmyckade. Men Petter Nord skulle naturligtvis icke få dansa med en enda af dem. Nå, det var också det samma. Han var inte i lynne att dansa.

På balen stod han och hängde i en dörr och tog inte ett steg till dans. Några hade försökt att få upp honom i dansen, men han hade varit ståndaktig och sagt nej. Han kunde icke de här danserna. Icke heller ville någon af de där fina damerna dansa med honom. Han var alltför ringa för dem.

Men bäst han stod där, började det tindra och lysa i hans ögon, och han kände glädjen glida fram genom lederna. Det kom sig af dansmusiken, det kom sig af blomdoften, det kom sig af alla de vackra ansikten han hade framför sig. Efter bara en liten stund var han så tindrande glad, att om glädjen vore eld, skulle det stått höga lågor om honom. Och om kärleken vore det, som många säga att den är, så skulle det ej gått bättre. Han var alltid kär i någon vacker flicka, men hittills bara i en i sänder. Men när han nu såg alla dessa vackra damer på en gång, var det inte längre en ensam brasa, som förhärjade det sextonåriga hjärtat, det var en hel skogsbrand.

Ibland såg han ned på sina stöflar, som alls ej voro några balskor. Men så han skulle kunnat stampa takt med de breda klackarna och snurrat rundt på de tjocka sulorna! Det var något som ryckte och slet i honom och ville slänga honom framåt golfvet som en piskad boll. Han stod emot än så länge, fast rörelsen inom honom blef allt starkare, ju längre det led med natten. Han blef yr och lifsvarm. Hejsan, han var inte längre den fattige Petter Nord! Han var den unga hvirfvelvinden, som lyfter hafvet och vräker omkull skogen.

Rätt som det var spelades där upp en hambopolska. Bondgossen blef rent utom sig. Han tyckte det ljöd som polska, som värmlandspolska.

I ett nu klef Petter Nord fram på dansgolfvet. Alla herremansfasoner voro glidna af honom. Han var icke längre på rådstugubal, utan hemma på logen på midsommardans. Han gick fram, krokig i knäna, med hufvudet neddraget mellan axlarna. Utan att bjuda upp slog han armarna om lifvet på en dam och ryckte henne med sig. Och så började han dansa polska.

Flickan följde honom, halft motvilligt, nästan släpad. Hon var i otakt, hon visste ej hvad detta var för en dans, men plötsligt gick allt af sig självt. Dansens hemlighet uppenbarades för henne. Polskan bar henne, lyfte henne, hon fick vingar på fötterna, hon blef lätt som luft. Hon tyckte, att hon flög fram.

Ty värmlandspolskan är den underbaraste dans. Den omskapar jordens tungfotade söner. Ljudlöst sväfva de på tumstjocka sulor fram öfver ohyflade loggolf. De hvirfla omkring, lätta som löf i höststorm. Den är mjuk, snabb, tyst, glidande. Dess ädla, måttfulla rörelser frigöra kropparna och låta dem känna sig lätta, spänstiga, sväfvande.

Medan Petter Nord dansade sin hemlandsdans, blef det stilla i balsalen. I början skrattade man, men så gick det upp för alla, att detta var dans. Detta bortsväfvande i jämna, snabba hvirflar, det var sannerligen dans, om något.

Så märkte Petter Nord midt under yrseln, att rundt omkring honom rådde en underlig stillhet. Han stannade tvärt och strök sig öfver pannan. Intet svart loggolf, inga löfklädda väggar, ingen ljusblå sommarnatt, ingen munter bondtös fanns det i den verklighet han skådade in i. Han blygdes och ville smyga sig bort.

Men han var redan omringad, bestormad. De unga damerna trängdes omkring krambodgossen och ropade: »Dansa med oss, dansa med oss!»

De ville lära sig polska. Alla ville lära sig dansa polska. Balen blef ryckt ur sin gång och kom att likna en dansskola. Alla försäkrade, att de ej förr vetat hvad det var att dansa. Och Petter Nord vardt en stor man den kvällen.

Han måste dansa med alla de fina damerna, och de voro öfvermåttan vänliga mot honom. Han var bara en pojke, och en så munter tok för resten. Ingen kunde låta bli att skämma bort honom.

Då kände Petter Nord, att detta var lyckan. Att vara damernas gunstling, att våga tala till dem, att vara midt uppe i ljusskenet, i rörelsen, att bli firad, bortklemad, visst var detta lyckan.

Då balen tog slut, var han för lycklig att vara sorgsen ens öfver detta. Han behöfde komma hem för att i stillhet få tänka öfver det, som skett med honom i kväll. –

Halfvorson var ogift, men han hade i huset en brorsdotter, som arbetade på kontoret. Hon var fattig och beroende af Halfvorson, men hon visade sig ganska högdragen både mot denne och Petter Nord. Hon hade många vänner bland de anseddare i staden och blef bjuden i familjer, dit Halfvorson aldrig fick komma. Hon och Petter Nord hade sällskap hem från balen.

»Vet Nord,» frågade Edith Halfvorson, »att Halfvorson snart blir åtalad för olaga brännvinshandel. Nord kan gärna säga mig hur det är med den saken.»

»Det är ingenting, som är lönt för dem att bråka om,» sade Petter Nord.

Edith suckade. »Naturligtvis är det något. Och det blir rättegång och böter och skam utan ände. Jag skulle önska, att jag riktigt visste hur det är.»

»Det är nog bäst att ingenting veta,» sade Petter Nord.

»Jag vill komma mig upp, jag, ser Nord,» fortsatte Edith, »och jag ville dra upp Halfvorson med, men han dimper alltid ned för mig igen. Och rätt som det är, gör han något, så att jag blir omöjlig, jag med. Jag ser på honom nu, att han har något för sig. Vet inte Petter Nord hvad det är? Det vore godt att veta.»

»Nej,» sade Petter Nord, och inte ett ord mer gitte han säga. Var det mänskligt att tala om sådant med honom, som kom från sin första bal.

Innanför boden fanns en liten skrubb för bodpojken. Där satt Petter Nord från i dag och gick till rätta med Petter Nord från i går. Så blek och feg den lymmeln såg ut. Nu fick han veta hvad han gick för. Tjuf och girigbuk. Kunde han sitt sjunde bud? Med rätta borde han ha tjugu par spö. Det borde han.

Gud vare tackad och lofvad, som låtit honom komma på balen och få ett nytt sinne. Usch, så fult det varit inom honom, men nu var allt annorlunda. Som om rikedomen vore värd, att man offrade samvete och själafrid för dess skull! Som om den vore värd så mycket som en hvit mus, om man ej fick vara glad på samma gång! Han slog ihop händerna och ropade jublande, att han var fri, fri, fri! Inte en längtan efter att äga femtikronan fanns i hans själ. Så godt det var att vara lycklig!

Då han lagt sig, tänkte han på att han skulle visa Halfvorson femtikronan tidigt nästa morgon. Sedan blef han orolig för att handelsmannen kunde komma in i boden före honom nästa dag, söka efter sedeln och finna den. Då skulle han väl tro, att Petter Nord gömt den för att behålla den. Den tanken lämnade honom ingen ro. Han försökte få bort den, men det lyckades ej. Han kunde ej somna. Då steg han upp, smög sig ut i boden och famlade reda på femtikronan. Sedan somnade han godt med sedeln under hufvudgärden.

En timme senare väcktes han. Ett skarpt ljusskken slog honom i ögonen, en hand famlade under hans hufvudkudde, och en mullrande röst grälade och svor.

Innan gossen var fullt vaken, hade Halfvorson redan sedeln i handen och visade den för två kvinnor, som stodo i dörren till skrubben. »Ser ni, att jag hade rätt,» sade Halfvorson. »Ser ni, att det lönade sig för mig att köra upp er och få vittnen på honom! Ser ni, att han är en tjuf?»

»Nej, nej, nej,» skrek den stackars Petter Nord. »Jag ville inte stjäla. Jag bara gömde sedeln.»

Halfvorson hörde ju ingenting. De båda kvinnorna stodo med ryggen åt skrubben, liksom beslutna att hvarken höra eller se.

Petter Nord satt i sängen. Han såg med ens ömkligen svag och liten ut. Tårarna strömmade. Han jämrade sig högt.

»Farbror,» sade Edith, »han tjuter.»

»Låt honom tjuta,» sade Halfvorson, »låt honom tjuta!» Och han gick fram och såg på gossen. »Kan nog tro, att du tjuter otroligt,» sade han, »men det tar inte på mig.»

»Oj, oj,» ropade Petter Nord, »jag är ingen tjuf. Jag gömde sedeln för roskull – för att reta er. Jag ville straffa er för råttorna. Jag är ingen tjuf. Kan ingen höra mig. Jag är ingen tjuf.»

»Farbror,» sade Edith, »har du pinat honom nog nu, så kanske vi få gå och lägga oss?»

»Jag kan nog tro, att det låter ohyggligt,» sade Halfvorson, »men det kan inte hjälpas.» Han var munter, riktigt uppspelt. »Jag har haft ögonen på dig länge, du,» sade han till gossen. »Alltid hade du något att sticka undan, då jag kom in i boden. Men nu är du fast. Nu har jag vittnen på dig, och nu går jag efter fiskalen.»

Pojken satte i med ett skärande skri. »Kan ingen hjälpa mig, kan ingen hjälpa mig?» ropade han. Men så var Halfvorson borta, och madamen, som förestod huset, kom fram till honom.

»Upp och kläd på sig, Petter Nord! Halfvorson har gått efter fiskalen, och under tiden kan han löpa sin kos. Fröken kan gå ut i köket och skaffa honom litet i matsäcken. Jag skall plocka ihop hans saker.»

Den förfärliga gråten upphörde genast. Efter en kort stund af brådska var gossen färdig. Han kysste de båda kvinnorna på hand, ödmjukt som en piskad hund. Och så sprang han.

De stodo i dörren och sågo efter honom. Då han var borta, drogo de en suck af lättnad.

»Hvad skall Halfvorson nu säga?» sade Edith.

»Han blir nog nöjd,» svarade hushållerskan. »Han har väl lagt ut pengarna för pojken, tänker jag. Han ville nog bara bli af med honom.»

»Hvarför då? Den gossen var ju den bästa vi haft i boden på många år.»

»Han ville väl inte ha honom till vittne i brännvinssaken.» –

Edith stod tyst och andades häftigt. »Det är så nedrigt, så nedrigt,» mumlade hon. Hon knöt näfven mot kontoret och mot den lilla rutan på dörren, genom hvilken Halfvorson kunde se in i boden. Hon kunde ha lust, hon med, att fly ut i världen från all denna uselhet.

Hon hörde ett buller långt inne i boden. Hon lyssnade, gick närmare, letade sig fram efter ljudet och fann ändtligen bakom en silltunna buren med Petter Nords hvita möss.

Hon tog upp den, satte den på disken och öppnade burluckan. Mus efter mus ilade ut och försvann bakom lådor och burkar.

»Måtte ni trifvas och förökas,» sade Edith, »låt se att ni gör skada och hämnas er husbonde!»

II.

Den lilla staden låg vänlig och nöjd under sitt röda berg. Den var så inbäddad i grönska, att nätt och jämt kyrktornet stack upp därur. Trädgård vid trädgård trängde sig på smala terrasser uppåt branterna, och då de ej kunde komma längre åt detta håll, störtade de med buskar och träd tvärt öfver gatan och utbredde sig mellan de glesa gårdarna och på den smala jordremsan nedom dem, tills de hejdades af den breda älfven.

Det var alldeles tyst och stilla i staden. Där sågs inte en människa, bara träd och buskar samt ett och annat hus. Det enda buller som förnams var klotens rullande på kägelbanan, och det lät som en aflägsen åska en sommardag. Det hörde med till tystnaden.

Men nu gnisslade torgets ojämna stenläggning under järnskodda klackar. Ljudet af grofva röster dånade mot rådstugans och kyrkans väggar, återkastades från berget och ilade ohejdadt nedåt den långa gatan. Fyra vandrare störde förmiddagslugnet.

Ack, den ljufva tystnaden, den årslånga helgdagsfriden! Hvad de förfärades! Man kunde liksom förnimma hur de gåfvo sig på flykt uppåt bergstigarna.

En af de bullrande, som bröto in i småstaden, var Petter Nord, värmlandspojken, som för sex år sedan rymde från staden, anklagad för stöld. De som följde honom voro tre sjåare från den stora handelsstaden, som ligger bara ett par mil därifrån.

Hur hade det då gått den lille Petter Nord? Väl hade det gått honom. Han hade fått en den allra förnuftigaste vän och ledsagare.

Då han sprang bort från småstaden i den mörka, regntunga februarimorgonen, sjödo och brusade polskmelodierna i hans öron. Och en af dem var ihärdigare än alla andra. Det var den de alla sjungit under den stora ringdansen.

Nu är det jul igen,
Nu är det jul igen,
Och efter jul så kommer påska,
Och det är inte sant,
Och det är inte sant,
Ty efter jul så ha vi fasta.

Detta hörde den lille flyktingen så tydligt, så tydligt. Och så trängde den visdom, som gömmes i den gamla ringdansen, in i den lille njutningslystne värmlandspojken, trängde in i hvarje fiber, blandade sig i hvarje bloddroppe, sög sig in i hjärna och märg. Så är det, så är meningen. Mellan jul och påsk, mellan födelsens och dödens fester kommer lifvets fasta. Af lifvet skall man ingenting begära, det är en stackars fattig fasta. Man skall aldrig tro det, hur det än förställer sig. Nästa ögonblick är det åter grått och fult. Rår inte för det, stackare, kan inte bättre!

Och Petter Nord kände sig nästan stolt öfver att hafva aflurat lifvet dess djupaste hemlighet.

Så tyckte han sig se den gulbleka fru Fasta smyga fram öfver jorden i tiggarskepnad med fastlagsris i

handen. Och han hörde hur hon gnisslade åt honom: »Du har velat fira glädjens och det lustiga lynnets fest midt under den fastetid, som kallas lifvet. Därför skall det öfvergå dig skam och nesa, ända tills du bättrar dig.»

Men han hade bättrat sig, och fru Fasta hade beskyddat honom. Han hade aldrig behöft rymma längre än till den stora handelsstaden, ty han blef aldrig efterspanad. Och i dess arbetarkvarter hade fru Fasta sin trygga bostad. Petter Nord blef arbetare på en mekanisk verkstad. Han blef stark och energisk. Han blef allvarsam och sparsam. Han hade fina söndagskläder, han skaffade sig litet kunskaper, lånade böcker och gick på föreläsningar. Egentligen var det ingenting mer igen af den lille Petter Nord än det blekhvita håret och de bruna ögonen.

Den där natten hade bräckt något hos honom, och det tunga arbetet på verkstaden gjorde bräckan allt större, så att den tokige värmländingen alldeles krupit ut genom den. Han pratade inte tok mer, ty på verkstaden var det förbjudet att tala, och däraf kom han i tigarevanor. Han gjorde inga uppfinningar mer, ty sedan han skulle sköta fjädrar och hjul på allvar, var det ingenting roligt med dem längre. Han förälskade sig ej, ty han kunde ej bli intresserad af arbetarkvarterets kvinnor, sedan han lärt känna småstadens skönheter. Han hade inga råttor, inga ekorrar, alls intet att leka med. Han hade inte tid, han förstod att sådant bara var onyttigt, och han tänkte med förfäran på den tid, då han ännu slogs med gatpojkar.

Petter Nord trodde icke, att lifvet kunde vara annat än grått, grått, grått. Petter Nord hade alltid tråkigt, men han var så van därvid, att han ej märkte det själf. Petter Nord var stolt öfver sig själf, därför att han blifvit så dygdig. Han räknade sin upprättelse från den natt, då glädjen svek honom och fru Fasta blef hans ledsagerska och vän.

Men hur kunde den dygdige Petter Nord komma till småstaden midt på en arbetsdag, åtföljd af tre sjåare, som voro sluskiga och försupna?

Han hade ändå alltid varit en god gosse, den stackars Petter Nord. Och de där tre sjåarna hade han alltid sökt hjälpa, så godt han kunnat, fastän han föraktat dem. Han hade kommit med ved till deras eländiga kyffe, då vintern var som hårdast, och han hade lappat och lagat deras kläder. De där karlarna höllo ihop som bröder, mest därför att de hette Petter alla tre. Det namnet enade dem vida mer, än om de varit födda syskon. Och nu tålde de för detta samma namnets skull, att gossen gjorde dem väntjänster, och när de om kvällarna fått sin »gök» i ordning och intagit bekväma ställningar på trästolarna, undfägnade de honom, som satt och stoppade de storgrinande hålen på deras strumpor, med galghumor och äfventyrliga lögner. Det tyckte Petter Nord om, fast han ej ville erkänna det. De där karlarna voro nu för honom nära nog detsamma som råttorna varit förr i världen.

Nu hände sig, att dessa sjåare fingo höra en del skvaller från småstaden. Och efter sex års förlopp bragte de till Petter Nord underrättelse om att Halfvorson lagt ut femtikronan för honom för att göra honom omöjlig som vittne. Och deras mening var, att Petter Nord borde draga upp till småstaden och ge Halfvorson stryk.

Men Petter Nord var klok och besinningsfull och utrustad med denna världens visdom. Han ville alls icke inlåta sig på något dylikt.

Pettrarna spridde ut historien i hela arbetarkvarteret. Alla människor sade till Petter Nord: »Gå dit upp och ge Halfvorson stryk, så kommer du i häkte, och det blir rättegång, och saken kommer i tidningarna, och karlen blir utskämd öfver hela landet.»

Men Petter Nord ville inte. Det kunde nog vara roligt, men hämnd är ett dyrt nöje, och Petter Nord visste, att lifvet är fattigt. Lifvet har inte råd med dylika förlustelser.

Då hade de tre sjåarna kommit till honom tidigt en morgon och sagt, att nu ville de gå i hans ställe och klå upp Halfvorson, »för att rättvisan skulle bli gjord på jorden», som de sade.

Och så hade Petter Nord lofvat att slå ihjäl dem alla tre, om de ginge ett steg på vägen till småstaden.

Då höll en af dem, som var liten och kort och hette Långe-Petter, ett tal för Petter Nord.

»Denna jorden,» sade han, »är ett äpple, som hänger på en tråd öfver en eld för att stekas. Med elden menar jag det ondas rike, Petter Nord, och äpplet måste hänga nära elden för att bli sött och mört, men om tråden brister och äpplet ramlar ned i elden, så blir det fördärfvadt. Därför är det mycket viktigt med tråden, Petter Nord. Förstår du hvad som menas med tråden?»

»Jag gissar det måtte vara en ståltrådslina,» sade Petter Nord.

»Med tråden menar jag rättvisan,» sade Långe- Petter med mörkt allvar. »Om ej rättvisan sker på jorden, så ramlar alltsammans ned i elden. Därför får ej hämnaren undandraga sig att straffa, eller om han ej vill, måste andra gå.»

»Det blir sista gången jag bjuder någon af er på 'gök',» sade Petter Nord, alldeles oberörd af talet.

»Ja, det hjälper inte,» sade Långe-Petter, »rättvisan måste ske.»

»Vi göra det inte för att få tack af dig, utan för att det ärliga Petternamnet ej skall komma i vanrykte,» sade den, som hette Rulle-Petter och som var lång och vresig.

»Jaså, det namnet är så högt aktadt,» sade Petter Nord försmädligt.

»Ja, och det är kitsligt, att de nu börja prata om allestädes på krogarna, att du väl ämnat stjäla femtikronan, eftersom du ej vill ha köpmannen straffad.»

Det ordet bet djupt. Petter Nord rusade upp och sade, att nu ville han gå och piska upp köpmannen.

»Ja, vi följa väl med och hjälpa till,» sade sjåarna.

Och så drogo de, fyra man högt, upp till småstaden. I början var Petter Nord butter och oblid samt mycket mer ond på sina vänner än på sin fiende. Men när han kom på älfbron och såg staden, blef han alldeles förvandlad. Det var som om han där mött en liten gråtande flykting och krupit in i denne. Och allt som han blef hemmastadd i den gamle Petter Nord, märkte han hvilken blodig oförrätt köpmannen gjort honom. Icke nog därmed att han velat fresta honom och fördärfva honom, utan det värsta var, att han drifvit honom bort ur denna stad, där Petter Nord skulle fått förbli Petter Nord i alla sina lifsdagar. Å, så roligt han haft i de dagarna, hvad han varit glad och lustig, hvad hjärtat stått öppet, så vacker världen varit! Herre Gud, om han bara fått fortsätta att lefva här! Och han tänkte på sig själf, sådan han nu var – tystlåten och tråkig, allvarlig och arbetsam – alldeles som på en förlorad människa.

Nu blef han sjudande vred på Halfvorson, och i stället för att som förut gå efter kamraterna, sköt han förbi dem.

Men sjåarna, som voro komna inte bara för att straffa Halfvorson, utan för att lössläppa sin vrede, visste knappt hvad de skulle taga sig till. Här var ingenting att göra för en retad man. Inte en hund fanns det att jaga, inte en gatsopare att börja gräl med, inte en fin herre att kasta ett glåpord åt.

Det var ej långt lidet på året, blott så långt att våren höll på att öfvergå till sommar. Det var i körsbärsblommornas och häggblommornas hvita tid, då syrenklasar pryda höga, rundklippta buskar och då

äppleblommorna dofta. Dessa män, som direkt från gata och kaj kommit in i blommornas rike, erforo en besynnerlig verkan däraf. Tre par näfvar, som hittills hållits resolut knutna, sänktes, och tre par klackar dundrade litet mindre mot stenläggningen.

Från torget sågo de en stig, som slingrade fram uppe i bergen. Utmed densamma växte unga körsbärsträd, som bildade bågar och hvalf med sina hvita kronor. Hvalfven voro sväfvande lätta, och grenarna orimligt svaga, alltsammans spädt, fint och barnsligt.

Denna körsbärsväg drog ovillkorligen männens blickar till sig. Hvad var detta för en opraktisk håla, där man planterade körsbärsträd, där hvem som helst kunde taga bort bären. De tre Pettrarna hade förut betraktat den som ett orättfärdighetens fäste, fullt af grymhet och tyranni. Nu började de skratta åt den och smått förakta den.

Men den fjärde i laget han skrattade ej. Hans hämndlystnad sjöd allt vildare, ty han kände, att detta var staden, där han borde hafva bott och verkat. Det var hans förlorade paradis, detta. Och utan att fråga efter de andra, gick han raskt uppåt gatan.

De följde efter, och då de märkte, att här fanns endast en gata, och då de utmed denna sågo endast blommor och åter blommor, växte deras förakt och deras godlynthet. Det var kanske första gången i sitt lif de fäst uppmärksamhet vid blommor, men här kunde de ej annat, ty syrenklasarna sopade mössorna af dem, och körbärsblommornas blad regnade ned öfver dem.

»Hvad tror ni det bor för slags folk i den här staden?» sade Långe-Petter eftersinnande.

»Bin,» svarade genast Träsko-Petter, som fått sitt namn däraf att han en gång bott i samma hus som en träskomakare.

Naturligtvis fingo de småningom se några människor. I fönstren bakom klara rutor och hvita gardiner syntes några vackra, unga ansikten, och de sågo barn leka på terrasserna. Men intet buller störde tystnaden. Det föreföll dem, som om ej själfva domsbasunen skulle kunna få staden att vakna. Hvad skulle de taga sig till med en sådan stad!

De gingo in i en bod och köpte öl. Där ställde de med hemsk röst flera frågor till handelsmannen. De frågade om brandkåren hade sina sprutor i ordning och undrade om det fanns kläpp i kyrkklockan, ifall det skulle bli fråga om klämtning.

Sedan drucko de ur ölet ute på gatan och kastade flaskorna ifrån sig. Ett, tu, tre, alla flaskorna i samma knut, dunder och brak, och alla skärfvorna flögo dem om öronen. Kantänka, det gjorde godt med litet oväsen!

De hörde bakom sig steg, verkliga steg, röster, hårda, tydliga röster, skratt, mycket skratt och därtill ett slamrande som af metall. De studsade och drogo sig undan i en port. Det lät som ett helt kompani.

Det var det ock, men af unga jäntor. Stadens jungfrur drogo i samlad trupp ut på komarkerna för att mjölka.

Detta gjorde det starkaste intryck på dessa storstadsmän, dessa världsmedborgare. Stadsjungfrur med mjölkflaskor! Det var nästan rörande!

De trädde helt plötsligt fram ur sitt porthvalf och sade »Buh!»

Hela jänttruppen skingrades i ett ögonblick. Flickorna skreko och sprungo. Kjolarna fladdrade, hufvuddukarna lossnade, mjölkflaskorna ramlade i gatan.

Och på samma gång förnams längs hela gatan dofva ljud af portar och dörrar, som slogos igen, af krokar och

klinkor och reglar.

Längre nedåt gatan stod en stor lind, och därunder satt en gammal gumma vid ett bord med karameller och tunnrån. Hon rörde sig ej, hon såg sig ej om, hon bara satt stilla. Sof gjorde hon ej heller.

»Hon är af trä,» sade Träsko-Petter.

»Nej af ler,» sade Rulle-Petter.

De gingo i bredd alla tre. Midt framför gumman började de vingla. Det bar af mot henne. Skifvan fick en törn. Och gumman tog till att gräla.

»Hvarken trä eller ler,» sade de, »etter, idel etter.»

Under hela tiden hade Petter Nord ej frågat efter dem, men nu voro de ändtligen midt för Halfvorsons, och där inväntade han dem.

»Det kan väl inte nekas, att det här är min affär,» sade han stolt och pekade mot boden. »Nu vill jag gå in ensam och göra upp den. Går det inte för mig, så må ni försöka.»

De nickade. »Gå du bara, Petter Nord! Vi ska vänta här utanför.»

Petter Nord gick in, fann en ung man ensam i boden och frågade efter Halfvorson. Han fick genast veta, att denne var bortrest. Han gaf sig i samspråk med bodbetjänten och erhöll en god del underrättelser om dennes husbonde.

Halfvorson hade aldrig blifvit åtalad för brännvinshandeln. Hur han burit sig åt med Petter Nord visste hvar man, men ingen talade nu mera om den saken. Halfvorson hade kommit sig upp, och nu var han ej så farlig längre. Han var ej omänsklig mot fordringsägare och hade upphört att ligga i försåt för bodpojken. På de allra sista åren hade han slagit sig på trädgårdsskötsel. Han hade anlagt en trädgård rundt om huset i staden och enköksträdgård ute vid tullen. Nu arbetade han så ifrigt i sina trädgårdar, att han knappast tänkte på att samla pengar.

Petter Nord kände ett styng i hjärtat. Naturligtvis var mannen god. Han hade fått stanna i paradiset. Naturligtvis blef man god af att bo här.

Edith Halfvorson var kvar hos farbrodern, men hon var sjuk nu för tiden. Hennes bröst var svagt, sedan hon haft lunginflammation i vintras.

Medan Petter Nord fick höra detta och ännu mer, stodo de tre karlarna utanför och väntade.

I Halfvorsons skuggfattiga trädgård hade en löfsal af björk blifvit uppsatt, för att Edith skulle kunna vistas där under de vackra, varma vårdagarna. Det gick långsamt för henne att samla krafter, men numera var det ingen fara för lifvet.

Med somliga är det så, att man skulle tro, att de ej gitte lefva. Vid första sjukdom, som träffar dem, lägga de sig ned att dö. Halfvorsons brorsdotter var för längesedan trött vid allt, vid kontoret, vid den lilla skumma boden, vid penningförvärfvet. Då hon var sjutton år, var det henne en eggelse att tillkämpa sig ett umgänge och en god vänkrets. Sedan tog hon sig för med att försöka hålla Halfvorson på dygdens väg, men nu var allt uppnådt. Ingen möjlighet såg hon att komma ut ur småstadslifvets enahanda. Hon kunde gärna dö.

Hon var en af de spänstiga, en af stålfjädersnaturerna. Idel nerver och lifaktighet, då något tryckte och plågade henne. Hur hon arbetat med list och förställning, med kvinnlig godhet och kvinnligt trots, innan hon

fått sin farbror därhän, att han förstod, att några Petter-Nord-historier ej mer skulle ifrågakomma! Men nu var han tam och kufvad, och hon hade ingenting mer, som intresserade henne. Ja, och nu skulle hon ändå icke dö! Hon låg och tänkte på hvad hon skulle taga sig till, då hon blef frisk.

Plötsligt spratt hon till vid att någon mycket högt sade, att han ensam ville göra upp med Halfvorson. Och så svarade en annan: »Gå du bara, Petter Nord!»

Men Petter Nord var ju det förfärligaste, det olycksaligaste namn i världen. Det betydde ju ett uppväckande af alla de gamla fasligheterna. Edith reste sig skälfvande, och just då kommo tre ruskiga varelser fram om hörnet och ställde sig att stirra på henne. Det var bara ett låg staket och en tunn häck mellan henne och gatan.

Edith var ensam. Jungfrurna hade gått för att mjölka, och Halfvorson arbetade i sin trädgård ute vid tullen, fast han bedt bodpojken säga, att han var bortrest, ty han skämdes för sin trädgårdsmästarvurm. Edith blef förfärligt rädd för de tre männen liksom för honom, som gått in i boden. Hon var viss om att de ville skada henne. Och så började hon springa uppåt berget till på de hala, branta gångar och små murkna trätrappor, som ledde från terrass till terrass.

De främmande männen funno det innerligt lustigt, att hon sprang för dem. De kunde ej låta bli att låtsa, som om de ville ta fatt på henne. En af dem steg upp på staketet, och alla tre hojtade med förfärlig röst.

Edith sprang, som man springer i drömmen, flämtande, fallande, dödsskrämd, med en förfärlig känsla af att ej komma ur stället. Alla slags känslor stormade öfver henne och gjorde henne så uppskakad, att hon trodde hon skulle dö. Ja, om en af de där karlarna lade sin hand på henne, visste hon, att hon skulle dö. När hon hunnit den öfversta terrassen och vågade se sig om, märkte hon, att karlarna stodo kvar på gatan och ej mer sågo åt henne. Då kastade hon sig ned på marken, alldeles maktlös. Men ansträngningen hade varit större, än hvad hon då kunde tåla. Hon kände hur något brast inom henne. Strax därpå forsade blod ut öfver hennes läppar.

Hon blef funnen af jungfrurna, då de gingo hem från mjölkningen. Hon var då halft döende. För den gången återvanns hon åt lifvet, men det oaktadt vågade just ingen hoppas, att hon skulle få lefva länge.

Hon kunde ej den dagen tala så mycket, att hon förmådde berätta på hvad sätt hon blifvit skrämd. Hade hon gjort det, är det ovisst om de främmande männen kommit lefvande från staden. Det gick dem i alla fall illa nog. Ty sedan Petter Nord kommit ut till dem igen och berättat, att Halfvorson ej var hemma, gingo de alla fyra i rätt god sämja ut genom tullen och sökte upp åt sig en solig backe, där de kunde sofva bort tiden, tills köpmannen hunne återvända.

Men på eftermiddagen, då alla stadens män, som arbetat ute på fälten, kommo hem till staden igen, berättade kvinnorna för dem om sjåarnas besök, om deras hotande frågor i boden, där de köpt öl, och om hela deras utmanande framfärd. Kvinnorna öfverdrefvo och förstorade saken, ty de hade suttit hemma och skrämt upp sig hela eftermiddagen. Männen trodde sina hus och hem hotade. De beslöto att gripa fredsstörarna, fingo en behjärtad man till anförare, togo duktiga påkar med sig och drogo åstad.

Nu blef det lif i staden. Kvinnorna kommo ut på sina trappor och skrämde upp hvarandra. Det var både hemskt och förväntningsfullt.

Det dröjde ej lång stund, förrän fångstmännen vände åter med sitt byte. De hade dem alla fyra. De hade omringat dem under sömnen och fångat dem. Det hade icke fordrats något hjältemod för den bedriften.

Nu kommo de åter till staden med dem, drifvande dem som om de varit djur. Hämndtörstens galenskap hade gripit segervinnarna. De slogo för att få slå. Då någon af de fångna knöt näfven åt dem, fick han ett slag i

hufvudet, som kastade omkull honom, och därpå haglade slag öfver honom, tills han reste sig och gick vidare. De fyra männen voro nära sin död.

Det är så vackert i de gamla dikterna. Den tillfångatagne hjälten måste stundom gå i bojor i sin segrande fiendes triumftåg. Men han är stolt och skön ännu i motgången. Och blickarna söka honom lika väl som den lycklige, som besegrat honom. Skönhetens tårar och kransar tillhöra den ännu i olyckan afundsvärde.

Men hvem ville svärma för den stackars Petter Nord? Hans rock var sönderrifven och hans linfärgade hår klibbigt af blod. Han fick de flesta slagen, ty han gjorde mest motstånd. Han såg hemsk ut, där han gick. Han vrålade utan att veta det. Pojkar hängde sig fast vid honom, och han släpade dem med sig långa stycken. En gång stannade han och slängde småfolket i gatan. Just som han var färdig att fly, fick han ett slag i hufvudet af en påk och föll till marken. Han for upp igen, halft döfvad, och stapplade framåt, under det att piskrapp haglade öfver honom och pojkarna hängde som iglar vid hans armar och ben.

Så mötte de gamle rådmannen, som kom från sitt vistparti i gästgifvarens trädgård. »Jaså,» sade han till förtruppen. »Jaså, ni ska ned till häktet med dem.»

Och han ställde sig i spetsen för tåget, ropade och ordnade. Efter en sekund såg allt anständigt ut. Fångar och fångvaktare tågade framåt i fred och ordning. Men stadsbornas kinder blossade; somliga stötte i gatan med påkarna, andra lade dem på axeln som gevär. Och så öfverlämnades stadens fångar i förvar åt polis och fiskal och fördes in i häktet vid torget.

De, som räddat staden, stodo länge ute på torget och talade om sitt mod och om den stora bedriften. Och i gästgifvargårdens lilla rum, då röken står tätt som en sky och myndiga män blanda sin midnattstoddy, då går bedriften igen, förstorad. Då växa de i gungstolarna, då svälla de i soffhörnen, då äro de alla hjältar. Hvilken dådkraft där slumrar i de stora minnenas lilla stad. Du fruktansvärda arf, du gamla vikingablod!

Men gamle rådmannen tyckte ej om saken. Han kunde ej rätt förlika sig med att vikingablodet åter kommit i svallning. Och i tanken härpå kunde han ej sofva, utan gick åter ut på gatan och vandrade sakta fram mot torget.

Den lilla staden låg i vårnattens milda dager. Tornurets enda visare pekade på elfva. Kloten hade upphört att rulla på kägelbanan. Gardinerna voro nedfällda. Det var som om husen sofvo med sänkta ögonlock. De lodrätt uppstigande bergen stodo svarta som i sorg. Men midt i all denna sömn fanns någon som vakade – blomdoften sof ej. Den smög sig öfver lindhäckarna, rusade ut ur trädgårdarna, jagade uppåt och nedåt gatant klättrade upp till hvarje fönster, som stod på glänt, hvarje vindsglugg, som sög in frisk luft.

Hvar och en, som blomdoften nådde, såg genast för sig hela sin lilla stad, fastän mörkret sakta sänkt sig öfver den. Han såg den som blommornas stad, där hus ej låg vid hus, utan trädgård vid trädgård. Han såg körsbärsträden, som hvälfde hvita hvalf öfver den branta skogsvägen, syrenklasarna, knopparna, hvari präktiga rosor svällde, de stolta pionerna och blombladsdrifvorna på marken under häggarna.

Den gamle rådmannen gick i djupa tankar. Han var så vis och så gammal. Sjuttio år hade han nått, och i femtio hade han ledt stadens öden. Men denna natt frågade han sig, om han gjort rätt, som dämpat och lugnat. »Jag hade staden i min hand,» tänkte han, »men jag har ej gjort den till något stort.» Och han påminde sig dess stora gångna tid och blef allt mer oviss, om han gjort rätt.

Han stod nere vid torget, där utsikten öppnar sig öfver älfven. En båt kom roende. Några stadsbor kommo hem från en utfärd. Ljusklädda flickor förde årorna. De styrde in under brohvalfven, men där var strömmen strid, och de vräktes tillbaka. Det blef häftig kamp. Deras smärta kroppar böjdes bakåt, tills de lågo jäms med båtkanten. Veka armmuskler spändes. Årorna kröktes som bågar. Larm af skratt och rop fyllde luften.

Gång på gång segrade strömmen. Ömkligen drefs båten tillbaka. Och då flickorna slutligen måste gå i land vid torgkajen och lämna åt män att föra hem båten, hvad de voro röda och harmsna och hvad de skrattade! Och hur deras skratt klingade nedåt gatan! Hvad deras bredskyggiga, ljusa hattar, deras lätta, fladdrande sommarklädningar lifvade den stilla natten.

Då framställde sig för gamle rådmannens tanke, ty i dunklet kunde han ej klart se dem, deras ljufva, unga ansikten, deras vackra, klara ögon och röda läppar. Då rätade han stolt upp sig. Den lilla staden var ej utan all glans. Andra samhällen kunde berömma sig af annat, men ingen ort visste han rikare på blommors och kvinnors ögonsmekande fägring.

Då tänkte den gamle med nyfödt mod på sin verksamhet. Inte behöfde han frukta för den stadens framtid. Inte behöfde en sådan stad skydda sig genom stränga lagar.

Och så förbarmade han sig öfver de arma fångarna. Han gick och väckte upp fiskalen och talade med denne. Och fiskalen tänkte som han. De följdes åt till fängelset och öppnade för Petter Nord och hans kamrater.

Och de maktägande gjorde rätt. Ty den lilla staden är som den Meliska Afrodite. Den har lockande fägring, och den saknar fasthållande armar.

III.

Det är, som om jag skulle vara nödsakad att lämna verkligheten, att fly ut i sagans och orimlighetens värld för att kunna berätta hvad som nu hände. Om den unge Petter Nord varit en Per Svinaherde med guldkrona under hatten, då skulle allt förefallit enkelt och naturligt. Men nu vill väl ingen tro mig om jag säger, att äfven Petter Nord bar en kungaring om sitt lingula hår. Ingen kan ju veta hur många märkvärdiga ting det sker i den lilla staden. Ingen kan ana hur många förtrollade prinsessor, som gå där och vänta på äfventyrets herdegosse.

Först såg det ut, som skulle det ej vidare blifva några äfventyr. Ty då Petter Nord hade blifvit befriad af gamle rådmannen och för andra gången måst med skam och nesa fly från staden, kommo samma tankar öfver honom, som då han flydde första gången. Då klingade plötsligt åter polskmelodierna i hans öra, och högst bland dem alla ljöd den gamla ringdansen:

Nu är det jul igen,
Nu är det jul igen,
Och efter jul så kommer påska.
Och det är inte sant,
Och det är inte sant,
Ty efter jul så ha vi fasta.

Och han såg tydligt den gulbleka fru Fasta smyga fram öfver jorden med sin risknippa på armen. Och hon ropade på honom: »Slösare, slösare! Du har velat fira hämndens och upprättelsens fest under den fastetid, som kallas lifvet. Är här råd till sådana utgifter, dumhufvud?»

Därpå hade han åter svurit henne lydnad och blifvit den stillsamme och sparsamme arbetaren. Han stod åter fredlig och sansad vid arbetet. Ingen kunde tro, att det var han, som vrålat af ilska och slängt småfolket i gatan, såsom den förföljda älgen skakar af sig hundarna.

Men några veckor därefter kom Halfvorson in till honom på verkstaden. Han sökte upp honom på sin brorsdotters begäran. Hon ville om möjligt ännu samma dag tala med honom.

Petter Nord började skälfva och darra, då han fick se Halfvorson. Det var, som om han sett en hal orm. Han visste ej, hvilket han helst ville – slå honom eller springa för honom; men så blef han varse, att Halfvorson såg mycket bekymrad ut.

Köpmannen hade ett sådant utseende, som man får af att gå i starkt blåsväder. Ansiktsmusklerna voro spända, munnen ihopknipen, ögonen röda och tårfyllda. Han kämpade synbarligen med något lidande. Det enda hos honom, som var sig likt, var rösten. Den var lika omänskligt uttryckslös.

»Ni behöfver ej vara rädd för den gamla historien och inte för den nya heller,» sade Halfvorson. »Det har nog blifvit bekant, att ni var med bland de där karlarna, som ställde till uppståndelse hemma hos oss här om dagen. Och som vi antogo, att de voro härifrån, kunde jag ta rätt på er. Edith skall snart dö,» fortfor han, och hela ansiktet ryckte, så att det kunnat gå sönder. »Hon vill tala med er, innan hon dör. Men vi vilja er intet ondt.»

»Jag skall visst komma,» sade Petter Nord.

Snart voro de båda ombord på ångbåten. Petter Nord satt där, nyputsad i sina fina söndagskläder. Och under hatten lekte och logo alla hans pojkdrömmar, en riktig kungaring slöto de omkring hans ljusa hår. Ediths bud gjorde honom så rent yr. Hade han ej alltid tänkt, att fina damer skulle älska honom? Och nu var där en sådan, som ville se honom, innan hon dog. Det underbaraste af allt underbart! – Nu satt han och tänkte på henne, sådan hon varit förr. Hur stolt, hur lefnadsfrisk! Och nu skulle hon dö. Han blef så bedröfvad för hennes skull. Men att hon gått och tänkt på honom alla dessa år! Det kom en varm, ljuf sorgsenhet öfver honom.

Han var riktigt framme igen, den gamle, galne Petter Nord. Så snart han närmade sig småstaden, vek fru Fasta med leda och förakt bort från honom.

Halfvorson kunde ej hålla sig stilla ett ögonblick. Den hårda storm, som han ensam märkte, dref honom fram och åter öfver däcket. Då han gick förbi Petter, mullrade han fram ett par ord, så att denne fick veta hvilka stigar hans bedröfvade tankar vandrade.

»De funno henne på marken, halfdöd – fullt af blod rundt om henne,» sade han en gång. Och en annan gång: »Var hon inte snäll? Var hon inte vacker? Hur kunde det gå henne så illa?» Och en annan gång: »Hon har gjort mig också snäll. Kunde inte se henne sitta och vara bedröfvad dagen lång och förstöra kassaboken med tårar.» – Så kom detta: »En listig unge för resten. Ställde sig in hos mig. Gjorde det trefligt i hemmet för mig. Skaffade mig umgänge med de fina. Förstod nog hennes vägar, men kunde inte motstå henne.» Han dref ända bort i fören på båten. När han kom igen, sade han: »Jag kan inte fördra, att hon skall dö.»

Och allt detta sade han med denna hjälplösa röst, som han ej kunde dämpa eller böja. Petter Nord hade en stolt förnimmelse af att en sådan man som han, som bar kungaringen om pannan, ej hade rätt att vara ond på Halfvorson. Denne var ju skild från människorna genom sitt lyte och kunde ej vinna deras kärlek. Därför måste han behandla dem alla som fiender. Det gick ej an att mäta honom med samma mått som andra människor.

Men så försjönk Petter Nord åter i sina drömmar. *Hon* hade således kommit ihåg honom under alla dessa år, och nu kunde hon ej dö, innan hon fått råka honom. Å, tänk dock, att en ung flicka i alla dessa år gått och tänkt på honom, älskat honom, saknat honom!

Så snart han kommit i land och uppnått handelsmannens hus, blef han förd till Edith, som väntade honom ute i löfsalen.

Den lycklige Petter Nord behöfde ej vakna ur sina drömmar, då han såg henne. Hon var en fager

drömvarelse, denna flicka, som vissnade bort i kapp med de rotlösa björkarna omkring henne. Hennes stora ögon hade mörknat och klarnat. Hennes händer voro så tunna och genomskinliga, att man fruktade att vidröra denna förandligade materia.

Och det var hon, som älskade honom. Naturligtvis måste han genast älska henne tillbaka, högt, dyrt, brinnande! Det var salighet att åter efter så många år känna hjärtat värmas vid åsynen af en medmänniska.

Han hade blifvit stående vid löfsalens ingång, medan ögon, hjärta och hjärna arbetade som ifrigast. Då hon såg hur han stod och stirrade på henne, började hon småle med det mest förtviflade löje i världen, detta de sjukas löje, som säger: »Se, sådan jag blifvit, men räkna ej på mig! Jag kan ej vara vacker och behaglig längre. Jag skall snart dö».

Det återförde honom till verkligheten. Han såg, att han ej hade att göra med en drömsyn, utan med en ande, som var stadd på flykt och därför gjort sitt fängelses väggar så sköra och genomskinliga. Nu syntes det så tydligt på hans ansikte och på det sätt, hvarpå han fattade Ediths hand, hur han med ens led hennes lidande, hur han glömt allt annat i sorg öfver att hon skulle dö, att den sjuka kom att känna samma medömkan med sig själf och fick tårar i ögonen.

O, hvilken medkänsla han hade med henne från första stund. Han förstod genast, att hon nog ej skulle vilja visa sin rörelse. Naturligtvis var det gripande för henne att få se honom, som hon saknat så länge, men det var hennes svaghet nu, som gjorde, att hon förrådde sig. Hon ville naturligtvis inte, att han skulle lägga märke till det. Och så slog han an ett oskyldigt samtalsämne.

»Vet ni hur det gick med mina hvita råttor?» sade han.

Hon såg med beundran på honom. Det var, som om han ville lätta vägen för henne. »Jag släppte ut dem i boden,» sade hon. »De hafva redt sig godt.»

»Ånej då! Finnes det kvar af dem än?»

»Halfvorson säger, att han aldrig blir af med Petter Nords råttor. De hafva hämnat er, förstår ni,» sade hon menande.

»Det var en utmärkt ras,» svarade Petter Nord stolt.

Samtalet stannade af för en stund. Edith slöt ögonen som för att hvila, och han teg vördnadsfullt. Hans sista svar förstod hon inte. Han hade inte tagit upp det där om hämnden. Då han börjat tala om råttorna, hade hon trott, att han begripit hvad hon velat säga honom.

Hon hade ju förstått, att han kommit hit för ett par veckor sedan för att hämnas. Den stackars Petter Nord! Många gånger hade hon undrat hur det gått honom. Många nätter hade den skrämde pojkens tjut gått igen i hennes drömmar. Det var delvis för hans skull, för att hon ej mer skulle få upplefva en sådan natt, som hon börjat förbättra sin farbror, gjort hemmet till ett hem för honom, låtit den ensamme känna värdet af att ha en deltagande vän nära sig. Nu var hennes öde åter förbundet med Petter Nords. Hans hämndetåg hade skrämt henne till döds. Så snart hon hämtat krafter efter det svåra anfallet, hade hon bedt Halfvorson spåra upp honom.

Och nu satt Petter Nord där och trodde, att det var för kärleks skull hon kallat honom. Inte kunde han veta, att hon trodde honom hämndlysten, rå, förfallen, en drinkare och slagskämpe. Han, som var en föresyn för sina kamrater i arbetarkvarteret, inte kunde han ana, att hon kallat honom hit för att predika dygd och goda seder för honom, för att, om intet annat hjälpte, säga till honom: »Se på mig, Petter Nord! Det är ditt oförstånd, din hämndlystnad, som är orsaken till min död. Tänk på detta, och börja ett annat lif!»

Han hade kommit smyckad med lefnadslust och drömmar för att fira kärlekens fest, och hon låg där och tänkte på att sänka honom i ångerns svarta djup.

Men det var väl något af glansen från kungaringen, som strålade mot henne och gjorde henne betänksam, så att hon först beslöt att förhöra honom.

»Men, Petter Nord, var det verkligen ni, som var här med de tre förskräckliga karlarna?»

Han rodnade och såg i marken. Sedan måste han berätta henne hela historien om hämndetåget med all dess nesa. För det första hur omanligt sen han varit att skaffa sig rättvisa och hur han bara gått tvungen, och sedan hur han blifvit slagen och piskad i stället för att själf få slå. Han tordes ej se upp, medan han talade, han tordes ej vänta, att ens dessa milda ögon skulle bedöma honom med öfverseende. Han kände hur han satt och beröfvade sig all den glans, hvarmed hon måtte ha omgifvit honom i sina drömmar.

»Men, Petter Nord, hur skulle det ha gått, om ni råkat Halfvorson?» frågade Edith, då han slutat.

Han hängde allt djupare med hufvudet. »Jag såg honom allt,» sade han. »Han var ej bortrest. Han arbetade i sin trädgård utanför tullen. Pojken i boden berättade allt för mig.»

»Nå hvarför hämnades ni ej,» sade Edith.

Ingenting skulle besparas honom. – Men han kände hennes blickar forskande fästa på sig, och han började lydigt: »Då karlarna lagt sig att sofva i en backe, gick jag ensam och sökte reda på Halfvorson, ty jag ville ha honom för mig själf. Han gick där och arbetade med att risa ett ärtland. Det måtte ha störtregnat dagen förut, ty ärterna hade blifvit slagna till marken, somliga blad voro sönderpiskade, andra öfverstänkta med jord. Det var som ett sjukhus, och Halfvorson var doktor. Han reste upp dem så fint, krafsade bort jorden och hjälpte de små stackrarna att omfatta riskvistarna. Jag stod och såg på, jag. Han hörde mig ju inte, och han hade inte tid att se upp. Jag försökte hålla vreden vid makt. Men hvad skulle jag göra? Jag kunde inte flyga på honom, så länge han höll på med ärterna. Det kommer väl min tid sedan, tänkte jag.

»Men så for han upp, slog sig för pannan och rusade bort till drifbänken. Där lyfte han på fönsterna och såg in, och jag tittade med, för han såg ut, som om han varit i bittraste förtviflan. Ja, det var styggt, förstås. Han hade glömt att skugga för solen, och det hade väl varit ohyggligt hett under fönsterna. Gurkorna lågo där liksom halfdöda och kippade efter andan; somliga blad voro brända, och andra slokade. Jag blef så gripen, jag med, så jag tänkte mig inte för, utan Halfvorson fick se min skugga. 'Hör nu, tag vattenkannan, som står vid sparris-sängarna, och spring ned till älfven efter vatten,' sade han utan att se upp. Han trodde väl det var trädgårdsdrängen. Och jag sprang, jag.»

»Gjorde ni, Petter Nord?»

»Ja se, gurkorna behöfde väl inte lida för vår fiendskaps skull. Jag tyckte nog, att det var karakterslöst och sådant, men jag kunde inte låta bli. Jag ville se, om de kunde krya upp sig. När jag kom igen, hade han lyft af fönsterna och stod och stirrade lika förtviflad. Jag stack kannan i handen på honom, och han började hälla öfver dem. Ja, det var nästan synbart hur godt det gjorde nere i bänken. Jag tyckte nästan de reste på sig, och det tyckte visst han med, ty han började skratta. Då sprang jag.»

»Sprang ni, Petter Nord, sprang ni?» Edith hade rest sig i hvilstolen.

»Jag kunde inte slå honom,» sade Petter Nord.

Edith fick ett allt starkare intryck af glansen rundt om den fattige Petter Nords hufvud. Såå, att det inte behöfdes att sänka honom i ångerns djup med syndens tunga börda vid hans hals. Såå, att han var en sådan

man! En så vekhjärtad och finkänslig man. Hon sjönk tillbaka, lade åter ihop ögonen och tänkte. Hon behöfde inte säga honom det. Hon blef förundrad öfver att det kändes som en stor lättnad att slippa göra honom sorg.

»Jag är så glad åt att ni uppgifvit hämndetankarna, Petter Nord,» började hon vänligt. »Det var just därom jag ville bedja er. Nu kan jag dö lugn.»

Han drog efter andan. Hon var inte ovänlig. Hon såg ej ut, som om hon bedragit sig på honom. Hon måtte hafva honom bra kär, då hon kunde ursäkta all denna feghet. – Ty när hon sade, att hon kallat honom för att bedja honom afstå från hämndetankarna, så var det väl bara af blyghet, för att ej behöfva erkänna verkliga skälet till kallelsen. Det hade hon så rätt i. Honom, som var man, tillkom det att säga första ordet.

»Hur kunna de låta er dö?» utbrast han. »Halfvorson och alla de andra, hur kunna de det? Om jag vore här, skulle jag neka er att dö. Jag skulle ge er all min kraft. Jag skulle taga allt ert lidande.»

»Jag har ej svåra plågor,» sade hon, småleende åt sådana djärfva löften.

»Jag sitter och tänker, att jag ville bära bort er som en frusen fågel, lägga er in under västen som en ekorrunge. Tänk, hvad det vore att arbeta, om något så varmt och mjukt väntade en därhemma! Men om ni vore frisk, vore det väl så många …»

Hon såg på honom i trött förvåning, färdig att visa honom tillbaka till hans rätta plats. Men hon måtte åter hafva sett något af drömmarnas trollkrans rundt om gossens hufvud, ty hon hade fördrag med honom. Han menade nog ingenting. Han måste väl tala som han gjorde. Han var ju ej som andra.

»Ah,» sade hon likgiltigt, »det är inte så många, Petter Nord. Det har visst knappt varit någon på allvar.»

Men nu skedde åter en vändning till hans förmån. Hos henne vaknade plötsligt den sjukes glupska hunger efter medlidande. Hon ville ha den ömhet, den medömkan, som den fattige arbetaren kunde skänka henne. Hon behöfde sitta länge i närheten af detta djupa, oegennyttiga deltagande. De sjuka kunna ej få nog af sådant. Hon ville läsa det i hans blickar och hela väsen. Orden voro henne likgiltiga.

»Jag tycker om att se er här,» sade hon. »Sitt kvar än en stund, och berätta hur ni haft det de här sex åren!»

Medan han talade, låg hon och sög in detta onämnbara, som strömmade mellan dem. Hon hörde och hörde inte. Men af någon underbar sympati kände hon sig styrkt och upplifvad.

Hon fick emellertid ett intryck äfven af hans berättelser. De förde henne in i arbetarkvarteren, in i en ny värld, full af jäsande förhoppningar och krafter. Hvad de där längtade och trodde! Hvad de hatade och ledo!

»Hvad de förtryckta äro lyckliga,» sade hon.

I ett anfall af lifslust föll det henne in, att detta kunde vara något för henne, som alltid behöfde tryck och tvång för att finna lifvet värdt att lefva.

»Om jag vore frisk,» sade hon, »skulle jag kanske gått med dit. Det skulle varit roligt att arbeta sig upp tillsammans med någon jag tyckte om.»

Petter Nord ryckte till. Här var ju nu bekännelsen, som han väntat på hela tiden. »Å, kan ni inte lefva!» bad han. Och han alldeles strålade af lycka.

Hon blef uppmärksam. »Detta är ju kärlek,» sade hon till sig själf. »Och nu tror han, att jag också är förälskad. En sådan galning, den värmlandspojken!»

Hon ville genast återföra honom till förnuft, men det var något öfver Petter Nord på denna segerrika dag, som hindrade henne. Hon hade ej hjärta att förstöra hans ljusa stämning. Hon kände barmhärtighet med hans dårskap och lät honom lefva kvar däri. »Det gör ju ingenting, eftersom jag ändå snart skall dö,» sade hon till sig själf.

Men hon afskedade honom strax därpå, och då han frågade om han ej fick komma åter, förbjöd hon det alldeles. »Men,» sade hon, »minns vår kyrkogård här uppe på berget, Petter Nord. Dit kan ni gå om några veckor och tacka döden för denna dag.»

Då Petter Nord kom ut ur trädgården, mötte han Halfvorson. Denne gick där fram och åter i förtviflan och hade sin enda tröst i tanken på att Edith nu lade ångerns börda på den brottslige. För att få se honom öfverväldigad af samvetskval, för detta ensamt hade han hämtat honom. Men då han mötte den unge arbetaren, såg han, att Edith ej sagt honom allt. Väl såg denne allvarsam ut, men på samma gång var han visst svindlande lycksalig.

»Har Edith nu sagt er hvarför hon dör?» sade Halfvorson.

»Nej,» svarade Petter Nord.

Halfvorson lade handen på hans skuldra, som för att han ej skulle kunna undkomma.

»För er skull dör hon, för era fördömda upptågs skull. Hon var litet sjuk förut, men det var ingenting. Ingen trodde, att hon skulle dö, men så kom ni hit upp med de tre olycksaliga skälmarna, och de skrämde henne, medan ni var inne i min bod. De jagade henne, och hon sprang undan dem, sprang så att hon fick blodstörtning. Men det var det ni ville, ni ville hämnas på mig genom att döda henne, ville göra mig ensam och olycklig, utan en människa omkring mig, som håller af mig. All min glädje ville ni ta, all min glädje.»

Han ville hålla på länge, öfverösa Petter Nord med förebråelser, mörda honom med förbannelser; men denne ryckte sig lös och sprang, som om en jordstöt skakat staden och alla husen hållit på att störta samman.

IV.

Bakom staden stå bergets väggar lodräta, men sedan man på branta stentrappor och barrhala gångar klättrat uppför dem, finner man, att berget breder ut sig till en stor, vågig platå. Och däruppe finner man en förtrollad skog.

Öfver hela bergvidden står en barrskog utan barr, en skog, som dör om våren och grönskar mot hösten, en liflös skog, som flämtar upp i lifsfröjd, då andra träd lägga bort lifvets gröna dräkt, en skog, som växer, utan att någon kan veta hur, som står grön under rimfrost och brun under dagg.

Det är en nyplanterad skog. Unga tallar hafva tvungits att slå rot i skrefvorna mellan gråstenshällarna. Deras sega rötter hafva som hvassa kilar borrat sig in i springor och remnor. Det gick bra till en tid, ungträden växte upp som spiror, och rötterna borrade sig friskt in i gråstenen. Men ändtligen kunde de ej komma längre, och sedan greps skogen af en illa dold vresighet. Den ville högt, men också djupt. Sedan vägen nedåt blifvit stängd för den, höll den lifvet föga värdt. Hvarje vår var den färdig att i missmod afkasta lifsbördan. Under den sommar, då Edith skulle dö, stod ungskogen alldeles brun. Högt ofvan blommornas stad såg man ute på bergkanten en dyster rand af döende träd.

Men däruppe på berget är ej allt dysterhet och dödskamp. Bäst man går där mellan de bruna träden och blir betryckt, så att man kan dö, ser man gröna träd skymta. Blomdoft möter en; fågelsång jublar och lockar. Då

tänker man på slottet i den sofvande skogen och på sagans paradis, som omges af stickande snår. Och när man så kommer fram till grönskan, till blomdoften, till fågelsången, ser man, att man befinner sig på den lilla stadens undangömda kyrkogård.

De dödas hem ligger i en jordfylld fördjupning af bergvidden. Och där, inom den grå stenmuren, upphör förvissning och lifsleda. Syrenerna stå vid porten, bugande under tunga klasar. Lindar och lönnar spänna i öfverdådig växtkraft ett skyhögt hvalf öfver hela platsen. Jasminer och rosor blomstra vänligt upp ur den vigda jorden. Kring stora, gamla grafhällar krypa rankor af murgrön och vintergröna.

Därinne finnes en vrå, där barrträden nå mastträds höjd. Tyckes det ej, som om ungskogen därute borde blygas att se dem? Och där finnas häckar, alldeles vuxna ur sina vårdares händer, blommande och spirande utan tanke på sax och knif.

Staden har nu också en annan, nyare begrafningsplats, dit de döda kunna komma utan synnerlig möda. Det var tungt för dem att färdas hit upp om vintern, då de branta skogsvägarna äro fyllda af svallis, och trapporna hala och igenyrda. Kistan knakade, bärarna flämtade, gamle prosten stödde sig tungt mot klockaren och dödgräfvaren. Nu behöfver ingen begrafvas däruppe, som ej själf önskar det.

Inte äro grafvarna vackra där. De äro få, som förstå att reda de döda en skön bostad. Men den friska grönskan gjuter sin frid och skönhet öfver dem alla. Sällsamt högtidligt är det att veta, att de, som hvila där, hvila där gärna. Den lefvande, som flyr dit upp efter en dag, het af arbete, går där som bland vänner. Dessa, som sofva, hafva ju också älskat de höga träden och stillheten.

Kommer en främmande dit upp, så förtäljer man honom ej om död och saknad, utan på de stora stenhällarna, på de breda borgmästargrafvarna sitter man och berättar för honom om Petter Nord, värmlandspojken, och hans kärlek. Det är, som skulle den sagan passa att förtäljas häruppe, där döden har förlorat sin fasa. Det är som om den vigda grunden skulle jubla öfver att också hafva fått vara skådeplats för uppvaknande lycka och nyväckt lif.

Ty det hände sig, att sedan Petter Nord sprungit från Halfvorson, sökte han sin tillflykt uppe på kyrkogården.

Till en början sprang han fram mot älfbron och tog vägen ned mot den stora fabriksstaden. Men på bron stannade den stackars flyktingen. Det var då alldeles förbi med kungaringen kring hans panna. Den hade försvunnit, som om den varit spunnen af solstrålar. Han var djupt nedböjd af sorg, hela kroppen skalf, hjärtat värkte, hjärnan brann som eld.

Då tyckte han sig se fru Fasta komma emot sig för tredje gången. Hon var mycket vänligare, mycket mera misskundsam än förr; men hon syntes honom blott så mycket fruktansvärdare.

»Ack, din stackare,» sade hon, »nu måtte det vara slut med dina upptåg! Du har velat fira kärlekens fest under denna fastetid, som kallas lifvet; men du ser hur det går dig. Kom nu och var mig trogen, nu har du försökt allt och har endast mig att vända dig till.»

Men han sträckte afvärjande armarna emot henne. »Jag vet hvad du vill mig. Du vill föra mig ned till arbetet och försakelsen, men jag kan ej. Ej nu, fru Fasta, ej nu!»

Den gulbleka fru Fasta log allt mildare. »Du är ju oskyldig, Petter Nord. Gör dig ej sådan sorg öfver hvad du ej förvållat! Var Edith ej god mot dig? Såg du ej, att hon förlåtit dig? Kom med till arbetet! Lef, som du lefvat!»

Gossen ropade allt häftigare. »Är det bättre för mig, menar du, att jag dödat just henne, som varit god mot

mig, henne, som höll af mig? Hade det ej varit bättre, om jag mördat någon, som jag ville mörda. Jag måste godtgöra. Jag måste frälsa hennes lif. Nu kan jag ej tänka på arbete.»

»Å, din galning,» sade fru Fasta, »försoningens fest, som du vill fira, är det största öfverdåd af alla.»

Då gjorde Petter Nord fullt uppror mot sin mångåriga vän. Han rent af hånskrattade åt henne. »Hvad har du inbillat mig?» sade han. »Att du var en tråkig och knarrig gammal fru med famnen full af små beskedliga ris. Du är ett troll, lif. Du är ett vidunder. Du är skönt, och du är förskräckligt. Du vet ej själf af mått eller gräns, hvarför skulle jag då veta det? Hur kan du predika fasta, du, som vill hvälfva öfver mig ett sådant öfvermått af sorg? Hvad äro de fester jag firat mot dem du ständigt bereder dig! Gå du, med din gulbleka måttlighet! Nu vill jag vara galen liksom du själf.»

Ej ett steg kunde han taga mot den stora fabriksstaden. Ej heller kunde han vända rätt om och åter gå nedför den långa gatan in i småstaden, utan han tog vägen uppåt bergen, steg upp till den förtrollade barrskogen och irrade omkring bland de styfva, stickande ungträden, till dess en vänlig stig förde honom till kyrkogården. Där sökte han upp åt sig ett gömställe i det hörn, där granarna nått mastträds höjd, och där kastade han sig dödstrött till marken.

Han visste ej till sig. Han förstod ej om tiden gick eller om allt nu stod stilla. Men om en stund hördes steg, och han vaknade upp till ett svagt medvetande. Det var, som om han varit länge, länge borta. Nu såg han ett liktåg närma sig, och genast uppsteg hos honom en förvirrad tanke. Hur länge hade han legat här? Var Edith redan död? Sökte hon upp honom här? Var den döda i kistan ute på jakt efter sin mördare? Han skalf och svettades. Han låg väl gömd i det mörka gransnåret; men han bäfvade för hvad som skulle händt, om liket funnit honom. Han böjde undan ett par grenar och såg ut. En jagad rymmare kan ej blicka vildare efter sina förföljare.

Liktåget var en fattig mans. Följet var tarfligt och föga talrikt. Kistan sänktes obekransad i grafven. Inga ansikten buro spår af tårar. Petter Nord hade ännu förstånd nog att inse, att detta ej kunde vara Edith Halfvorsons likfärd.

Men om detta ej var hon själf, så hvem vet, om det ej var en hälsning från henne. Petter Nord kände, att han ej hade rätt att undfly. Hon hade sagt, att han skulle gå upp till kyrkogården. Hon menade väl, att han skulle invänta henne där, så att hon kunde komma åt att ge honom hans straff. Liktåget var en hälsning, ett tecken. Hon ville, att han skulle invänta henne där.

För hans sjuka hjärna reste sig nu den låga kyrkogårdsmuren hög som en fästningsvall. Han stirrade ängsligt bort mot den svaga gallergrinden, den var som den fastaste ekdörr. Han var fången häruppe. Aldrig kunde han komma härifrån, förrän hon själf kom dit upp och hämtade honom till sitt straff.

Hvad hon så skulle göra med honom, det visste han ej. Endast ett var tydligt och klart: att han måste vänta här, tills hon kom och hämtade honom. Kanske skulle hon föra honom med sig i grafven, kanske skulle hon befalla honom att kasta sig utför berget. Han kunde ej veta – än så länge måste han vänta.

Förnuftet stred en förtviflad kamp: Du är ju oskyldig, Petter Nord. Gör dig ej sorg öfver hvad du ej förvållat! Inga budskap har hon skickat dig. Gå ned till arbetet! Lyft foten, så är du öfver muren, stöt till med ett finger, så är porten öppen!

Nej han kunde ej. Oftast var han i ett töcken, en dvala. Tankarna kommo oklara, som då man är nära att somna. Ett blott visste han, att han måste stanna, där han var.

Nu kommo nyheter till henne, som låg och vissnade i kapp med de rotlösa björkarna. Petter Nord, som du lekt med en sommardag, går uppe på kyrkogården och väntar på dig. Petter Nord, som din farbror skrämt

från vettet, kan ej lämna kyrkogården, förrän din blomstersmyckade kista kommit dit för att hämta honom.

Flickan slog upp sina ögon liksom för att än en gång se världen. Hon sände bud efter Petter Nord. Hon vredgades öfver hans galna upptåg. Hvarför kunde hon ej få dö i ro? Hon hade aldrig önskat, att han skulle ha några samvetskval för hennes skull.

Budet kom tillbaka utan Petter Nord. Han kunde ej komma. Muren var för hög och porten för stark. Det var blott en, som kunde föra honom därifrån.

I de dagarna tänkte de på ingenting annat i den lilla staden. »Han går där, han går där än,» berättade de hvarandra hvarje dag. »Är han tokig?» frågade de som oftast, och några, som talat med honom, svarade, att han helt visst skulle bli det, då »hon» kom. Men de voro i hög grad stolta öfver denne kärlekens martyr, som förlänade glans åt deras stad. Fattigt folk bar mat till honom. De rika smögo sig upp på berget för att uppfånga en skymt af honom.

Men Edith, som ej kunde komma ur stället, som låg där maktlös och skulle dö, hon, som hade så god tid att tänka, hvad sysslade hon med? Hvilka tankar hvälfde hon i sin hjärna dag och natt? O, Petter Nord, Petter Nord! Måste hon ej ständigt se framför sig mannen, som älskade henne, som höll på att mista förståndet för hennes skull, som verkligen, verkligen gick uppe på kyrkogården och väntade på hennes kista.

Se, detta var något för stålfjädersnaturen inom henne. Det var något för fantasien, något för de bortdomnande känslorna. Att tänka på hvad han ämnade taga sig till, då hon kom dit upp! Att tänka på hvad han skulle taga sig till, om hon ej komme dit upp som död.

De talade om detta i hela staden, talade om detta och intet annat. Såsom forntidens städer älskat sina pelarhelgon, så älskade småstaden den arme Petter Nord. Men ingen gick gärna in på kyrkogården och talade med honom. Han såg alltmer och mer vild ut. Vansinnets mörker sänkte sig allt tätare öfver honom. »Hvarför skyndar hon sig ej att bli frisk?» sade de om Edith. »Det vore orättfärdigt af henne att dö.»

Edith var nästan vred. Hon, som var så färdig med lifvet, skulle hon nu åter nödgas påtaga sig den tunga bördan? Men i alla fall började hon en redlig sträfvan. Därinne i hennes kropp reparerades och lagades med sjudande kraft under dessa veckor. Och där sparades ej på material. I oerhörda massor förbrukades sådant som ger lifskraft, hvad det så än skulle heta: maltextrakt eller tran, frisk luft eller solsken, drömmar eller kärlek.

Och hvilka härliga dagar var det ej, långa, varma regnfria!

Ändtligen fick hon doktorns tillåtelse att låta bära sig dit upp. Hela staden var i ängslan, då hon företog färden. Skulle hon komma ned med en dåre? Kunde dessa veckors elände utplånas ur hans hjärna? Skulle den ansträngning hon gjort för att åter börja lefva blifva gagnlös? Och om den blefve det, hur skulle det då gå henne själf?

Där hon drog åstad, blek af spänning, men dock full af förhoppning, var det anledning nog till oro. Ingen dolde för sig, att Petter Nord tagit ett för stort rum i hennes fantasi. Hon var den allra ifrigaste i tillbedjandet af detta underliga helgon. Alla skrankor hade fallit för henne, då hon hört hvad han led för hennes skull. Men hvad skulle det bli af hennes svärmeri, då hon verkligen fick se honom? Det är intet romantiskt hos en dåre.

Då hon blifvit buren upp till kyrkogårdsporten, lämnade hon sina bärare och gick ensam framåt den breda midtgången. Hennes blickar vandrade rundt om den grönskande platsen, men hon såg ingen.

Plötsligt hörde hon ett lätt prassel borta i ett gransnår, och därifrån såg hon ett vildt, förvridet ansikte stirra

fram. Aldrig hade hon sett fasan så tydligt stämplad på ett ansikte. Hon blef själf rädd därvid, dödligt rädd. Det var nära, att hon flytt.

Men så blossade en stor, helig känsla upp inom henne. Ej tal om kärlek och svärmeri nu längre, utan bara förskräckelse för att en like, en af de arma, som i hennes sällskap genomvandrade jämmerdalen skulle gå förlorad!

Flickan stannade kvar. Hon vek ej ett steg tillbaka, utan lät honom långsamt vänja sig vid att se henne. Men all makt hon ägde lade hon i blicken. Hon drog mannen därborta till sig med hela kraften af den vilja, som besegrat sjukdomen inom henne själf.

Och han kom fram ur sin vrå, blek, förvildad, ovårdad. Han skred fram till henne, utan att fasan vek från hans ansikte. Han såg ut, som om han vore tjusad af ett vilddjur, som kom för att sönderslita honom. Då han var nära inpå henne, lade hon båda händerna på hans skuldror och såg leende in i hans ansikte.

»Seså, Petter Nord, hvad står på med er? Ni måste gå härifrån! Hvad menar ni med att stanna så länge häruppe på kyrkogården, Petter Nord?»

Han darrade och sjönk tillhopa. Men hon kände, att hon kufvade honom med sina blickar. Hennes ord däremot syntes ej hafva någon som helst betydelse för honom.

Hon ändrade tonen något litet. »Hör, hvad jag säger, Petter Nord. Jag är ej död. Jag skall ej dö. Jag har blifvit frisk för att gå hit upp och rädda dig.»

Han stod alltjämt i samma slöa förfäran. Åter kom en ändring i hennes röst. »Du har ej gifvit mig döden,» sade hon allt innerligare, »du har gifvit mig lifvet.»

Detta upprepade hon gång på gång. Och hennes röst blef till sist skälfvande af rörelse, grumlad af gråt. Men han förstod ej något af hvad hon sade.

»Petter Nord, jag har dig så kär, så kär,» utbrast hon.

Han var lika likgiltig.

Nu visste hon intet mer att försöka med honom. Hon fick väl föra honom med sig ned till staden och låta tid och vård hjälpa.

Men det är ej godt att säga hvilka de drömmar voro, som hon fört med sig hit upp och hvad hon väntat sig af detta möte med den man, som älskade henne. Nu, då hon måste uppge allt detta och bara behandla honom som en dåre, fylldes hon af smärta, som om hon skulle lämna bort det dyrbaraste lifvet gifvit henne. Och i denna saknadens bitterhet drog hon honom intill sig och kysste honom på pannan.

Det var menadt som ett farväl till både lyckan och lifvet. Hon kände krafterna svika sig. Dödlig matthet kom öfver henne.

Men då trodde hon sig märka liksom ett svagt lifstecken hos honom. Han var ej fullt så slapp och slö. Det ryckte i anletsdragen. Han skälfde allt häftigare. Hon gaf akt med allt större ängslan. Han vaknade, men till hvad? Ändtligen började han gråta.

Hon förde honom bort till en grafsten. Hon tog plats på den, fick honom ned framför sig och lade hans hufvud i sitt knä. Hon satt och smekte honom, medan han grät.

Med honom försiggick något liknande det, som sker, då man vaknar ur en stygg dröm. »Hvarför gråter

jag?» frågade han sig. »Å, jag vet, jag drömde så förfärligt. Men det är ej sant. Hon lefver. Jag har ej mördat henne. Så dumt att gråta för en dröm.»

Och så småningom klarnade allt för honom; men hans tårar fortforo att flyta. Hon satt och smekte honom, men hans tårar runno länge ännu.

»Jag behöfver så väl gråta,» sade han.

Så såg han upp och log. »Är det nu påsk?» frågade han.

»Hvad menar du nu?»

»Det kan ju kallas påsk, då de döda uppstå,» fortfor han. Därpå, som om de varit mångåriga förtrogna, började han berätta henne om fru Fasta och om sitt uppror mot hennes regemente.

»Det är påsk nu, och det är slut på hennes regeringstid,» sade hon.

Men då han tänkte på att Edith satt där och smekte honom, måste han åter gråta. Han behöfde så väl gråta. Allt misstroende till lifvet, som olyckorna tillfört den lille värmländingen, behöfdes tårar för att smälta bort. Misstroendet till att kärlek och fröjd, skönhet och kraft blomstrade på jorden, misstroendet till honom själf, allt detta måste bort, allt detta gick bort, ty det var påsk: den döda lefde, och fru Fasta skulle aldrig mer komma till makten.

LEGENDEN OM FÅGELBOET.

* * *

Hatto, eremiten, stod i ödemarken och bad till Gud. Det var storm, och hans långa skägg och tofviga hår fladdrade omkring honom som de vindfarna grästufvorna på krönet af en gammal ruin. Dock strök han ej håret ur ögonen eller stack skägget inom bältet, ty han höll sina armar upplyftade till bön. Allt ifrån soluppgången hade han lyft sina knotiga, håriga armar mot himmeln, lika outtröttligt som ett träd ditåt sträcker sina grenar, och han ämnade stå kvar så allt intill kvällen. Han hade en stor sak att bedja om.

Han var en man, som erfarit mycket af världens ondska. Han hade själf förföljt och plågat, och förföljelser och plågor från andra hade kommit på hans del, mer än hans hjärta kunnat bära. Så drog han ut på den stora heden, gräfde sig en håla i flodstranden och blef en helig man, hvars böner hördes vid Guds tron.

Hatto, eremiten, stod där vid flodstranden utanför sin håla och bad sitt lifs stora bön. Han bad Gud, att denne måtte låta domens dag inbryta öfver denna onda värld. Han kallade på de basunblåsande änglarna, som skulle förkunna slutet på syndens välde. Han ropade på blodhafvets vågor, som skulle fördränka de orättfärdiga. Han kallade på pesten, som skulle fylla kyrkogårdarna med högar af lik.

Rundt omkring honom var öde hed. Men ett litet stycke högre upp vid flodstranden stod en gammal pil med kort stam, som öfverst svällde ut till en stor hufvudlik knöl, från hvilken nya, färskgröna grenknippen växte ut. Hvarje höst blef den plundrad på dessa friska årsskott af innevånarna i det bränslefattiga slättlandet. Hvarje vår sände trädet ut nya, smidiga skott, och under stormiga dagar sågos dessa fladdra och svänga kring det, liksom hår och skägg fladdrade kring Hatto, eremiten.

Ärleparet, som brukade lägga sitt bo öfverst på pilens stam inne bland de uppspirande kvistarna, hade ämnat börja sitt byggnadsföretag just denna dag. Men bland de våldsamt piskande grenarna funno fåglarna ingen ro. De kommo flygande med säfstrån och rottågor och vinterstånden starr, men de måste vända om med oförrättadt ärende. Just då märkte de den gamle Hatto, som anropade Gud om att stormen måtte varda sju

gånger våldsammare, på det att småfågelnästet måtte bortsopas och örnaredet förödas.

Naturligtvis kan ingen nu lefvande begripa, hur mossig och förtorkad och knotig och svart och olik en människa en sådan där gammal hedbo kunde vara. Skinnet satt så stramt öfver panna och kinder, att han närmast liknade en dödskalle, och man såg blott på ett litet glimmande i bottnen af ögonhålorna, att han ägde lif. Och kroppens förtorkade muskler gåfvo den ingen rundning, utan den uppsträckta, bara armen bestod endast af några smala benpipor, klädda med tillskrynkladt, hårdnadt, barkliknande skinn. Han bar en gammal, tätt åtsittande, svart kåpa. Han var brunbränd af solen och svart af smuts. Endast hans hår och skägg voro ljusa, bearbetade af regn och solsken, tills de kommit att få samma gröngråa färg som pilbladens undersida.

Fåglarna, som foro omkring och sökte boplats, togo Hatto, eremiten, för en annan gammal pil, stäckt i sin himmelssträfvan af yxa och såg liksom den förra. De kretsade omkring honom många gånger, foro och kommo igen, togo märke på vägen till honom, beräknade hans läge med afseende på roffåglar och stormar, funno honom rätt ofördelaktig, men bestämde sig ändock för honom på grund af hans närhet till floden och starrtufvorna, till visthuset och materialboden. En af dem sköt pilsnabbt ned i hans utsträckta hand och lade där ned sin rottåga.

Det var ett uppehåll i stormen, så att rottågan ej genast blef bortryckt ur handen; men i eremitens böner var intet uppehåll. »Måtte Herren snart komma och förgöra denna fördärfvets värld, så att människorna ej hinna samla öfver sig mera synd! Måtte han frälsa de ofödda från lifvet! För de lefvande finnes ingen frälsning.»

Så började stormen åter, och den lilla rottågan fladdrade bort ur eremitens stora, knotiga hand. Men fåglarna kommo igen och försökte kila in det nya hemmets grundpelare mellan fingrarna. Plötsligt lade sig då en klumpig och smutsig tumme öfver stråna och fasthöll dem, och fyra fingrar hvälfde sig öfver handytan, så att där blef en lugn nisch att bygga i. Men eremiten fullföljde sina böner.

»Herre, hvar äro de skyar af eld, som förhärjade Sodom? När öppnar du de himmelens källor, som lyfte arken till Ararats topp? Äro ej ditt tålamods kar uttömda och din nåds skålar tomma? Herre, när kommer du ur din remnande himmel?»

Och där visade sig för Hatto, eremiten, febersyner från domens dag. Marken bäfvade, himmelen glödde. Under den röda skyn såg han svarta moln af flyende fåglar, öfver marken vältrade sig, rytande och vrålande, en flod af flyktande djur. Men på samma gång som hans själ var upptagen af dessa eldsyner, började hans ögon att följa de små fåglarnas flykt, där de blixtsnabbt foro fram och åter och med ett litet pip af tillfredsställelse flyttade in ett nytt strå i nästet.

Den gamle tänkte ej på att röra sig. Han hade afgifvit ett löfte att bedja stillastående med uppsträckta händer hela dagen för att på detta sätt tvinga vår Herre till bönhörelse. Ju mera utmattad hans kropp blef, dess lifligare syner fyllde hans hjärna. Han hörde städernas murar störta och människoboningarna remna. Skriande, skräckslagna människohopar rusade förbi honom, och efter dem jagade hämndens och förödelsens änglar, höga gestalter med stränga, sköna anleten, bärande silfverrustningar, ridande svarta hästar och svängande gissel, flätade af hvita blixtar.

De små ärlorna byggde och timrade flitigt dagen om, och arbetet gjorde stora framsteg. På denna tufviga hed med dess styfva starr och vid denna flod med dess vass och säf var det ingen brist på byggnadsämnen. De hade hvarken tid till middagsrast eller aftonvardshvila. Glödande af ifver och nöje foro de från och till, och innan kvällen kom, voro de nära nog uppe vid takåsen.

Men innan kvällen kom, hade eremiten råkat att alltmer fästa ögonen på dem. Han följde dem på deras färd, han grälade på dem, då de buro sig dumt åt, han harmades, då vinden gjorde dem skada, och tålde minst af

allt, att de togo någon hvila.

Så sjönk solen, och fåglarna gingo till hvila på sina kända sofplatser inne bland vassen.

Den, som om kvällen går öfver heden, må böja sig ned, så att hans ansikte kommer i jämnhöjd med tufvorna, och han skall få se en underlig syn afteckna sig mot den ljusa västern. Ugglor med stora, runda vingar jaga fram öfver fältet, osynliga för den, som står upprätt. Huggormar ringla fram där, smidiga, snabba, med smala hufvuden upplyfta på svanlikt krökta halsar. Stora paddor krypa trögt framåt, harar och sorkar fly för rofdjuren och räfven tar språng efter en läderlapp, som jagar myggor öfver floden. Det är, som om hvarje tufva fått lif. Men under allt detta sofva småfåglarna på de gungande vass-stråna, säkra för allt ondt på dessa hviloplatser, som ingen fiende kan nalkas, utan att vattnet måste plaska eller vassen darra och väcka dem.

Då morgonen kom, trodde ärlorna först, att gårdagens händelser varit en skön dröm.

De hade tagit sina landmärken och flögo rätt på sitt bo, men det var borta. De jagade sökande utåt heden och stego rätt upp i luften för att speja. Det fanns ej spår af bo eller träd. Till sist satte de sig på ett par stenar vid flodstranden och funderade. De vippade på den långa stjärten och vände på hufvudet. Hvart hade träd och bo tagit vägen?

Men knappt hade solen hunnit en handsbredd öfver skogsbältet på andra flodstranden, förrän deras träd kom vandrande och ställde sig på samma plats som det förra dagen intagit. Det var lika svart och knotigt som då och bar deras bo på toppen af något, som måste vara en torr, upprättstående gren.

Då började ärlorna åter bygga utan att vidare grubbla öfver naturens många under.

Hatto, eremiten, som jagade de små barnen bort från sin håla, sägande dem, att det varit bäst för dem, att de aldrig sett dagen, han, som rusade ut i dyn för att slunga förbannelser efter de glada, unga människor, som rodde uppför floden i vimplade båtar, han, för hvilkens onda ögon hedens herdar vaktade sina hjordar, återvände ej till sin plats vid floden för småfåglarnas skull. Men han visste, att ej blott hvarje bokstaf i de heliga böckerna har sin dolda, mystiska betydelse, utan så har ock allt, som Gud låter ske ute i naturen. Nu hade han funnit ut hvad det kunde betyda, att ärlorna byggde sitt bo i hans hand. Gud ville, att han skulle stå kvar, bedjande med upplyftade armar, till dess fåglarna hunnit uppfostra sina ungar, och mäktade han detta, skulle han blifva hörd.

Men under denna dag såg han allt färre domedagssyner. I stället följde han allt ifrigare fåglarna med sina blickar. Han såg boet snabbt fulländas. De små byggmästarna fladdrade rundt om det och afsynade det. De hämtade några små lafvar från den verkliga pilen och satte fast utanpå, det skulle vara i stället för rappning eller färg. De hämtade den finaste ängsull, och ärlehonan tog dun från sitt eget bröst och klädde boet invändigt, det var inredning och möblering.

Bönder, som fruktade för den fördärfliga makt hedbons böner kunde hafva vid Guds tron, brukade bära till honom bröd och mjölk för att blidka hans vrede. De kommo äfven nu och funno honom stående orörlig, med fågelboet i sin hand. »Se hur den fromme mannen älskar de små djuren,» sade de och fruktade ej mer för honom, utan lyfte mjölkämbaret till hans mun och förde brödet inom hans läppar. Då han ätit och druckit, dref han bort människorna med onda ord, men de logo blott åt hans förbannelser.

Hans kropp hade för länge sedan blifvit hans viljas tjänare. Med hunger och slag, med dagslånga knäfall och veckolång vaka hade han lärt den lydnad. Nu höllo järnhårda muskler hans armar uppsträckta under dagar och veckor, och då ärlehonan låg på äggen och ej mer lämnade nästet, uppsökte han ej sin håla ens under natten. Han lärde sig att sofva sittande, med uppsträckta armar. Bland öknens vänner finnas nog de, som

gjort större ting.

Han vande sig vid de två små, oroliga fågelögon, som blickade ned till honom öfver nästets rand. Han gaf akt på hagel och regn och skyddade boet så godt han kunde.

Så slipper honan en dag lös från sin vakt. Båda ärlorna sitta på boets kant, vippa med stjärten och rådslå och se hjärtligen nöjda ut, fastän hela nästet tyckes vara fullt af ett ängsligt pipande. Efter en liten stund sätta de åstad på den allra vildaste myggjakt.

Så fångas mygga efter mygga och föres hem till detta, som piper uppe i hans hand. Och då maten kommer, pipes där just allra värst. Den fromme mannen störes i sina böner af detta pipande.

Och sakta, sakta sjunker hans arm på leder, som nästan mist förmågan att röra sig, och hans små eldögon stirra ned i boet.

Aldrig hade han sett något så hjälplöst fult och uselt: små nakna kroppar med några glesa dun, inga ögon, ingen flygkraft, egentligen blott sex stora, gapande munnar.

Det kom honom så underligt före, men han tyckte om dem just sådana de voro. Deras far och mor hade han aldrig fritagit från den stora undergången, men då han hädanefter åkallade Gud för att af honom begära världens frälsning genom förstörelsen, gjorde han ett tyst undantag för dessa sex värnlösa.

Då bondkvinnorna nu bragte honom mat, tackade han dem ej med att önska deras undergång. Eftersom han var nödvändig för de små däruppe, var han glad, att de ej läto honom svälta ihjäl.

Snart syntes sex runda hufvuden hela dagen sträcka sig ofvan boets kant. Den gamle Hattos arm sjönk allt oftare ned till hans ögon. Han såg fjädrarna sticka fram ur det röda skinnet, ögonen öppnas, kroppsformen afrundas. Lyckliga arfvingar till den skönhet naturen skänkt de luftfärdande djuren, utvecklades de snart i sin fägring.

Och under allt detta stego bönerna om det stora fördärfvet allt tveksammare från den gamle Hattos läppar. Han menade sig ha Guds löfte, att det skulle inbryta, då fågelungarna voro flygfärdiga. Nu stod han och liksom sökte en undflykt inför Gud Fader. Ty dessa sex små, som han värnat och omhuldat, kunde han ej uppoffra.

Det var en annan sak förut, när han ej hade något, som var hans eget. Kärleken till de små och värnlösa, som det har blifvit hvarje litet barns uppgift att lära de stora, farliga människorna, kom öfver honom och gjorde honom tveksam.

Han ville stundom slunga hela boet i floden, ty han menade, att det är godt för dem, som få dö utan sorg och synd. Skulle han ej rädda de små undan rofdjur och köld, undan hunger och lifvets mångahanda hemsökelser? Men då han tänkte så, kom sparfhöken susande rätt ned mot boet för att förgöra ungarna. Då grep Hatto den djärfve med sin vänstra hand, svingade honom rundt öfver sitt hufvud och slungade honom med vredens makt ut i floden.

Den dag kom, då de små voro flygfärdiga. En af ärlorna arbetade inne i boet för att knuffa ungarna ut på kanten, medan den andra flög omkring, visande dem hur lätt det vore, om de blott vågade försöka. Och då ungarna envisades med att vara rädda, foro de båda fullväxta åstad, visande dem sin allra vackraste flygkonst. Sprittande till med vingarna, flögo de fram i olika bukter, eller ock stego de rätt upp som lärkor eller höllo sig stilla i luften med häftigt dallrande vingar.

Men då ungarna alltjämt envisas, kan Hatto, eremiten, ej låta bli att blanda sig i saken. Han ger dem en

varlig knuff med fingret och så är allt afgjordt. Ut fara de, fladdrande och osäkert, piskande luften som läderlappar, sjunka, men höja sig, fatta hvari konsten ligger och använda den till att så snart som möjligt nå boet igen. Föräldrarna komma, stolta och jublande ned till dem igen, och den gamle Hatto småler.

Det var han som gjorde slag i saken i alla fall.

Han grubblade nu på allvar, om det ej kunde finnas någon utväg för vår Herre.

Kanske, när allt kom omkring, att Gud Fader höll denna jord på sin högra hand som ett stort fågelnäste, och kanske han kommit att hysa kärlek för alla dem, som där bygga och bo, för alla jordens värnlösa barn. Kanske han ömkade sig öfver dem, som han lofvat att förgöra, liksom hedbon ömkade sig öfver fågelungarna.

Visserligen voro eremitens fåglar mycket bättre än vår Herres människor, men han kunde nog förstå, att Gud Fader ändock hade hjärta för dem.

Nästa dag stod fågelboet tomt, och ensamhetens bitterhet lade sig öfver eremiten. Långsamt sjönk hans arm ned till hans sida, och det tycktes honom, som om all naturen höll andan för att lyssna efter domsbasunens dån. Men i detsamma kommo alla ärlorna åter och satte sig på hans hufvud och axlar, ty de voro ej alls rädda för honom. Då for en ljusstråle genom den gamle Hattos förvirrade hjärna. Han hade ju sänkt armen, sänkt den hvar dag för att se på fåglarna.

Och stående där med alla sex ungarna, fladdrande och lekande rundt om sig, nickade han belåtet åt någon som han ej såg. »Du slipper,» sade han, »du slipper. Jag har ej hållit mitt ord, så behöfver du ej heller hålla ditt.»

Och det syntes honom, som om hällebergen upphörde att darra och som om floden lade sig ned till makligt lugn i sin fåra.

STENKUMLET.

* * *

Det var vid den tid på året, då ljungen står röd. Öfver sandmon växte den i täta tufvor. Från låga, trädlika stammar höjde sig tätt sittande, gröna grenar med barrhårda, härdiga blad och små, sent vissnande blommor. Dessa tycktes ej vara gjorda af vanlig saftrik blomsterväfnad, utan af torra och hårda fjäll. De voro mycket oansenliga till storlek och form, ej heller var det stort bevändt med deras lukt. Barn af de öppna vidderna, hade de ej blifvit utvecklade i den vindfria luft, hvarest liljorna utspänna sina kalkblad, eller i den rika jordmån, hvarur rosorna hämta näring för sina svällande kronor. Det, som gjorde dem till blommor, var egentligen färgen, ty lysande röda voro de. Det färgalstrande solskenet hade de haft nog af. De voro inga bleka källarväxter, inga skuggkära innesittare. Det låg hälsans välsignade munterhet och styrka öfver hela den stora, blomstrande mon.

Ljungen klädde det fattiga fältet med sin röda mantel ända upp mot skogsbrynet. Där reste sig, på en svagt uppskjutande bergås, några uråldriga, halft sammanstörtade stenkummel, och hur nära än ljungen sökte att smyga sig intill dessa, funnos dock däruppe refvor i dess väfnad, genom hvilka framskymtade stora, flata hällar, flikar af bergets eget, skrofliga skinn. Under det största af kumlen hvilade en gammal kung, Atle kallad. Under de andra slumrade de af hans kämpar, som fallit, då det stora slaget stått där på mon. Nu hade de legat där så länge, att dödens fruktan och vördnad vikit ifrån deras grafvar. Vägen gick fram mellan deras hviloställen. Den nattlige vandraren tänkte aldrig på att se till huruvida dimomsvepta skepnader vid midnattstid sutto på kumlens topp och i tyst längtan stirrade mot stjärnorna.

Det var en glittrande morgon, daggfrisk och solvarm. Skytten, som varit ute på jakt alltsedan dagningen, hade kastat sig ned i ljungen bakom kung Atles hög. Han låg på rygg och sof. Hatten hade han dragit ned öfver ögonen, och jaktväskan af skinn, ur hvilken harens långa öron och orrens krokiga stjärtfjädrar stucko fram, låg under hans hufvud. Bågen och pilarna hade han bredvid sig.

Fram ur skogen kom en flicka med ett matknyte i handen. Då hon trädde ut på de flata hällarna mellan kumlen, tänkte hon på hvilken god dansplats detta kunde vara. Hon fick en innerlig lust att pröfva den. Hon satte ned knytet i ljungen och började dansa helt ensam. Ingen vetskap hade hon om att en man låg och sof bakom kungshögen.

Skytten sof alltjämt. Brinnande röd stod ljungen mot den skarpt högblåa himlen. Myrlejonet hade uppkastat sin håla tätt bredvid den sofvande. Däri låg ett stycke kattguld och gnistrade, som om det velat sätta eld på alla sandmons gamla stubbar. Ofvanför skyttens hufvud utbredde sig orrfjädrarna som en plym, och deras metallfärger skiftade från djup purpur till stålblått. På den oskuggade delen af hans ansikte glödde brännande solsken. Men han öppnade ej ögonen för att skåda förmiddagsglansen.

Emellertid fortsatte flickan att dansa och svängde om så ifrigt, att den svartnade mossjorden, som samlat sig i hällarnas ojämnheter, rök om henne. En gammal torr fururot, blank och grå af ålder, låg uppryckt inne bland ljungen. Den tog hon och svängde om med. Spånor foro ut ur det multnande träet. Tusenfotingar och tvestjärtar, som haft bo i springorna, kastade sig hufvudyra ut i den ljusfyllda luften och borrade sig ned bland ljungens rötter.

Då de svingande kjortlarna snuddade vid ljungen, fladdrade därur upp skaror af små grå fjärilar. Dessa, som hade vingarnas undersida hvit och silfverglänsande, hvirflade upp som torra löf för en stormil. De syntes då helt hvita, och det var som om det röda ljunghafvet stänkte upp hvitt skum. Fjärilarna höllo sig en kort stund uppe i luften. Deras sköra vingar dallrade så häftigt, att färgstoft lossnade och föll ned i ljungen som tunt, silfverhvitt fjun. Då var det, som om luften genomfarits af ett solbestråladt duggregn.

Rundt om i ljungen sutto gräshoppor och gnedo bakbenen mot vingarna, så att de klingade som harpsträngar. De höllo god takt och voro så samspelta, att enhvar, som gick öfver mon, trodde sig höra samma gräshoppa under hela vandringen, fast han än hade henne till höger, än till vänster, än före, än efter. Men hon, som dansade, var ej nöjd med deras spel, utan började om en liten stund att själf tralla takten till en danslek. Hennes röst var gäll och sträf. Skytten blef väckt af sången. Han vände sig på sidan, höjde sig på armbågen och såg öfver kumlet bort till henne, som dansade.

Han hade drömt, att haren, som han nyss dödat, sprungit ut ur väskan och tagit hans egna pilar för att skjuta på honom. Han såg nu bort till flickan, halfvaken, yr af drömmar, med hufvudet brinnande efter sömnen i solskenet.

Hon var storväxt och groflemmad, ej fager i anletet, ej lätt i dansen, ej taktfast i sången. Hon hade stora kinder, tjocka läppar och platt näsa. Hon var mycket röd på kinderna, mycket mörk i håret, yppig i växten, kraftig i rörelserna. Hennes kläder voro torftiga, men bjärta. Röda bårder kantade den randiga kjorteln, och brokiga ullgarnssnodder följde lifvets sömmar. Andra unga tärnor likna rosor och liljor, men hon var som ljungen, stark, munter och lysande.

Med glädje såg skytten den stora, granna kvinnan dansa på den röda heden, midt ibland spelande gräshoppor och fladdrande fjärilar. Medan han såg på henne, skrattade han, så att munnen drogs upp mot öronen. Men så fick hon plötsligen syn på honom och blef stående orörlig.

»Du menar väl jag är tokig,» var det första hon kom sig för att säga. På samma gång undrade hon hur hon skulle få honom till att tiga med hvad han sett. Hon ville ej höra förtäljas nere i bygden, att hon dansat med

en fururot.

Han var en ordfattig man. Inte en stafvelse fick han öfver läpparna. Han var så blyg, att han ej visste bättre att göra än att fly, fastän han gärna velat stanna. Hastigt fick han hatten på hufvudet och skinnväskan på ryggen. Sedan lopp han bort mellan ljungtufvorna.

Hon ryckte till sig matknytet och sprang efter. Han var liten, stel i sina rörelser, och hade synbarligen ringa krafter. Hon hann honom snart och slog hatten af honom för att förmå honom att stanna. Egentligen hade han mest lust att blifva stående, men han var yr af blyghet och flydde med än större fart. Hon sprang efter och började rycka i hans väska. Då måste han stanna för att försvara denna. Hon anföll honom med all makt. De brottades, och hon lade omkull honom. »Nu talar han ej om det för någon», tänkte hon och var glad.

I detsamma blef hon dock helt rädd, ty han, som låg på marken, tycktes alldeles blekna bort, och ögonen vände sig i hufvudet på honom. Han hade dock icke på något sätt skadat sig. Det var sinnesrörelsen han ej tålt. Aldrig förr hade så stridiga och starka känslor rört sig inom denne enslige skogsbo. Han var glad öfver flickan och ond och blyg och ändå stolt öfver att hon var så stark. Han blef alldeles hufvudyr af det.

Den stora, starka ungmön lade armen om hans rygg och reste upp honom. Hon bröt ljung och piskade hans ansikte med de styfva kvistarna, tills blodet kom i rörelse. Då hans små ögon åter vände sig mot dagsljuset, lyste de af nöje vid att se henne. Alltjämt teg han; men handen, som hon lagt om hans lif, drog han fram och smekte den sakta.

Han var ett barn af svält och tidiga mödor. Torr och gulblek, köttlös och blodfattig var han. Hon kände sig rörd af att han var så försagd, han, som dock syntes vara bortemot trettitalet. Hon tänkte, att han måtte lefva alldeles ensam inne i skogen, eftersom han var så ömklig och så illa klädd. Ingen månde han äga, som såg om honom, ingen mor eller syster eller käresta.

* * *

Den stora barmhärtiga skogen utbredde sig öfver obygden. Döljande och skyddande upptog den i sitt sköte allt, som sökte dess hjälp. Med höga stammar stod den vakt kring björnens ide, och i täta buskars skymning inrymde den småfåglarnas äggfyllda bon.

På denna tid, då folket ännu höll trälar, rymde många af dessa till skogen och funno skydd bakom dess gröna murar. Den blef för dem ett stort fängelse, som de ej vågade lämna. Skogen höll dessa sina fångar i sträng tukt. Den tvang de slöa till omtanke och uppfostrade de i träldomen förfallna till ordning och ärlighet. Endast den flitige gaf den nåden att lefva.

De båda, som möttes på heden, voro ättlingar af sådana skogens fångar. De gingo stundom ned till de bebyggda, odlade dalarna, ty de fruktade ej mer att återföras i den träldom, hvarur deras fäder flytt, men helst hade de sina vägar inne i skogsdunklet. Skyttens namn var Tönne. Hans egentliga yrke var att utföra röjningsarbeten, men han förstod sig ock på andra ting. Han samlade töre, kokade tjära, torkade fnöske och gick ofta på jakt. Hon, som dansade, hette Jofrid. Hennes fader var kolare. Hon band kvastar, plockade enbär och bryggde öl af den hvitblommiga porsen. De voro båda mycket fattiga.

Förut hade de aldrig mötts i den stora skogen, men nu tyckte de, att alla skogens vägar slingrade sig till ett nät, i hvilket de lupo fram och åter och omöjligen kunde undgå hvarandra. Aldrig visste de nu välja den stig, på hvilken de ej möttes.

Tönne hade en gång haft en stor sorg. Han hade länge bott med sin mor i en usel rishydda, men så snart han blef vuxen fattade han den planen att bygga henne en varm stuga. Under alla sina fristunder gick han ut på skogshygge, fällde träd och högg dem i afpassade stycken. Sedan gömde han det hopade timret i mörka

klyftor under mossa och kvistar. Det var hans mening, att hans mor ej skulle veta något om allt detta arbete, förrän han var färdig att resa stugan. Men hans mor dog, innan han fått visa henne, hvad han samlat, innan han hunnit att säga henne, hvad han velat göra. Han, som hade arbetat med samma nit som David, Israels konung, då han samlade skatter för Guds tempel, sörjde öfvermåttan bittert häröfver. Han förlorade all lust för nybygget. För honom var riskojan god nog. Dock hade han det föga bättre i sitt hem än ett djur i sin håla.

Då nu han, som hittills alltid smugit omkring ensam, fick lust att söka Jofrids sällskap, betydde detta helt visst, att han gärna velat hafva henne till käresta och brud. Jofrid väntade ock dagligen, att han skulle tala vid hennes far eller vid henne själf om saken. Men Tönne var ej i stånd härtill. Det märktes på honom, att han var af trälaätt. Tankarna, som funnos i hans hufvud, rörde sig långsamt som solen, då hon färdas öfver himlen. Och svårare var det för honom att forma dessa tankar till sammanhängande tal än för en smed att smida ett armband af rullande sandkorn.

En dag förde Tönne Jofrid hän till en af de klyftor, hvarest han hade dolt sitt timmer. Han ref undan grenarna och mossan och visade henne de afhuggna stockarna. »Mor skulle haft det,» sade han.

Han såg förväntningsfullt på Jofrid. »Detta skulle ha blifvit mors stuga,» upprepade han. Märkvärdigt sen var denna ungmö att fatta en ungersvens tankar. Då han visade henne mors stockar, så borde hon väl förstå, men hon förstod ej.

Då beslöt han att än ytterligare förklara sin mening. Ett par dagar efteråt började han släpa upp stockarna till platsen mellan kumlen, där han första gången sett Jofrid. Hon kom som vanligt vägen fram och såg honom arbeta. Dock gick hon vidare utan att säga något. Sedan de blifvit vänner, hade hon ofta gifvit honom ett godt handtag, men med detta tunga arbete tycktes hon ej vilja hjälpa honom. Tönne tyckte dock, att hon bort kunna förstå, att det nu var hennes stuga, som han ämnade timra.

Hon förstod det fullväl, men hon hade ingen lust att skänka bort sig åt en sådan man som Tönne. Hon ville hafva en stark och frisk man. Det tycktes henne bli dålig utkomst att gifta sig med en, som var svag och klent begåfvad. Dock var det mycket, som drog henne till denne tyste, blyge man. Tänk dock, att han sträfvat så mycket för att glädja sin mor och ej fått njuta lyckan att bli färdig i tid. Hon kunde vilja gråta för hans skull. Och nu byggde han stugan, just där han sett henne dansa. Det fanns ett godt hjärtelag hos honom. Och detta lockade henne och fäste hennes tankar vid honom, men hon ville alls icke gifta sig med honom.

Hvarje dag gick hon öfver ljungfältet och såg stugan resa sig, fattig och utan fönster, med solsken insilande mellan otäta väggar.

Tönnes arbete gick öfvermåttan fort, men ej med omsorg. Hans timmer var ej kanthugget, knappast barkadt. I golfvet lade han in klufna ungträd. Det blef mycket ojämnt och svigtande. Ljungen, som stod och blommade därunder, ty ett år var gånget, sedan den dagen, då Tönne legat och sofvit bakom kung Atles hög, stack upp förvägna röda klasar genom springorna, och myrorna vandrade opåtaldt ut och in, granskande detta bräckliga människoverk.

Hvart Jofrid än styrde stegen under dessa dagar, stod den tanken för henne, att där byggdes en stuga åt henne. Det reddes ett eget hem åt henne däruppe på ljungmon. Och hon visste, att om hon ej stege in där som husmor, så skulle björn eller räf få bo där. Ty så mycket kände hon Tönne, att hon förstod, att om han fann sig hafva arbetat förgäfves, så skulle han aldrig flytta in i den nya stugan. Han skulle gråta, den stackaren, då han fick höra, att hon ej ville bo där. Det skulle bli en ny sorg för honom, lika stor, som då hans mor dog. Men han fick väl skylla sig själf, då han ej frågat henne i tid.

Hon tyckte sig ge honom tecken nog därmed att hon ej hjälpte honom med stugan. Därtill hade hon dock god lust. Hvarje gång hon såg mjuk hvit mossa, ville hon plocka den för att drifva in i de gistna väggarna.

Hon var ock sinnad att hjälpa Tönne vid murandet af spiseln. Såsom han förfor därvid, skulle all röken samlas i stugan. Men det var detsamma hur där blef. Där skulle ingen mat koka, ingen brygd sjuda. Ledt var det dock, att den stugan aldrig ville gå henne ur tankarna.

Tönne arbetade, glödande ifrig, viss att Jofrid skulle förstå meningen, blott stugan blefve färdig. Han undrade ej mycket på henne. Han hade nog att göra med att hugga och timra. Tiden gick raskt för honom.

En eftermiddag, då Jofrid kom gående öfver mon, såg hon, att där var kommen dörr för stugan och stenhäll för tröskeln. Då förstod hon, att allt nu måste vara färdigt, och hon blef mycket upprörd. Tönne hade täckt taket med tufvor af blommande ljung, och hon greps af en stark längtan att träda in under detta röda tak. Han var ej själf vid nybygget, och hon beslöt sig för att gå in. Den stugan var ju timrad för henne. Den var hennes hem. Det stod ej till att motstå lusten att se den.

Därinne var mer hugnesamt, än hon hade väntat. Enris var strödt öfver golfvet. Frisk doft af barr och kåda härskade där. Solstrålarna, som spelade in genom luckor och springor, drogo ljusband genom luften. Det såg ut, som om hon varit väntad: i väggspringorna voro gröna kvistar instuckna, och i spiseln stod en nyhuggen gran. Tönne hade ej flyttat dit sitt gamla husgeråd. Där funnos blott ett nytt bord och en bänk, öfver hvilken en älghud var kastad.

Så snart Jofrid kommit öfver tröskeln, kände hon ett hems glada trefnad omge sig. Hon var till freds och lugn, medan hon stod där, men att gå därifrån syntes henne svårt som att gå bort och tjäna hos främmande. Det var så, att Jofrid nedlagt mycken flit på att skaffa sig ett slags hemgift. Hon hade med konstfärdiga händer väft bonader, sådana som tarfvas för att pryda ett rum, och dessa ville hon sätta upp i sitt eget hem, då hon fick något. Nu undrade hon hur dessa dukar skulle passa härinne. Hon skulle gärna vilja pröfva dem i den nya stugan.

Hon begaf sig raskt hemåt, hämtade sin väfrulle och började att fästa de färgrika tygstyckena uppe under taket. Hon slog upp dörren, så att den stora kvällssolen lyste på henne och hennes arbete. Hon rörde sig ifrigt i stugan, brådskande, munter, trallande på en kämpavisa. Hjärtligt nöjd var hon. Det blef grant därinne. De väfda rosorna och stjärnorna lyste som aldrig förr.

Medan hon arbetade, höll hon god utkik utåt ljungmon och grafställena, ty det förekom henne, som om Tönne äfven nu skulle kunna ligga dold bakom ett af kumlen och skratta åt henne. Kungahögen låg midt för dörren, och bakom den såg hon just solen sjunka. Gång på gång såg hon dit. Hon kände det som om någon skulle sitta där och betrakta henne.

Just då solen var så djupt nere, att blott några blodröda strålar silade fram öfver det gamla stenröset, såg hon hvem det var, som betraktade henne. Hela kumlet var ej mer ett kummel, utan en stor, gammal kämpe, som satt där, ärrig och grånad, och stirrade på henne. Rundt om hans hufvud bildade solstrålarna en krona, och hans röda mantel var så vid, att den utbredde sig öfver hela mon. Hans hufvud var stort och tungt, anletet grått som sten. Hans kläder och vapen voro ock stenfärgade och härmade så noga stenarnas skiftningar och lafklädnad, att man måste se väl efter för att märka, att det var en kämpe och ej en stenhög. Det var som med dessa larfver, hvilka likna trädgrenar. Man kan gå dem förbi tjugu gånger, innan man märker, att det är en mjuk djurkropp man tagit för hårdt trä.

Men Jofrid kunde ej längre taga fel på att det var den gamle kung Atle själf, som satt där. Hon stod i dörren, höll handen skuggande öfver ögonen och såg rakt in i hans stenansikte. Han hade mycket små, sneda ögon under sin höghvälfda panna, bred näsa och ett stridt skägg. Och han lefde, denne stenman. Han log och blinkade mot henne. Rädd blef hon, och hvad som mest förfärade henne, var hans tjocka, muskelstyfva armar och håriga händer. Ju längre hon såg på honom, dess bredare blef hans löje, och till sist lyfte han en af de skeppundstunga armarna för att vinka henne till sig. Då gaf Jofrid sig på flykt hemöfver.

Men då Tönne kom hem och fann stugan klädd med stjärnströdda bonader, fick han så stort mod, att han sände sin böneman till Jofrids fader. Denne sporde Jofrid om hennes mening, och hon gaf sitt samtycke. Hon var mycket nöjd med den vändning saken tagit, om hon än skänkte bort sin hand halft tvingad. Hon kunde ej säga nej till den man, till hvars stuga hon redan burit sin hemgift. Dock såg hon först efter, att gamle kung Atle åter blifvit till ett stenkummel.

* * *

Tönne och Jofrid lefde lyckliga under många år. De fingo ett godt namn om sig. »De äro goda människor,» sade man. »Se hur de bistå hvarandra, se hur de arbeta tillsammans, se hur den ene ej kan lefva skild från den andra!»

Tönne blef för hvarje dag starkare, uthålligare och mindre trögtänkt. Jofrid syntes hafva gjort en hel man af honom. Mestadels lät han henne råda, men han förstod ock att med seg envishet genomföra sin egen vilja.

Det följde skämt och glädje med Jofrid, hvart hon kom. Hennes kläder blefvo allt brokigare, ju äldre hon blef. Hela ansiktet var skarpt rödt. Men i Tönnes ögon var hon fager.

De voro ej så fattiga som mången annan af deras stånd. De åto smör till gröten och blandade hvarken sådor eller bark i brödet. Porsölet skummade i deras stånkor. Deras får- och gethjordar förökades så hastigt, att de kunde unna sig köttmat.

Tönne utförde en gång ett röjningsarbete åt en bonde i dalen. Denne, som då såg hur han och hans hustru under stor munterhet arbetade tillsammans, tänkte som mången annan: »Se, detta är goda människor.»

Bonden hade nyss förlorat sin hustru, och hon hade efterlämnat ett halfårsgammalt barn. Han bad Tönne och Jofrid mottaga hans son till fostring. »Barnet är mig mycket kärt,» sade han, »därför lämnar jag det till er, ty I ären goda människor.»

De hade inga egna barn, så att det syntes mycket lämpligt, att de togo detta. De mottogo det ock utan tvekan. De menade sig få fördelar däraf, att de fostrade en bondes barn, därjämte väntade de sig hugnad på ålderdomen af att äga en fosterson.

Men barnet blef ej gammalt hos dem. Innan året var gånget, var det dödt. Detta sades af mången vara fosterföräldrarnas fel, ty barnet hade varit synnerligen friskt, innan det kom till dem. Härmed menade dock ingen, att de uppsåtligen dödat det, utan snarare att de åtagit sig hvad som varit öfver deras förmåga. De hade ej haft förstånd eller kärlek nog för att ge det den vård, som det behöfde. De hade vant sig att endast tänka på sig själfva och sörja för sitt eget. De hade ingen tid att omhulda ett barn. De ville gå tillsammans på arbetet om dagen och sofva en lugn sömn om natten. De tyckte, att den lille drack för mycket af den goda mjölken och unnade ej honom så godt som sig själfva. Det var dock långt ifrån, att de visste, att de behandlade gossen illa. De tänkte, att de voro just så ömma om honom, som föräldrar bruka vara. Snarare föreföll det dem, som om fostersonen varit för dem ett straff och en plåga. De sörjde ej öfver att han dog.

Kvinnor bruka hafva sin stora lust och glädje af att handskas med barn, men Jofrid hade en man, för hvilken hon i mycket måste bära en mors omsorg, så att hon åstundade ingen annan att ha vård om. Det brukar ock vara dem kärt att se de smås hastiga förkofran; men Jofrid hade fröjd nog af att se Tönne utveckla sig till förstånd och manlighet, af att pynta och ansa i sin stuga, af hjordarnas tillväxt och af nyodlingen, som de bedrefvo nere på ljungmon.

Jofrid gick till bondens gård och sade honom, att barnet var dödt. Då sade mannen: »Nu har det gått mig som den, hvilken lägger så mjuka dynor i sin säng, att han sjunker ned till den hårda bottnen. Alltför väl ville jag akta min son, och se, nu är han död!» Och han var bedröfvad.

Vid hans ord började Jofrid bitterligen gråta. »Gud gifve, att du ej lämnat oss din son!» sade hon. »Vi voro för fattiga. Han har ej haft det godt nog hos oss.»

»Detta var ej min mening,» svarade bonden. »Snarare tror jag, att I klemat bort barnet. Dock vill jag ej anklaga någon, ty öfver lif och död råder Gud allena. Nu är det min mening att fira min ende sons grafföl med samma kostnad, som om han varit vuxen, och till gästabudet bjuder jag både Tönne och dig. Däraf kunnen I märka, att jag ej bär agg till eder.»

Sedan bevistade Tönne och Jofrid grafölet. De blefvo väl undfägnade, och ingen sade något ovänligt till dem. Visst hade det berättats af de kvinnor, som svept liket, att det varit ömkligen affallet och burit märke af svår vanvård. Men sådant kunde väl ock kommit af sjukdom. Ingen ville tro något ondt om fosterföräldrarna, ty man visste, att de voro goda människor.

Jofrid grät mycket under de dagarna, framför allt, då hon hörde kvinnor tala om hur de måst vaka och slita för sina små barn. Hon märkte ock, att det ständigt talades om barn bland kvinnorna där på grafölet. Somliga voro så glada åt dem, att de aldrig kunde upphöra att tala om deras frågor och lekar. Jofrid skulle velat tala om Tönne, men de flesta talade aldrig om sina män.

Sent en kväll återvände Jofrid och Tönne från grafölet. De gingo genast till sängs. Men knappast hade de hunnit somna, förrän de stördes af ett svagt kvidande. Det är barnet, tänkte de, ännu halft sofvande, och kände vrede öfver att bli störda. Men plötsligt satte sig båda två rätt upp i bädden. Barnet var ju dödt. Hvarifrån kom då detta kvidande? Då de voro fullt vakna, hörde de intet, men så snart de höllo på att somna in, hörde de det. Små vacklande fötter hördes trampa stenhällen utanför stugan, en liten hand famlade på dörren, och då den ej var öppen, vandrade barnet kvidande och famlande längs med väggen, tills det stannade utanför deras sängplats. Så snart de talade eller sutto uppe, förnummo de intet, men då de ville somna, hörde de tydligt de osäkra stegen och de kväfda snyftningarna.

Det, som de ej velat tro, men som stått för dem som en möjlighet under de sista dagarna, blef dem nu till visshet. De insågo, att de dödat barnet. Hvarför skulle det eljes hafva makt att gå igen?

Från den natten var all lycka viken från dem. De lefde i ständig fruktan för gengångaren. Om dagarna hade de väl någon ro, men om nätterna blefvo de så störda af barnets gråt och kväfda snyftningar, att de ej vågade ligga ensamma. Jofrid gick ofta långa vägar för att hämta någon, som kunde stanna i deras stuga öfver natten. Kom någon främmande, hade de lugn, men så snart de voro ensamma, hörde de barnet.

En natt, då de ingen funnit till sällskap och voro ur stånd att sofva för barnets skull, steg Jofrid upp ur bädden.

»Sof du, Tönne,» sade hon. »Om jag håller mig vaken, lär intet höras.»

Hon gick ut och satte sig på dörrstenen, tänkande på hvad de borde göra för att få ro, ty på detta sätt kunde de ej fortfara att lefva. Hon undrade om bikt och bot och förödmjukelse och ånger kunde hjälpa dem från denna svåra hemsökelse.

Då hände sig, att hon lyfte ögonen och såg samma syn som en gång förr från denna plats. Grafhögen hade blifvit till en kämpe. Det var en rätt mörk natt, men dock kunde hon tydligt se och förnimma, att gamle kung Atle satt där och betraktade henne. Hon såg honom så väl, att hon urskilde de mossgrodda armringarna om hans handleder och kunde märka hurusom hans ben voro omlindade med korslagda band, mellan hvilka vadmusklerna svällde.

Denna gång blef hon ej rädd för den gamle. Han tycktes henne vara en vän och tröstare i olyckan. Han såg på henne liksom ömkande, liksom ville han inge henne mod. Hon tänkte då på, att den väldige kämpen en

gång haft sin dag, då han nedlagt högtals med fiender där på ljungfältet och vadat fram i blodströmmar, som forsat mellan tufvorna. Hvad hade han då frågat efter en död man mer eller mindre? Hur mycket hade suckan af barn, hvilkas fäder han slagit, rört hans stenhjärta? Fjäderlätt hade bördan af ett barns död legat på hans samvete.

Och hon förnam hans hviskning, densamma som den gamla stenkalla hedendomen hviskat i alla tider. »Hvarför ångra? Gudarna äro de som styra. Nornorna spinna lifvets tråd. Hvarför skola jordens barn sörja öfver att de gjort hvad de odödliga tvungit dem att göra?»

Då bemannade sig Jofrid och sade till sig själf: »Hvad rådde jag för att barnet dog? Det är Gud ensam, som styr. Intet sker utan hans vilja.» Och hon tänkte, att hon snarast skulle stilla gengångaren genom att hålla all ånger fjärran från sig.

Men nu öppnades stugdörren, och Tönne kom ut till henne. »Jofrid,» sade han, »det är inne i stugan nu. Det kom fram och klappade på sängkanten och väckte mig. Hvad skola vi göra, Jofrid?»

»Barnet är ju dödt,» sade Jofrid. »Du vet, att det ligger djupt under jord. Detta allt är blott drömmar och inbillningar.» Hon talade hårdt och afvisande, ty hon fruktade, att Tönne i denna sak skulle vara för blödig och därmed vålla dem olycka.

»Vi måste ha slut på detta,» sade Tönne.

Jofrid skrattade hemskt. »Hvad vill du göra? Gud har sändt det öfver oss. Kunde han ej hållit barnet vid lif, om han velat. Han ville det ej, och nu förföljer han oss för dess död. Säg mig med hvad rätt han förföljer oss?»

Hon hämtade sina ord från den gamle stenkämpen, som satt mörk och hård på sin hög. Det var som om han ingifvit henne allt hon svarade Tönne.

»Vi måste erkänna, att vi vanvårdat barnet, och göra bot,» sade Tönne.

»Aldrig vill jag lida för hvad som ej är mitt fel,» sade Jofrid. »Hvem ville, att barnet skulle dö? Ej jag, ej jag. Hvad vill du väl göra för slags bot? Vill du gissla dig eller fasta, som munkarna göra? Jag menar du kan behöfva dina krafter för arbetet.»

»Jag har redan pröfvat med gisslande,» sade Tönne. »Det båtar till intet.»

»Ser du där,» sade hon och skrattade åter.

»Det skall annat till,» fortfor Tönne med ihärdig beslutsamhet. »Vi måste bekänna.»

»Hvad vill du säga Gud, som han ej vet,» hånade Jofrid. »Styr ej han dina tankar, Tönne? Hvad vill du säga honom?» Hon fann nu, att Tönne var dum och envis. Så hade hon funnit honom i början af deras bekantskap, men sedan hade hon ej tänkt därpå, utan hållit af honom för hans goda hjärtelag.

»Vi skola bekänna för fadern, Jofrid, och bjuda honom böter.»

»Hvad vill du bjuda honom?» frågade hon.

»Stugan och getterna.»

»Helt visst fordrar han full mansbot för sin ende son. Den gäldas ej med allt hvad vi äga.»

»Vi vilja ge oss själfva som trälar i hans våld, om han ej nöjer sig med mindre.»

Vid dessa ord greps Jofrid af kall förtviflan, och hon hatade Tönne ur djupet af sin själ. Allt, som hon skulle förlora, framstod så klart för henne. Friheten, för hvilken förfäderna vågat lifvet, stugan, välståndet, hedern och lyckan.

»Märk mina ord, Tönne,» sade hon hest, halfkväfd af smärta, »att hvad dag du gör något sådant blir min dödsdag.»

Sedan vardt intet mer ord växladt mellan dem, men de sutto kvar på dörrstenen, tills dagen kom. Ingen fann ett ord för att blidka och förlika. De kände båda fruktan och förakt för hvarandra. Den ene mätte den andre med sin vredes mått, och de funno hvarandra trångbröstade och onda.

Efter den natten kunde Jofrid ej afhålla sig från att låta Tönne känna, att han var henne underlägsen. Hon lät honom i främmandes närvaro förstå, att han var enfaldig, och hjälpte honom vid arbetet så, att han måste tänka på hur stark hon var. Hon ville synbarligen fråntaga honom husbondeväldet. Stundom låtsade hon sig vara mycket glad för att förströ honom och hindra honom från grubbel. Han hade icke gjort något för att sätta sin plan i verket, men hon trodde ej, att han uppgifvit den.

Under denna tid blef Tönne mer och mer densamme som före sitt giftermål. Han blef mager och blek, ordfattig och trögtänkt. Jofrids förtviflan blef för hvarje dag allt större, ty det var, som om nu allting skulle tagas ifrån henne. Hon fick dock tillbaka sin kärlek för Tönne, då hon såg honom olycklig. »Hvad är mig alltsammans värdt, om Tönne fördärfvas?» tänkte hon. »Det är bättre att gå i träldom med honom än att se honom dö som fri.»

* * *

Jofrid kunde dock ej med ens bestämma sig för att lyda Tönne. Hon stred en lång och svår kamp. Men en morgon vaknade hon ovanligt lugn och blid till sinnes. Då tyckte hon, att nu skulle hon kunna göra hvad han fordrade. Och hon väckte honom, sägande, att det nu fick bli som han ville. Blott denna enda dag skulle han unna henne, så att hon finge säga farväl till allt sitt.

Hela förmiddagen gick hon omkring sällsamt blid. Hon fick lätt tårarna i ögonen, liksom en den där säger farväl. Ljungmon stod vacker för hennes skull denna dag, tyckte hon. Frosten hade gått öfver den, blommorna voro borta, och hela fältet hade öfvergått i brunt. Men då höstdagens sol lät sina sneda strålar glida däröfver, var det, som om ljungen åter glödde röd. Och hon mindes den dag, då hon första gången såg Tönne.

Hon önskade, att hon skulle få se den gamle kungen än en gång, ty han hade varit med om att skapa hennes lycka. Hon hade varit allvarsamt rädd för honom på sista tiden. Det var, som om han lurat efter att gripa henne. Men nu kunde han ej mer få makt öfver henne, menade hon. Hon skulle passa på att se efter honom mot natten, då det blef månsken.

Det hände vid middagstiden, att ett par kringvandrande spelmän kommo dragande förbi. Då fick Jofrid den tanken att bedja dem stanna i hennes hem hela eftermiddagen, ty nu ville hon hålla gille. Tönne måste skyndsamligen gå till hennes föräldrar och bedja dem komma. Sedan lupo hennes små syskon vidare nedåt bygden efter gäster. Snart var mycket folk församladt.

Lustigheten blef stor. Tönne höll sig undan i ett hörn af stugan, som han hade för vana, då där kom främmande, men Jofrid var nära nog vild i sin munterhet. Med gäll röst anförde hon danslekarna och var ifrig att bjuda gästerna det skummande ölet. Trångt var det i stugan, men spelmännen voro flinka, och dansen gick med lif och lust. Det blef kväfvande varmt därinne. Dörren slogs upp, och med ens såg Jofrid, att natten var kommen och månen uppstigen. Då gick hon ut i stugdörren och såg ut i månskenets hvita

värld.

Det hade fallit stark dagg. Hela ljungfältet var hvitt af att månljuset speglade sig i de täta droppar, som samlat sig på alla kvistar. Den korta mossan, som växte rundt om på hällar och stenar, var redan frusen och rimbeklädd. Jofrid steg ned på den, behagligt sviktande var den att träda på.

Hon gick ett par steg på gångstigen, som ledde nedåt bygden, liksom ville hon pröfva hur det kunde kännas att gå där. Tönne och hon skulle nästa dag vandra där hand i hand för att gå den tyngsta vanära till mötes. Ty hur än mötet med bonden skulle aflöpa, hvad han toge och hvad han läte dem behålla, för visso skulle vanäran bli deras lott. De, som denna kväll ägde en god stuga och många vänner, skulle nästa dag afskys af alla, kanske skulle de äfven vara plundrade på allt hvad de förvärfvat, kanske till och med vara ärelösa trälar. Hon sade till sig själf: »Detta är dödens väg.» Och nu kunde hon ej fatta huru hon skulle få kraft att vandra den. Det förekom henne, som om hon vore af sten, ett tungt stenbeläte liksom gamle kung Atle. Fastän hon lefde, kände hon, som om hon ej skulle mäkta lyfta sina tunga stenlemmar för att gå denna väg.

Hon vände sina ögon mot kungahögen och såg tydligt den gamle kämpen sitta där. Men i denna natt var han smyckad som till fest. Han bar ej mer den gråa mossgrodda stenskruden, utan hvitt, speglande silfver. Nu bar han åter en krona af strålar, som då hon första gången såg honom, men denna var hvit. Och hvita lyste bröstplåt och armring, glittrande hvita voro svärdfäste och sköld. Han satt och betraktade henne med tyst likgiltighet. Det sällsamt outgrundliga, som finnes hos stora stenansikten, hade nu sänkt sig öfver honom. Där satt han dunkel och mäktig, och Jofrid hade en svag, oklar föreställning om, att han var en bild af något, som fanns inom henne och inom alla människor, af något, som var graflagdt i fjärran sekler, höljdt af många stenar och dock ej dödt. Hon såg honom, den gamle kungen, sitta midt inne i människohjärtat. Öfver dess ofruktbara fält bredde han sin vida kungamantel. Där dansade njutningslusten, där jublade praktbegäret. Han var den store stenkämpen, som såg nöd och armod vandra förbi, utan att hans stenhjärta rördes. »Gudarna vilja det så,» sade han. Han var den starke stenmannen, som kunde bära på oförsonad synd utan att svikta. Alltid sade han: »Hvarför sörja öfver det du gjort, tvingad af de odödliga?»

Jofrids bröst höjde sig under en suck, djup som en snyftning. Det var en aning inom henne, som hon ej kunde reda, en aning om, att hon borde kämpa med stenmannen, om hon skulle bli lycklig. Men på samma gång kände hon sig så hjälplöst svag.

Hennes obotfärdighet och stenkämpen ute på heden tycktes henne vara en och samma sak, och kunde hon ej besegra den förra, så skulle den senare på ett eller annat sätt få makt öfver henne.

Såg hon åter mot stugan, där bonaderna lyste uppe under takbjälkarna, där spelmännen spredo lustighet och allt hon älskade fanns, så kände hon, att hon ej kunde gå till träldom. Ej ens för Tönnes skull kunde hon det. Hon såg hans bleka ansikte inne i stugan, och hon frågade sig med sammankrympande hjärta om han var värd, att hon offrade allt för hans skull.

Men inne i stugan hade folket ställt upp sig till långdans. De ordnade sig i en lång rad, togo hvarandra vid handen, och med en vild, stark ungersven i spetsen rusade de framåt i yrande fart. Anföraren drog dem genom den öppna dörren ut på den månskensglittrande ljungmon. De stormade förbi Jofrid, flämtande och vilda, snafvande mot stenar, stupande i ljungen, slående vida ringar rundt om stugan, görande vilda svängar omkring stenkumlen. Den sista i räckan ropade åt Jofrid och sträckte handen åt henne. Hon fattade den och sprang med.

Dans var det ej, blott ett ursinnigt framstormande, men det var glädje däri, lifslust och öfverdåd. Svängarna togos allt djärfvare, ropen ljödo högre, skrattet blef alltmer stormande. Från kummel till kummel, där de lågo spridda öfver heden, slingrade sig raden af dansande. Den, som stupade i de häftiga svängarna, rycktes upp, den långsamme drefs framåt, spelmännen stodo i stugdörren och eldade upp yrseln. Ingen tid var att

hvila, att tänka, att se sig för. Dansen gick med allt galnare fart öfver sviktande mossa och glatta hällar.

Under allt detta kände Jofrid allt tydligare, att hon ville behålla friheten, att hon ville dö hellre än förlora den. Hon märkte, att hon ej förmådde följa Tönne. Hon tänkte på att fly, på att ila bort i skogen och aldrig komma åter.

Omkring alla högar hade de nu kretsat utom kring kung Atles. Jofrid såg, att det nu bar upp mot denna, och hon höll sina ögon skarpt fästa på högmannen. Då såg hon hur hans jättearmar sträcktes efter de framstormande. Hon skrek högt, men gapskratt svarade henne. Hon ville stanna, men en stark näfve ryckte henne framåt. Hon såg honom gripa efter de förbiilande, men så snabba voro de, att de tunga armarna ej kunde nå någon af dem. Det var henne ofattligt, att ingen såg honom. Men dödsångest kom öfver henne. Hon tänkte, att henne skulle han nå. Det var henne han lurat efter i många år. Med de andra var det blott lek. Det var henne han nu ändtligen skulle bemäktiga sig.

Det blef hennes tur att ila fram förbi kung Atle. Hon såg hur han reste sig och krökte sig till språng för att göra allvar af saken och fånga henne. I denna yttersta nöd kände hon, att kunde hon blott besluta sig att gå morgondagens vandring, så skulle han ej hafva makt att fånga henne, men hon kunde ej. – Hon kom sist, och för henne blefvo svängningarna så häftiga, att hon mera släpades och rycktes fram än själf sprang, och hon hade svårt för att ej falla omkull. Och fast hon kom i den starkaste fart, var den gamle kämpen henne för snabb. De tunga armarna sänkte sig öfver henne, stenhänderna grepo henne, hon drogs intill det med silfverblankt harnesk klädda bröstet. Dödsångesten lade sig allt tätare öfver henne, men hon visste ännu i det sista, att det var därför att hon ej kunnat besegra stenkonungen i sitt eget hjärta, som Atle blef henne öfvermäktig.

Det blef slut med dans och lustighet. Jofrid låg döende. Hon hade i loppets häftighet slungats mot kungahögen och fått dråpslaget mot dess stenar.

DE FÅGELFRIE.

* * *

En bonde, som mördat en munk, flydde till skogs och dömdes fredlös. Han fann före sig i vildmarken en annan fredlös man, en fiskare från de yttersta skären, som blifvit anklagad för att ha stulit ett sillnät. Dessa båda slogo sig samman, bodde i en jordkula, satte ut snaror, skäftade pilar, bakade bröd på en gråstenshäll och vakade öfver hvarandras lif. Bonden gick aldrig ur skogen, men fiskaren, som ej begått ett så afskyvärdt brott, lade stundom öfver skuldran bördor af fällda djur och smög sig ned bland människorna. Då fick han i utbyte mot svart tjäder och blåglänsande orre, mot långörad hare och finlemmadt rådjur mjölk och smör, pilspetsar och kläder. Detta satte de fredlöse i stånd att uppehålla lifvet.

Kulan, där de bodde, var gräfd i en backsluttning. Breda hällar och taggiga slånbuskar skyddade ingången. På taket stod en risig gran. Vid dess rot var jordkulans vindfång. Den uppstigande röken silades genom trädets täta, barrfyllda grenar och försvann omärklig i rymden. Männen brukade färdas till och från sin bostad, vadande i skogsbäcken, som sprang upp under bergssluttningen. Ingen sökte de fredlöses spår under det lustigt porlande vattnet.

I förstone blefvo de jagade som vilddjur. Bönderna samlades som till skall på björn eller varg. Skogen omringades af bågskyttar. Spjutbärare gingo in där och lämnade ingen mörk klyfta, intet risigt snår outforskade. Medan det larmande drefvet gick fram öfver skogen, lågo de fredlöse i sin mörka håla, andlöst lyssnande, flämtande af förfäran. Härmed höll fiskaren ut en hel dag, men han, som mördat, jagades af outhärdlig ångest ut i det fria, där han kunde se sin fiende. Då blef han upptäckt och jagad, men detta

tycktes honom sjufaldt bättre än att ligga stilla i maktlös overksamhet. Han flydde undan sina jägare, åkte utför bråddjup, hoppade öfver strömmar, klättrade uppåt lodräta bergväggar. All fördold kraft och färdighet inom honom framlockades af farans eggelse. Hans kropp blef spänstig som en stålfjäder, foten sprang ej miste, handen släppte ej fäste, öga och öra uppfattade dubbelt så skarpt som fordom. Han förstod hvad löfven hviskade och stenarna varnade. Då han klättrat öfver en brant, vände han sig mot förföljarna, sändande dem speglosor i bitande rim. Då de hvinande spjuten hväste, grep han dem blixtsnabbt och sände dem ned mot fienderna. Då han trängde fram mellan piskande grenar, sjöng någon inom honom en äredikt om hans färd.

Där löpte den kala bergsryggen fram genom skogen, och ensam på dess brant stod den skyhöga furan. Den brunröda stammen var bar, men i den grenrika toppen vaggade roffågelnästet. Så öfverdådigt modig var nu den flyende, att han steg dit upp, medan förföljarna sökte honom på de skogiga sluttningarna. Där satt han, vridande nacken af hökungarna, medan jakten drog fram djupt under honom. Hökhane och hökhona sköto hämndlystna ned mot röfvaren. De fladdrade framför hans ansikte, de riktade näbbarna mot hans ögon, slogo honom med vingarna och klöste med klorna upp blodstrimmor i hans väderbitna hud. Han kämpade skrattande mot dem. Stående upprätt i det sviktande nästet, högg han efter dem med sin hvassa knif och glömde i lekens lust lifsfaran och förföljarna. Då han fick tid att se efter dessa, hade de dragit åt annat håll. Ingen hade tänkt på att söka jaktbytet på den kala bergsryggen. Ingen hade lyft ögonen mot skyarna för att se honom öfva pojkstreck och sömngångarbragder, medan hans lif var i den yttersta nöd.

Mannen skalf till, då han fann sig räddad. Med darrande händer grep han efter stöd, hisnande mätte han den höjd, dit han klättrat. Och stönande af ängslan att falla, rädd för fåglarna, rädd för att bli sedd, rädd för allt, gled han utför stammen. Han lade sig ned på berget för att ej synas och släpade sig fram öfver dess hällar, tills småskogen skylde honom. Då gömde han sig under unggranarnas hoptrasslade grenar. Svag och maktlös sjönk han ned på mossan. En ensam man skulle kunnat fånga honom.

* * *

Tord var fiskarens namn. Han var ej mer än sexton år gammal, men stark och djärf. Han hade redan lefvat ett år i skogen.

Bonden hette Berg, med tillnamnet Rese. Han var den längste och starkaste man, som fanns i häradet, och därtill skön och välväxt. Han var bred öfver skuldrorna och smärt om lifvet. Hans händer voro så välbildade, som om han aldrig pröfvat på hårdt arbete. Håret var brunt och ansiktet ljuslett. Sedan han vistats någon tid i skogen, fick han i allt ett fruktansvärdare utseende än förr. Hans blickar blefvo hvassa, ögonbrynen växte buskiga, och de muskler, som rynkade dem, lågo fingertjocka framme vid näsroten. Det framträdde tydligare än förr hur den öfre delen af hans atletpanna sköt ut öfver den nedre. Läpparna slötos nu fastare än fordom, hela ansiktet blef magrare, gropen vid tinningen blef mycket djup, och de väldiga käkbenen framträdde märkbarare. Hans kropp blef mindre fyllig, men dess muskler knöto sig järnhårda. Håret grånade hastigt.

Denne man kunde den unge Tord ej se sig mätt på. Något så skönt och väldigt hade han aldrig förr skådat. För hans inbillning stod han hög som skogen, stark som bränningen. Han tjänade honom som en husbonde och dyrkade honom som en gud. Det föll sig naturligt, att Tord skulle bära jaktspjuten, släpa hem villebrådet, hämta vatten och göra upp eld. Berg Rese mottog alla hans tjänster, men sade honom nästan aldrig ett vänligt ord. Han föraktade honom, därför att han var en tjuf.

De fredlöse förde ej ett röfvare- eller stigmanslif, utan närde sig af jakt och fiske. Om ej Berg Rese mördat en helig man, skulle bönderna snart upphört att förfölja honom och lämnat honom i fred uppe bland fjällen. Men nu fruktade de stor ofärd för bygden, därför att den, som burit händer på Guds tjänare, ännu gick

ostraffad. Då Tord kom ned till dalen med villebråd, bjödo de honom stora ägodelar och förlåtelse för hans eget brott, om han ville visa dem vägen till Berg Reses håla, så att de skulle kunna taga denne, medan han sof. Men gossen nekade alltid, och om någon ville smyga efter honom uppåt skogen, förde han denne så slugt på villospår, att han uppgaf förföljandet.

En gång sporde honom Berg, om ej bönderna ville locka honom till förräderi, och då han hörde hvad de bjödo honom i lön, sade han hånfullt, att Tord vore dum, som ej antoge ett sådant tillbud.

Tord såg då upp på honom med en blick, hvars make Berg Rese aldrig förr sett. Ej hade någon fager kvinna i hans ungdom, ej hade hans hustru eller barn sett så på honom. »Du är min herre, min själfvalde härskare,» sade blicken. »Vet då, att du får slå mig och skymfa mig hur du vill. Jag är ändock trogen.»

Berg Rese gaf sedan mera akt på gossen och märkte, att han var modig att handla, men blyg att tala. För döden hade han ingen fasa. Då sjöarna nyss frusit, eller då kärren stodo som farligast om våren, då gungflyen doldes under rikt blommande ängsull och hjortron, tog han helst sin väg öfver dessa. Det syntes vara ett behof för honom att utsätta sig för faror liksom till ersättning för de stormar och fasor på hafvet, som han ej mer hade att möta. Om natten var han rädd i skogen, och äfven midt på dagen kunde de mörkaste snåren eller en kullvräkt furas vidt utsträckta rötter skrämma honom. Men då Berg Rese frågade honom om detta, var han för blyg att ens svara.

Tord brukade ej sofva på den långt framme i kulan nära elden uppförda sängplatsen, som gjordes mjuk af mossa och varm af fällar, utan han kröp hvar natt, sedan Berg somnat, fram till ingången och låg där på en stenhäll. Berg upptäckte detta, och fastän han väl förstod skälet, frågade han hvad det skulle betyda. Tord förklarade det ej för honom. För att slippa frågor låg han ej vid dörren på två nätter, men sedan återtog han vaktposten.

En natt, då yrsnön rök omkring skogstopparna och hvirflade in i de mest stormtäta snår, sökte sig de yrande snöfjunen in i de fredlöses kula. Tord, som låg strax inom den af hällar stängda ingången, var, då han vaknade om morgonen, nedbäddad under en smältande drifva. Några dagar senare blef han sjuk. Lungorna hväste, och då de vidgade sig för att intaga luft, erfor han sönderslitande smärtor. Han höll sig uppe så länge krafterna räckte, men då han en kväll lutade sig ned för att blåsa på elden, föll han omkull och blef liggande.

Berg Rese kom fram till honom och bad honom gå till sin bädd. Tord stönade af smärta och mäktade ej resa sig. Berg stack då armarna under honom och lyfte honom dit. Men han kände det, som om han tagit i en slemmig orm, han hade på tungan en smak, som om han ätit det oheliga hästköttet, så ledt var det för honom att röra vid denne usle tjuf.

Han lade sin egen stora björnfäll öfver honom och gaf honom vatten, mer kunde han ej göra. Det blef ej heller farligt. Tord blef snart frisk. Men därigenom att Berg måst göra hans sysslor och vara hans tjänare, hade de kommit hvarandra närmare. Tord vågade tala till honom, då han om kvällarna satt och slöjdade pilskaft inne i kulan.

»Du är af god ätt, Berg,» sade Tord. »De rikaste i dalen äro dina fränder. Dina ättmän hafva tjänat hos konungar och stridt i deras sköldborg.»

»Oftast ha de kämpat i upprorsflockarna och gjort konungarna all skada,» genmälde Berg Rese.

»Dina fäder gjorde stora gillen om julen, och så gjorde också du, då du satt på din gård. Hundrade män och kvinnor kunde finna bänkplatser i din stora stuga, som var byggd redan innan Sankt Olof döpte här i Viken. Du ägde gammaldags silfverkärl och stora dryckeshorn, som gingo från man till man, fyllda med mjöd.»

Åter måste Berg Rese se på gossen. Han satt uppe, med benen hängande utom bädden och hufvudet

hvilande mot händerna, med hvilka han på samma gång höll undan den vilda hårmassan, som ville ramla ned öfver hans ögon. Ansiktet hade blifvit blekt och fint under sjukdomens härjning. I ögonen lyste ännu febern. Han smålog åt de bilder han framtrollade för sig: åt den smyckade stugan, åt silfverkärlen, åt de festklädda gästerna och åt Berg Rese, sittande i högsätet i sina fäders sal. Bonden tänkte, att ingen ännusett på honom med sådana af beundran lysande ögon, eller funnit honom så härlig, iförd festkläderna, som gossen där fann honom i den slitna skinndräkten.

Han blef både rörd och retad. Denne usle tjuf hade ingen rätt att beundra honom.

»Gafs det då inga gillen i ditt hem?» sporde han.

Tord skrattade. »Där ute på skäret, hos far och mor! Far är ju vrakplundrare och mor är en häxa. Till oss vill ingen komma.»

»Är mor din en häxa?»

»Det är hon,» svarade Tord alldeles obesvärad. »I stormigt väder rider hon på en säl ut mot de skepp, som störtvågorna spola öfver, och de, som då vräkas i hafvet, bli hennes.»

»Hvad skall hon med dem?» frågade Berg.

»Å, en häxa behöfver alltid lik. Hon kokar väl salfvor af dem, eller kanske hon äter dem. I månskensnätter sitter hon ute i bränningen, där den går som hvitast, och skummet sprutar öfver henne. De säga, att hon sitter och letar efter förlista barns fingrar och ögon.»

»Det där är styggt,» sade Berg.

Gossen svarade med oändlig tillförsikt: »Det vore styggt för andra, men inte för häxor. De måste göra så.»

Berg Rese fann, att här stötte han på ett nytt sätt att betrakta världen och tingen.

»Måste också tjufvar stjäla, liksom häxor måste trolla?» frågade han skarpt.

»Ja visst,» svarade gossen, »hvar och en måste göra hvad han är bestämd till.» Men så tillade han med ett inbundet leende. »Det finns också tjufvar, som aldrig stulit.»

»Säg du ut hvad du menar,» sade Berg.

Gossen fortfor med sitt hemlighetsfulla leende, stolt öfver att vara en olöslig gåta. »Det är som att tala om fåglar, som ej flyga, det att tala om tjufvar, som ej stjäla.»

Berg Rese gjorde sig dum för att få veta något. »Ingen kan väl kallas för tjuf utan att ha stulit,» sade han.

»Nenej men,» sade gossen och knep ihop munnen som för att hålla orden instängda. »Än om någon hade en far, som stule,» framkastade han om en stund.

»Gods och gård ärfver man,» gentog Berg Rese, »men tjufnamn bär ingen, som ej själf förvärfvat det.»

Tord skrattade stilla. »Än om någon har en mor, som tigger och ber en att ta fars brott på sig. Än om en så lurar bödeln på hans arbete och flyr till skogs. Än om någon blir dömd fredlös för ett fisknäts skull, som han aldrig sett.»

Berg Rese slog knytnäfven i stenbordet. Han var vred. Där hade denne fagre ungersven gått och kastat bort hela sitt lif. Ej kärlek, ej ägodelar, ej anseende bland män kunde han vinna efter detta. Den usla omsorgen

om mat och kläder var allt, som återstod honom. Och den dåren hade låtit honom, Berg Rese, gå här och förakta en oskyldig. Han bannade honom med stränga ord, men Tord blef ej ens så pass rädd, som det sjuka barnet blir för modern, då hon bannar det därför att det förkylt sig genom att vada i vårbäcken.

* * *

På ett af de breda, skogbevuxna fjällen låg en mörk tjärn. Den var fyrkantig med så raka stränder och så skarpa hörn, som om den blifvit gräfd af människor. På tre sidor omgafs den af branta bergväggar, vid hvilka granarna klängde sig fast med armstjocka rötter. Nere vid tjärnen, där jordtorfvan så småningom blifvit bortsköljd, stodo dessa rötter upp ur vattnet, bara och krokiga och underbart vridna om hvarann. Det var en oändlig massa ormar, som på en gång velat kräla upp ur tjärnen, men trasslat ihop sig och blifvit stående. Eller det var en mängd mörknade skelett efter drunknade jättar, som tjärnen velat vräka upp på land. Armar och ben krökte sig om hvarandra, de långa fingrarna gräfde sig ned i själfva klippan efter fäste, de ofantliga refbenen bildade hvalfbågar, som uppburo uråldriga träd. Det hade dock händt, att de järnarmar, de stålhårda jättefingrar, hvarmed granarna höllo sig fast, gifvit vika, och af en väldig nordan hade en gran förts i en vid båge från bergskammen ned i tjärnen. Med toppen före hade den trängt djupt ned i den dyiga bottnen och blifvit sittande. Nu hade fiskynglet en god tillflyktsort mellan dess grenar, men roten stack upp ofvan vattnet, liknande ett mångarmadt vidunder, och dess svarta rotgrenar bidrogo att göra tjärnen stygg och skrämmande.

På tjärnens fjärde sida sänkte sig bergen. Där förde en liten skummande ström bort dess vatten. Innan denna ström kunde finna den enda möjliga vägen, måste han söka sig fram mellan stenar och tufvor och kom så att bilda en liten värld af öar, somliga blott en tufva stora, andra bärande ett tjogtal träd.

Här hvarest de kringstående bergen ej skymde bort all sol trifdes äfven löfträd. Här stodo törstiga, grågröna alar och glattbladiga pilar. Björken var där, liksom den kommer tillstädes öfverallt, där det gäller att tränga undan barrskogen, och häggen och rönnen, de två, som pläga kanta skogsängarna, fyllande dem med doft och bekransande dem med fägring.

Här åt utloppet till fanns ock en manshög vass-skog, som förorsakade, att solljuset föll grönt öfver vattnet, såsom det faller öfver mossan i den riktiga skogen. I vassen funnos öppna platser, små, runda dammar, och där flöto näckrosor. De höga stråna sågo med mildt allvar ned på dessa ömtåliga skönheter, som misslynta förvarade sina hvita blad och gula ståndare inom läderhårda öfverdrag, så snart solen ej ville visa sig.

En solskensdag kommo de fredlöse till denna tjärn för att meta. De vadade ut till ett par stora stenar inne i vass-skogen och sutto där och kastade ut agn för de stora, grönstrimmiga gäddor, som stodo och sofvo i vattenbrynet.

Dessa män, som ständigt färdades ute i skog och fjäll, hade, utan att de själfva visste det, kommit in under naturmakternas välde lika mycket som växter och djur. I solsken blefvo de öppenhjärtiga och modiga, men om kvällen, så snart solen försvunnit, blefvo de tysta, och natten, som förekom dem mycket större och väldigare än dagen, gjorde dem ängsligt maktlösa. Nu försatte dem det gröna ljuset, som föll in mellan vassen och färgade vattnet i guldstrimmigt brunt och svartgrönt, i en slags underverksstämning. All utsikt var stängd. Stundom vaggade vassen för en omärklig vind, stråna rasslade, och de långa, bandlika bladen fladdrade mot deras ansikten. De sutto i gråa skinndräkter på de gråa stenarna. Skiftningarna i skinnet härmade den vittrade, lafklädda stenens skiftningar. Hvar och en såg kamraten i hans tystnad och orörlighet förbytt till en stenbild. Men inne i vassen gingo jättefiskar med regnbågfärgade ryggar. Då männen kastade ut krokarna och sågo vågringarna fortplantas inne bland vassen, var det som om rörelsen skulle bli starkare och starkare, till dess de märkte, att den ej blott berodde af deras kast. Ett sjörå, till hälften en människa, till hälften en glimmande fisk, låg och sof i vattenbrynet. Hon låg på rygg med hela kroppen under vatten.

Vågen smög sig så nära efter kroppen, att de ej förr märkt henne. Det var hennes andedrag, som ej tilläto vågorna att stanna. Men det var ingenting underligt i att hon låg där, och då hon nästa ögonblick var borta, visste de ej rätt, om hon blott varit en synvilla.

Det gröna ljuset trängde genom ögonen in i hjärnan som ett blidt rus. Männen sutto och stirrade med förslöade tankar, seende inne bland vassen syner, som de ej vågade anförtro hvarandra. Fångsten blef dålig. Dagen var ägnad åt drömmar och uppenbarelser.

Det hördes årslag inne i vassen, och de sprutto upp som ur en sömn. Nästa ögonblick visade sig en ekstock, tung, urhålkad utan all konstfärdighet, mossgrodd i alla springor och med åror smala som käppar. En ung flicka, som hämtat näckrosor, rodde den. Hon hade mörkbrunt hår, samladt i stora flätor, och stora mörka ögon, eljes var hon egendomligt blek. Men hennes blekhet skiftade i skärt och ej i grått. Kinderna hade ingen högre färg än det öfriga ansiktet, knappt nog hade läpparna det. Hon bar hvit linnetröja och ett läderskärp med guldspänne. Kjorteln var blå med röd fåll. Hon rodde tätt förbi de fredlöse utan att se dem. De höllo sig andlöst stilla, dock ej af fruktan för att bli sedda, utan blott för att riktigt väl kunna se henne. Så snart hon var borta, blefvo de liksom förvandlade från stenbilder till människor. De sågo leende på hvarandra.

»Hon var hvit som näckrosorna,» sade den ene. »Hon var mörkögd som vattnet därborta under granrötterna.»

De voro så uppspelta, att de velat skratta, riktigt skratta, som det aldrig förr skrattats vid den tjärnen, så att bergväggarna dånat af ekon och granarnas rötter lossnat af skräck.

»Tyckte du hon var vacker?» frågade Berg Rese.

»Å, jag vet inte, jag såg henne så kort. Kanske hon var det.»

»Du tordes nog inte se på henne. Du tänkte väl, att det var sjöjungfrun.»

Och åter skakades de af samma orimliga munterhet.

* * *

Tord hade en gång som barn sett en drunknad man. Han hade funnit liket på stranden vid ljus dag och ej alls blifvit rädd, men om natten hade han drömt förfärliga drömmar. Han såg ett haf, där hvarje våg rullade en död man fram till hans fötter. Han såg ock, att alla holmar och öar i skärgården voro betäckta af drunknade, som voro döda och hörde hafvet till, men ändå kunde tala och röra sig och hota honom med vissnade, hvita händer.

Så hände det honom äfven nu. Flickan, som han sett inne bland vassen, vände tillbaka i hans drömmar. Han mötte henne på tjärnens botten, där solljuset föll ännu mycket grönare än inne bland vassen, och han hade tid att se, att hon var vacker. Han drömde sig uppkrupen på den stora granroten midt ute i den mörka tjärnen, men granen sviktade och gungade så, att han ibland var alldeles under vatten. Då trädde hon fram på de små holmarna. Hon stod under de röda rönnarna och skrattade åt honom. I den sista drömsynen bragte han det så vidt, att hon kysste honom. Det var morgon då, och han hörde, att Berg Rese var uppstigen, men han slöt envist ögonen för att få fortsätta att drömma. Då han vaknade, var han liksom yr och bedöfvad af det, som händt honom under natten. Han tänkte nu mycket mer på flickan, än han gjort förra dagen.

Mot kvällen föll det honom in att fråga Berg Rese, om han kände hennes namn.

Berg såg på honom liksom pröfvande. »Kanske är det bäst, att du får veta det strax,» sade han. »Hon är Unn.

Vi äro fränder.»

Tord visste då, att det var för denna bleka ungmös skull Berg Rese gick fredlös omkring i skog och fjäll. Tord sökte påminna sig hvad han visste om henne.

Unn var en storbondes dotter. Hennes mor var död, så att hon styrde sin faders gård. Detta behagade henne, ty hon var härsklysten, och hon hade ingen lust att taga en man.

Unn och Berg Rese voro syskonbarn, och det hade länge sagts, att Berg hellre satt hos Unn och hennes tärnor och skämtade med dem, än han arbetade på sin gård. Då det stora julgillet firades hos Berg, hade hans hustru inbjudit en munk från Draksmark, ty hon ville, att denne skulle förehålla Berg, att han glömde henne för en annan kvinna. Denne munk var förhatlig för Berg och för många på grund af sitt yttre. Han var mycket fet och alldeles hvit. Hårkransen kring hans kala hjässa, ögonbrynen öfver hans vattniga ögon, ansiktshyn, händerna och hela kåpan, allt var hvitt. Många hade svårt att uthärda hans åsyn.

Vid gästabudsbordet, i alla gästernas åhörande, sade nu denne munk, ty han var orädd och menade, att hans ord skulle verka mer om de hördes af många: »Man plägar säga, att göken är den sämsta af fåglar, därför att han ej uppföder sina ungar i eget bo, men här sitter en man, som ej sörjer för hem och barn, utan söker sin fröjd hos en främmande kvinna. Honom vill jag kalla den sämste af män.» – Unn steg då upp. »Detta, Berg, är sagdt åt dig och mig,» sade hon. »Aldrig har jag blifvit så skymfad, men så är ej heller min far med på gillet.» Hon hade velat gå, men Berg sprang efter henne. »Rör dig ej!» sade hon. »Aldrig mer vill jag se dig.» Han hann henne i förstugan och frågade henne hvad han skulle göra, för att hon måtte stanna. Med flammande ögon hade hon svarat, att det måtte han själf bäst veta. Då gick Berg in och drap munken. –

Nu voro Berg och Tord inne i samma tankar, ty om en stund sade Berg: »Du skulle ha sett henne, Unn, då den hvita munken var fallen. Husfrun församlade de små barnen omkring sig och förbannade henne. Hon vände deras ansikten mot henne för att de evigt måtte minnas den, som gjort deras far till mördare. Men Unn stod lugn och så skön, att männen bäfvade. Hon tackade mig för dådet och bad mig genast draga till skogs. Hon uppmanade mig att ej blifva en röfvare och ej förr nyttja knifven, än jag kunde göra det för en lika rättfärdig sak.»

»Din bragd hade höjt henne,» sade Tord.

Här stod nu Berg Rese inför detsamma, som han förr undrat på hos gossen. Han var som en hedning, sämre än en hedning, han fördömde aldrig det, som var orätt. Han kände intet ansvar. Det, som måste ske, det skedde. Gud och Kristus och helgonen kände han, men blott till namnet, såsom man känner främmande länders gudar. Skärens gastar voro hans gudar. På de dödas andar hade hans trollkunniga moder lärt honom tro.

Då företog Berg Rese sig ett arbete, som var likaså dåraktigt som att sno rep åt sin egen hals. Han ställde inför denne okunniges ögon den store Guden, rättfärdighetens herre, illgärningars hämnare, som nedstörtar de brottsliga i de eviga pinorummen. Och han lärde honom älska Kristus och hans moder och de heliga män och kvinnor, som med lyfta händer lågo inför Guds tron för att afvärja den store hämnarens vrede från syndarskarorna. Han lärde honom allt hvad människor göra för att försona Guds vrede. Han visade honom pilgrimsskarorna, vallfärdande till heliga orter, de själfplågande botgörarna och munkarnas flykt från världslifvet.

Allt eftersom han talade, blef gossen ifrigare och blekare, hans ögon vidgades som för fruktansvärda syner. Berg Rese ville upphöra, men tankarnas ström var öfver honom, och han fortsatte att tala. Natten sänkte sig öfver dem, den svarta skogsnatten, under hvilken ufvarna tjuta. Gud kom dem så nära, att de sågo hans tron skymma bort stjärnorna, och straffänglarna sänkte sig ned mot skogstopparna. Men under dem flammade

underjordens lågor ända upp mot jordens platta skifva, girigt slickande denna skälfvande tillflyktsort för kvaltyngda människosläkter.

* * *

Hösten hade kommit, och det var skarp storm. Tord gick ensam ute i skogen för att undersöka donor och giller. Berg Rese satt hemma för att laga sina kläder. Tords väg gick uppför en skogig höjd. Där var bred stig.

Hvarje stormil, som kunde tränga in mellan trädvimlet, förde de torra löfven i prasslande hvirflar uppåt stigen. Tord tyckte gång på gång, att någon gick bakom honom. Han såg sig ofta tillbaka. Stundom stannade han för att lyssna, men han förstod, att det var bladen och vinden, och gick vidare. Så snart han åter började gå, hörde han någon komma dansande på silkesfot uppåt sluttningen. Små barnfötter kommo trippande. Älfva och rå lekte bakom honom. Då han vände sig om, var där ingen, alltjämt ingen. Han knöt näfven åt de prasslande bladen och gick vidare.

De tystnade ej därmed, men de togo an en annan ton. De började hväsa och flämta bakom honom. En stor huggorm kom glidande. Den etterdrypande tungan hängde ut ur munnen, och den blanka kroppen lyste mot de skrumpna bladen. Bredvid ormen tassade en varg, ett stort magert gråben, som beredde sig att hugga fast i hans nacke, då huggormen slingrade in mellan hans fötter och stack honom i hälen. Ibland voro de båda tysta, liksom för att nalkas honom obemärkta, men strax därpå förråddes de af hväsandet och flämtandet, och stundom slogo vargklorna klingande mot en sten. Tord gick ovillkorligen allt fortare, men djuren hastade efter honom. Då han kunde tro, att de voro på två stegs afstånd och beredde sig till språng, vände han sig om. Där fanns ingen, och det hade han vetat hela tiden.

Han satte sig på en sten för att hvila. Då lekte de torra bladen vid hans fötter som för att förlusta honom. Där voro de, alla skogens blad: klargula små björklöf, rödbrokiga rönnblad, almens torra, brunsvarta blad, aspens sega, klarröda och sälgens gulgröna. Förvandlade och skrumpna, ärriga och kantstötta voro de, och mycket olika de dunmjuka, ljusgröna, finformade skifvor, som för några månader sedan rullades ut ur knopparna.

»Syndare,» sade gossen, »syndare, intet är rent inför Gud. Hans vredes lågor hafva redan nått er.»

Då han åter upptog vandringen, såg han skogen under sig gå för stormen som ett böljande haf, men nere på stigen var stilla lugnt. Men han hörde hvad han ej kände. Skogen var full af röster.

Det kom som hviskningar, som klagande sånger, som grofva hotelser, som dånande eder. Det skrattade och det klagade, det var som larm af mycket folk. Detta, som hetsade och eggade, som prasslade och hväste, som tycktes vara något och ändå intet var, gjorde hans tankar vilda. Han kände åter dödsångesten, som då han låg på sin hålas golf, och människojakten gick fram genom skogen. Han hörde åter brakandet af grenar, folkmassans tunga steg, klangen af vapen, de dånande ropen, det vildt blodtörstiga sorl, som följde hopen.

Men det var ej ensamt detta, som låg i skogsstormen. Det var något annat, något ännu förskräckligare, röster som han ej kunde tyda, ett virrvarr af stämmor, som tycktes honom tala ett främmande språk. Han hade hört väldigare stormar än denna fräsa genom tackel och tåg. Men aldrig förr hade han hört vinden spela på en så mångstämmig harpa. Hvarje träd hade sin röst, ej susade granen som aspen eller poppeln som rönnen. Hvarje klyfta hade sin ton, hvarje bergväggs ljudande eko sin egen klang. Och bäckarnas larm samt räfvarnas skall ljödo med in i den vidunderliga skogsstormen. Men detta allt kunde han tyda, det fanns andra underbarare ljud. Det var dessa som gjorde, att det började skrika och hånskratta och jämra sig inom honom i kapp med stormen.

Han hade alltid blifvit rädd, då han var ensam i skogsdunklet. Han tyckte om öppet haf och nakna skär. Andar och skuggor smögo om inne bland träden.

Så hörde han med ens hvem det var, som talade i stormen. Gud var det, den store hämnaren, rättfärdighetens Gud. Han jagade honom för kamratens skull. Han fordrade, att han skulle utlämna munkens mördare åt hans hämnd.

Då började Tord tala midt i stormen. Han talade om för Gud hvad han velat göra, men ej mäktat. Han hade velat tala till Berg Rese och bedja honom försona sig med Gud, men han hade varit för skygg. Blygheten hade gjort honom stum. »Då jag fick veta, att jorden styres af en rättfärdig Gud,» ropade han, »förstod jag, att han var en förlorad man. Jag har legat och gråtit öfver min vän i långa nätter. Jag visste, att Gud skulle finna honom, hur han än dolde sig. Men jag mäktade ej tala, ej lära honom att förstå. Jag blef ordlös, emedan jag älskade honom så högt. Begär ej, att jag skall tala med honom, begär ej, att hafvet skall resa sig i höjd med bergen.»

Han tystnade, och i stormen tystnade den djupa stämma, som varit Guds röst för honom. Det blef med ens vindstilla och skarp sol och ett plaskande som af åror och ett stilla rassel som af styfva vassblad. Dessa milda ljud förde Unns bild fram för honom. – Den fredlöse kan intet vinna, ej ägodelar, ej kvinnor, ej anseende bland män. – Om han förrådde Berg, blefve han intagen under lagens hägn. – Men Unn måste älska Berg efter hvad han gjort för henne. Ur detta allt fanns ingen utväg.

Då stormen tog till, hörde han åter steg bakom sig och stundom ett andtrutet flämtande. Nu tordes han ej se sig om, ty han visste, att han hade bakom sig den hvite munken. Han kom från gillet i Berg Reses hus, nedstänkt af blod, med ett gapande yxhugg i pannan. Och han hviskade: »Angif honom, förråd honom, rädda hans själ. Lämna hans kropp åt bålet, så att hans själ må bli skonad. Lämna honom åt pinbänkens långa kval, så att hans själ må få tid att ångra.»

Tord sprang. Allt detta skrämmande, som i och för sig intet var, växte, då det så oupphörligt spelade in i själen, till en stor förfäran. Han ville bort från detta. Som han började springa, dånade åter den djupa, förskräckliga stämman, som var Guds. Gud själf jäktade honom med skrämskott, för att han skulle utlämna mördaren. Berg Reses brott stod afskyvärdare än någonsin för honom. En vapenlös man var mördad, en Guds man genomborrad med blankt stål. Det var att trotsa världarnas herre. Och mördaren vågade lefva! Han gladdes åt solens sken och markens frukt, som om den allsmäktiges arm vore för kort att nå honom.

Han stannade, knöt näfvarna och tjöt ut en hotelse. Sedan gaf han sig som en vansinnig på språng från skogen, från skräckriket, ned åt dalen.

* * *

Tord behöfde blott säga sitt ärende, strax voro tio bönder färdiga att följa honom. Det beslöts, att Tord skulle gå ensam upp till kulan, på det att ej Bergs misstankar skulle väckas. Men där han gick fram, skulle han strö ut ärter, så att bönderna kunde finna vägen.

Då Tord kom in i kulan, satt den fågelfrie på stenbänken och sömmade. Ljuset från brasan var knappt, och arbetet syntes gå dåligt. Gossens hjärta svällde af ömkan. Den härlige Berg Rese syntes honom fattig och olycklig. Och det enda han ägde, lifvet, skulle tagas ifrån honom. Tord började gråta.

»Hvad är det?» sporde då Berg. »Är du sjuk? Har du varit rädd?»

För första gången talade då Tord om sin rädsla. »Det var styggt i skogen. Jag hörde vålnader och såg spöken. Jag såg hvita munkar.»

»Guds död, pojke!»

»De mässade för mig hela vägen uppåt Bredfjället. Sprang gjorde jag, men de följde med och sjöngo. Kan jag aldrig bli kvitt det oväsendet? Hvad har jag med dem att göra? Jag menar, att de kunde mässa för en, som bättre behöfde det.»

»Är du galen i kväll, du, Tord?»

Tord talade, knappt vetande hvad ord han begagnade. Han var fri från all blyghet. Talet strömmade oförhindradt öfver hans läppar.

»De äro alla hvita munkar, hvita, likbleka.

Alla hafva de blod på kåpan. De draga hufvan ned i pannan, men såret lyser ändå fram under den. Det stora, röda, gapande såret efter yxhugget.»

»Det stora, röda, gapande såret efter yxhugget?»

»Är det jag, som huggit det kanske? Hvarför skall jag se det?»

»Det må helgonen veta, Tord,» sade Berg Rese blek och med hemskt allvar, »hvad det betyder, att du ser sår efter yxhugg. Jag dödade munken med ett par knifsting.»

Tord stod nu skälfvande framför Berg och vred händerna. »De begära dig af mig. De vilja tvinga mig att förråda dig.»

»Hvilka? Munkarna?»

»De, ja visst, munkarna. De visa mig syner. De visa mig henne, Unn. De visa mig det glittrande, solblanka hafvet. De visa mig fiskrarnas lägerplatser, där det är dans och lustighet. Jag sluter ögonen, men ser ändå. Lämnen mig i fred, säger jag. Min vän har mördat, men han är ej ond. Låten mig vara, och jag skall tala till honom, så att han ångrar och gör bot. Han skall erkänna sin synd och draga till Kristi graf. Vi båda skola följas åt till ställen, som äro så heliga, att all synd förtages från den, som nalkas dem.»

»Hvad svara då munkarna?» sporde Berg. »De vilja ej ha mig frälst. De vilja ha mig på pinbänk och bål.»

»Skall jag förråda min käraste vän, frågar jag dem,» fortsatte Tord. »Han är mitt allt på jorden. Han har frälst mig från björnen, som höll sin ram på min strupe. Vi ha frusit samman och lidit all slags nöd samman. Han har bredt sin egen björnfäll öfver mig, då jag var sjuk. Jag har burit ved och vatten för honom, jag har vakat öfver hans sömn, jag har gäckat hans fiender. Hvarför tro de, att jag är en sådan, som förråder en vän. Min vän skall snart själfmant gå till prästen och bikta, sedan följas vi åt till försoningens land.»

Berg lyssnade allvarligt, med ögonen skarpt utforskande Tords ansikte. »Du skall själf gå till prästen och säga honom sanningen,» sade han. »Du måste åter ned bland människor.»

»Hjälper det mig, om jag går ensam? För din synd förfölja mig den döde och alla skuggor. Ser du ej hur jag fasar för dig? Du har lyft din hand mot Gud själf. Intet brott är som ditt. Jag tänker, att jag måste glädja mig, då jag ser dig på stegel och hjul. Väl den, som i denna världen undfår sitt straff och undgår den tillkommande vreden. Hvarför talade du till mig om den rättfärdige guden? Du tvingar mig att förråda dig. Hjälp mig från denna synd. Gå till prästen.» Och han föll på knä framför Berg.

Mördaren lade handen på hans hufvud och såg på honom. Han kom till att mäta sin synd med kamratens ångest, och den växte sig stor och fasaväckande för hans själ. Han såg sig i strid med den vilja, som leder

världen. Ångern höll sitt intåg i hans hjärta.

»Ve mig, att jag gjort hvad jag gjort,» sade han. »Hvad som väntar mig, är för tungt att frivilligt mötas. Utlämnar jag mig till prästerna, skola de pina mig i timslånga kval. De skola steka mig vid sakta eld. Och är ej detta eländets lif, som vi föra i ångest och nöd, botgöring nog? Har jag ej förlorat gård och hem? Lefver jag ej skild från vänner och allt, som gör en mans glädje? Hvad fordras mer?»

Då han talade så, sprang Tord upp, vild af förfäran. »Kan du ångra?» ropade han. »Kunna mina ord rubba ditt hjärta? Kom då genast! Hur kunde jag tro detta! Kom med ut till flykt! Det är ännu tid.»

Berg Rese sprang upp äfven han. »Du har då gjort det –»

»Ja, ja, ja. Jag har förrådt dig. Men kom nu fort! Kom nu, då du kan ångra! De skola låta oss gå. Vi skola undkomma dem!»

Mördaren böjde sig då mot golfvet, där hans fäderneärfda stridsyxa låg vid hans fötter. »Du son af en tjuf,» sade han, hväsande fram orden. »Dig har jag trott och hållit kär.»

Men då Tord såg honom böja sig efter yxan, visste han, att det nu gällde hans eget lif. Han fick upp sin egen yxa ur bältet och högg efter Berg, innan denne hann att resa sig. Eggen skar genom den hvinande luften och for in i det nedböjda hufvudet. Berg Rese for till marken med hufvudet före, hela kroppen tumlade efter. Blod och hjärna sprutade fram, yxan ramlade ur såret. Mellan det tofviga håret såg Tord ett stort, rödt, gapande hål efter ett yxhugg,

Nu kommo bönderna inrusande. De blefvo glada och prisade gärningen.

»Nu står din sak väl,» sade de till Tord.

Tord såg ned på sina händer, som om han där märkte de fjättrar, hvarmed han släpats fram till att döda den han älskade. De voro som Fenrisulfvens, smidda af intet. Af vassens gröna dager, af skogens skuggors lek, af stormens sång, af löfvens prassel, af drömmars tjusning voro de skapade. Och han sade högt: »Gud är stor.»

Men åter kom han in i sin förra tankegång. Han föll ned på knä vid liket och lade sin arm under dess hufvud.

»Gören honom intet,» sade han. »Han ångrar, han vill gå till de heliga grafvarna. Han är ej död, men fängslen honom ej. Vi voro just färdiga att gå, då han föll. Den hvite munken ville väl ej, att han skulle ångra, men Gud, rättfärdighetens Gud, älskar ångern.»

Han låg kvar bredvid liket, talade med det, grät och bad den döde att vakna. Bönderna lagade i ordning en bår af några spjut. De ville bära storbondens lik ned till hans gård. De hade vördnad för den döde och talade sakta i hans närhet. Då de lyfte honom på båren, steg Tord upp, skakade håret ur ansiktet och talade med en röst, som skälfde af snyftningar:

»Sägen då till Unn, som gjorde Berg Rese till en mördare, att han blef dödad af Tord, fiskaren, hvars fader är vrakplundrare och hvars moder är häxa, därför att han lärde honom, att denna jordens grundval heter rättfärdighet.»

REORS SAGA.

* * *

En man hette Reor. Han var från Fuglekärr i Svarteborgs socken och ansågs vara den bäste skytten i häradet. Han blef döpt, då kung Olof utrotade den gamla läran i Viken, och var sedan en ifrig kristen. Han var friboren, men fattig, vacker, men ej storväxt, stark, men blid. Han tämde unghästar endast med blickar och ord och kunde locka till sig småfåglar med endast ett tillrop. Han vistades nästan ständigt i skogen, och naturen hade stort välde öfver honom. Plantornas växt och trädens knoppning, hararnas lek på skogens öppna platser och abborrens språng i den kvällslugna sjön, årstidernas kamp och vädrets växlingar, detta var hufvudhändelser i hans lif. Sorg och glädje tog han af sådant och ej af det, som skedde bland människor.

En dag gjorde den skicklige jägaren en god fångst. Han mötte djupt inne i den tjocka skogen en gammal björn och fällde honom med ett enda skott. Den stora pilens hvassa spets for rätt in i den väldiges hjärta, och han sjönk död ned vid jägarens fötter. Det var sommar, och björnens päls var hvarken tät eller jämn, dock drog skytten af den, rullade den tillsammans till ett hårdt bylte och gick vidare med björnfällen på ryggen.

Långt hade han ej vandrat, innan han förnam en utomordentligt stark honungsdoft. Den kom från de små blommande växter, som täckte marken. De växte på späda stänglar, hade klargröna, glatta blad, som voro mycket vackert ådrade, och i toppen en liten spira, tätt besatt med hvita blommor. Deras små kronor voro tilltagna i minsta mått, men ur dem trängde fram en liten borste af ståndare, hvilkas frömjölsfyllda knoppar dallrade på hvita strängar. Reor tänkte, medan han gick ibland dem, att dessa blommor, som stodo ensamma och obemärkta inne i skogsdunklet, sände ut bud på bud, kallelse på kallelse. Den starka, honungsljufva doften var deras rop, den spred kunskapen om deras tillvaro långt bort mellan träden och högt upp mot skyarna. Men det var något ängslande i den tunga doften. Blommorna hade fyllt sin bägare och dukat sitt bord under väntan på sina vingade gäster, men ingen kom. De trånade sig till döds i den tunga ensamheten i det mörka, vindfria skogssnåret. De tycktes vilja skrika och jämra sig öfver att de vackra fjärilarna ej ville komma och gästa dem. Där blommorna stodo tätast samman, tyckte han, att de hjälptes åt att sjunga en entonig sång. »Kommen, vackra gäster, kommen i dag, ty i morgon äro vi döda, i morgon ligga vi döda på det torra löfvet.»

Det tillstaddes Reor att få se den glada upplösningen på blomsteräfventyret. Han förnam bakom sig ett fladder som af den lättaste vind och såg en hvit fjäril irra omkring i dunklet mellan de tjocka stammarna. Han flög fram och åter i oroligt sökande liksom oviss om vägen. Ej heller var han ensam, fjäril efter fjäril skymtade fram där borta i mörkret, tills där slutligen fanns en hel här af hvitvingade honungssökare. Men den första var anföraren, och han fann blommorna, väggledd af doften. Efter honom kom hela fjärilhären framstormande. Den kastade sig ned bland de längtande blommorna, som segraren kastar sig öfver bytet. Som ett snöfall af hvita vingar sänkte den sig öfver dem. Och där blef fest och dryckeslag rundt om hvarje blomspira. Skogen var full af tyst jubel.

Reor gick vidare, men nu var det, som om den honungsljufva doften följde honom, hvart han gick. Och han förnam, att där inne i skogen doldes en längtan, starkare än blommornas, att där fanns något, som drog honom till sig, liksom blommorna lockat fjärilarna. Han gick framåt med en stilla fröjd i hjärtat, som om han väntade på en stor, obekant lycka. Det enda, som ängslade honom, var, att han ej skulle kunna finna vägen fram till detta, som längtade efter honom.

Framför honom på den smala stigen krälade en hvit snok. Han böjde sig ned för att upptaga det lyckobådande djuret, men ormen gled ur hans händer och rann snabbt uppåt stigen. Där rullade han sig samman och låg stilla, men då skytten åter grep efter honom, gled han hal som is bort mellan hans fingrar. Reor blef nu ifrig att äga det visaste af djur. Han sprang efter ormen, men mäktade ej nå honom, och denna lockade honom bort från stigen in på den obanade skogsmarken.

Denna var beväxt med furuskog, och i en sådan finner man sällan gräsklädd mark. Men nu försvunno plötsligen torr mossa och brunt barr, ormbunkar och styfva lingonbuskar drogo sig undan, och Reor kände

under foten silkeslent gräs. Öfver den gröna mattan dallrade fjunlätta blomvippor på lätt böjda strån, och mellan de långa, smala bladskifvorna syntes den röda nejlikans små halfutslagna blommor. Det var blott en helt liten plats, och däröfver utbredde de högstammiga furorna knotiga, rödbruna grenar, flockvis täckta af täta barrklungor. Mellan dessa kunde solstrålarna finna många vägar ned till marken, och där var kväfvande hett.

Men midt för den lilla ängen steg en fjällvägg lodrätt upp ur marken. Den låg i skarpt solsken, och där syntes tydligt de lafklädda stenytorna, de färska brotten, där vinterfrosten sist lossade några väldiga block, de stora stånden af stensöta, som klängde in de bruna rötterna i jordfyllda remnor, och de tumsbreda afsatser, där bägarlafven radade upp sina rödkantade pokaler, och en gräsgrön mossart lyfte öfver sig på nålfina stift de små grå mössor, som gömde dess befruktningsredskap.

Denna fjällvägg syntes i allt lik hvarje annan fjällvägg, men Reor märkte genast, att han kommit midt för gafvelväggen till en jätteboning, och han upptäckte under mossa och laf de stora gångjärn, på hvilka bergets gråstensdörr svängde.

Nu trodde han, att ormen smugit sig in bland gräset för att gömma sig där, tills han obemärkt skulle kunna komma in i berget, och han uppgaf hoppet att fånga honom. Han kände nu åter den honungsljufva doften af de längtande blommorna och märkte, att här uppe under bergväggen rådde en kväfvande hetta. Där var ock förunderligt stilla: inte en fågel rörde sig, inte ett barr spelade i vinden, det var som om allt höll andan, väntande och lyssnande i obeskriflig spänning. Han var liksom kommen in i ett rum, där han ej var ensam, ehuru han ingen såg. Han trodde, att någon gaf akt på honom, han kände det, som om han varit väntad. Han erfor ingen ängslan, men genomilades af en välbehaglig rysning, som om han snart skulle få se något öfvermåttan skönt.

I detta ögonblick blef han åter varse ormen. Den hade ej gömt sig, fastmer hade den krälat upp på ett af blocken, som frosten sprängt ned från fjällväggen. Och strax nedanför den hvita ormen såg han den ljusa kroppen af en flicka, som låg och sof i det mjuka gräset. Hon låg utan annat täcke än några spindelväfstunna slöjor, just som om hon kastat sig ned där efter att natten om hafva lekt med i älfvedansen, men gräsets långa blad och dess dallrande, fjunlätta blomvippor stodo högt öfver den sofvande, så att Reor blott kunde skymta kroppens mjuka linier. Ej heller gick han närmare för att se bättre. Men sin goda knif drog han ur skidan och kastade den mellan flickan och fjällväggen, så att den stålrädda jättedottern ej måtte kunna fly in i berget, då hon vaknade.

Sedan stod han stilla i djupa tankar. Ett visste han genast, att den tärnan, som sof där, ville han äga; men ännu var han ej rätt ense med sig själf hur han skulle handla med henne.

Men då lyssnade han, som kände naturens tungomål bättre än människornas, till den stora, allvarliga skogen och det stränga berget. »Se,» sade de, »åt dig, som älskar vildmarken, lämna vi vår fagra dotter. Bättre passar hon dig än slättens döttrar. Reor, är du värdig den ädlaste gåfva?»

Då tackade han i sitt hjärta den stora välgörande naturen och beslöt att göra flickan till sin hustru och ej blott till trälkvinna. Och då han tänkte, att hon, sedan hon kommit till kristendom och människoseder, skulle blygas vid tanken på att hon legat så ohöljd, så löste han björnhuden från sin rygg, vecklade upp det styfva skinnet och kastade den gamla björnens grånade, raggiga fäll öfver henne.

Men då han så gjorde, dånade bakom fjällväggen ett skratt, vid hvilket marken riste. Det ljöd ej som hån, endast som om något suttit i stor ängslan och ej kunnat låta bli att skratta, då han helt plötsligt blef fri från denna. Den förfärliga stillheten och den tryckande hettan togo ock slut. Öfver gräset sväfvade en svalkande vind, och barren började sin susande sång. Den lycklige jägaren kände, att hela skogen hållit andan, undrande hur vildmarkens dotter skulle behandlas af människosonen.

Snoken rann nu ned i det höga gräset; men den sofvande låg bunden i trollsömn och rörde sig ej. Då rullade Reor in henne i den grofva björnhuden, så att blott hennes hufvud syntes ofvanom det raggiga skinnet. Fast hon säkerligen var en dotter af den gamle jätten i fjället, var hon späd och finlemmad, och den starke skytten lyfte henne på sin arm och bar henne bort genom skogen.

Om en stund kände han, att någon lyfte i hans bredskyggiga hatt. Han såg upp och fann, att jättedottern var vaken. Hon satt lugnt kvar på hans arm, men nu ville hon se hur mannen såg ut, som bar henne. Han lät henne hållas. Han tog ut stegen längre, men sade intet.

Då måtte hon hafva märkt hur hett solen brände på hans hufvud, sedan hon tagit hatten af honom. Hon höll då ut den öfver hans hufvud som en solskärm, men hon satte ej ned den, utan höll den så, att hon alltjämt kunde se ned i hans ansikte. Då syntes det honom, att han ingenting behöfde spörja eller tala. Han bar henne tyst ned till sin mors hydda. Men hela hans väsen genomströmmades af lycksalighet, och då han stod på hemmets tröskel, såg han den hvita ormen, som ger tomtebolycka, glida in under dess grundmur.

VALDEMAR ATTERDAG BRANDSKATTAR VISBY.

* * *

Den vår, då Hellqvists stora tafla *Valdemar Atterdag brandskattar Visby* var utställd i konstföreningen, kom jag dit upp en stilla förmiddag, alldeles okunnig om att detta konstverk då fanns där. Den stora, färgrika duken med dess många figurer gjorde redan vid första anblicken ett utomordentligt intryck. Jag kunde ej se på någon annan tafla, utan gick rätt fram till denna, tog en stol och försjönk i stilla betraktande. Jag lefde medeltidslif under en halftimme.

Snart var jag inne i den scen, som utspelades på Visby torg. Jag såg ölkaren, som började fyllas af den gyllene brygd, kung Valdemar önskat sig, och grupperna, som samlats omkring dem. Jag såg den rike köpmannen med pagen, som dignar under hans guld- och silfverfat, den unge borgaren, som knyter näfven åt kungen, munken med det skarpa ansiktet, som forskande ger akt på majestätet, den trasige tiggaren, som offrar sin slant, kvinnan, som sjunkit ned vid sidan af det ena karet, kungen på sin tron, krigshären, som kommer frammyllrande ur den smala gränden, de höga husgaflarna samt de spridda grupperna af pockande soldater och tredskande borgare.

Men plötsligt märkte jag, att taflans hufvudfigur ej är kungen, ej någon af borgarena, utan den ene af kungens järnklädde sköldbärare, den med det nedfällda visiret.

På denna gestalt har konstnären nedlagt en sällsam kraft. Man ser ej en flik af honom själf, han är stål och järn hela karlen, och dock gör han intryck af att vara situationens rätte herre.

»Jag är våldet, jag är roflystnaden,» säger han. »Det är jag, som brandskattar Visby. Jag är ingen människa, jag är blott stål och järn. Jag har min lust i plågor och ondska. Må de gå på och pina hvarandra. I dag är det jag, som är herre på Visby torg.»

»Se,» säger han till betraktaren, »kan du se, att det är jag, som är herre? Så långt ditt öga når, finns här ingenting annat än människor, som pina hvarandra. Suckande komma de besegrade och lämna sitt guld. De hata och hota, men de lyda. Och segerherrarnas lystnad blir allt vildare, ju mera guld de mäkta frampressa. Hvad är Danmarks konung och hans soldater annat än mina tjänare, åtminstone för denna dag? I morgon skola de gå i kyrkorna eller sitta i fredlig gamman på ölstugorna, eller ock kanske vara goda fäder i eget hem, men i dag tjäna de mig, i dag äro de ogärningsmän och våldsverkare.»

Och ju längre man hör på honom, dess bättre förstår man, hvad taflan är: ingenting annat än en illustration

till den gamla sagan om hur människor kunna pina hvarandra. Intet försonande drag finnes där, endast grymt våld. Och trotsigt hat och hopplöst lidande.

Det var ju dock så, att dessa tre ölkar skulle fyllas, på det att ej Visby måtte bli plundradt och brändt. Hvarför komma de ej, dessa hanseater, i lågande hänförelse? Hvarför komma ej kvinnorna ilande med sina smycken, drinkaren med sin bägare, prästen med relikskrinet, ifriga, glödande af offerlust? »För dig, för dig, vår älskade stad! Onödigt att sända soldater efter oss, då det gäller dig! O, Visby, vår moder, vår ära! Tag tillbaka hvad du gifvit oss!»

Men så har ej målaren velat se dem, och så var det ej heller. Ingen hänförelse, blott nödtvång, blott kufvadt trots, blott jämmer. Guldet är dem allt, kvinnor och män sucka öfver detta guld, som de måste lämna.

»Se på dem!» säger våldet, som står på tronens trappa. »Det går dem djupt till hjärtat att offra det. Må hvem som vill hafva medlidande med dem! De äro snåla, vinningslystna, öfvermodiga. De äro ej bättre än den snikne röfvaren, som jag utsändt emot dem.»

En kvinna har dignat ned på marken framför karet. Kostar det henne så mycket lidande att lämna sitt guld? Eller är kanske hon den skyldiga? Är hon jämmerns upphof? Är det hon, som förrådt staden? Ja, det är hon, som varit kung Valdemars käresta. Det är Ung-Hanses dotter.

Hon vet väl, att hon ej behöfver lämna sitt guld. Hennes faders hus blir ändock ej plundradt, men hon har samlat hvad hon äger och bringar det. Kommen ned på torget, har hon blifvit öfverväldigad af allt elände hon sett och sjunkit ned i gränslös förtviflan.

Han hade varit rask och glad, den unge guldsmedsgesällen, som förra året tjänade i hennes faders hus. Det hade varit härligt att vandra vid hans sida öfver detta samma torg, då månen sköt upp bakom gaflarna och belyste Visby glans. Stolt hade hon varit öfver honom, stolt öfver sin fader, stolt öfver sin stad. Och nu ligger hon där, bruten af jämmer. Oskyldig och dock skyldig! Han, som sitter kall och grym på tronen och dragit all denna förhärjelse öfver staden, är han densamme, som hviskat ömma ord till henne? Var det till hans möte hon smög sig, då hon förra natten stal sin fars nycklar och öppnade stadsporten? Och då hon fann sin guldsmedsgesäll som en väpnad herre med en stålklädd här bakom sig, hvad tänkte hon? Blef hon ej vansinnig vid att se stålfloden vältra sig in genom den port, som hon öppnat? För sent att klaga, jungfru! Hvarför älskade du din stads fiende? Fallet är Visby, dess glans skall förgå. Hvarför kastade du dig ej midt i porten och lät järnhälarna trampa dig till döds? Ville du lefva för att se himlens blixtar drabba förbrytaren?

O jungfru, vid hans sida står våldet och skyddar honom. På heligare saker än en lättrogen ungmö förgriper han sig. Ej ens Guds eget tempel skonar han. De lysande karbunklarna bryter han ut ur kyrkväggen för att fylla det sista bryggkaret.

Alla taflans figurer ändra hållning. Blind fasa slår allt lefvande. Den vildaste krigsknekt bleknar, borgarena vända sina blickar mot himlen, alla vänta Guds straff, alla bäfva utom våldet vid tronens trappa och kungen, som är dess tjänare.

Jag önskar, att konstnären hade fått lefva, så att han kunnat föra mig ned till Visby hamn och låtit mig se dessa samma borgare, då de med blickarna följde den bortseglande flottan. De ropa förbannelser ut öfver vågorna. »Förstör dem!» ropa de. »Förstör dem! O, haf, du vår vän, tag åter våra skatter! Öppna ditt kväfvande djup under de gudlöse, under de trolöse!»

Och hafvet mullrar ett doft bifall, och våldet, som står på kungaskeppet, nickar gillande. »Detta är godt,» säger det. »Förfölja och förföljas, så är min lag. Må stormen och hafvet förstöra röfvarflottan och roffa åt sig min kunglige tjänares skatter! Desto förr blir det oss gifvet att draga ut på nya härjningståg.»

Men borgarena på stranden vända sig om och se upp mot sin stad. Brand har flammat där, plundring har gått fram öfver den, bakom spräckta rutor gapa sköflade bostäder. Sotade gaflar se de, skändade kyrkor, blodiga lik ligga kvar i de trånga gränderna, och af skräck vansinniga kvinnor genomila staden. Skola de stå vanmäktiga inför allt detta? Finnes ingen, som deras hämnd kan nå, ingen som de i sin ordning kunna plåga och förgöra?

Gud i himlen, se dock! Guldsmedens hus är ej plundradt, ej brändt. Hvad är detta? Var han i förbund med fienden? Hade han ej nyckeln till en af stadens portar i sitt förvar? O, du Ung- Hanses dotter, svara, hvad skall detta betyda?

Borta på kungaskeppet står våldet och betraktar sin kunglige tjänare, leende bakom visiret.

»Hör stormen, min herre, hör stormen! Guldet, som du röfvat, skall snart ligga på hafsbottnen, oåtkomligt för dig. Och se tillbaka på Visby, min höge herre! Kvinnan, som du bedrog, föres mellan präster och knektar bort till stadsmuren. Kan du höra folkhopen, som följer henne, förbannande, veropande? Se, murarena komma med kalk och murslef! Se, kvinnorna komma med stenar! Alla bära de stenar, alla, alla!

O, kung, om du ej kan se hvad som försiggår i Visby, må du dock höra och veta, hvad som där sker. Ej är du af stål och järn, som våldet vid din sida. Då ålderdomens dystra dagar komma, och du lefver under dödens skugga, skall bilden af Ung-Hanses dotter träda fram för ditt minne.

Blek skall du se henne digna under sitt folks hån och förakt. Du skall se henne draga fram mellan präster och knektar, under klockringning och hymnsång. Hon är redan död i folkets ögon. Död känner hon sig i sitt innersta, dödad af allt hon älskat. Du skall se henne stiga in i tornet, se huru stenarna infogas, höra murslefven skrapa och höra folket, som skyndar fram med sina stenar. »O, murare, tag min, tag min! Begagna min sten vid hämndens verk! Låt min sten vara med om att stänga Ung-Hanses dotter från ljus och luft! Fallet är Visby, det härliga Visby! Gud välsigne edra händer, murare! Låt mig vara med och fullborda hämnden!»

Och hymnsången ljuder, och klockorna ringa som öfver en död.

O, Valdemar, kung af Danmark, det blir äfven din lott att möta döden. Då skall du ligga på din bädd, höra och se mycket och våndas därvid. Och äfven dessa skrapningar med murslefven, dessa hämndens rop skall du höra. Hvar äro de då, de heliga klockor, som öfverrösta själens marter? Hvar äro de, de vida metallgapen, hvilkas tungor ropa till Gud om nåd för dig? Hvar är denna af välljud dallrande luft, som för själen upp till Guds rymder?

O, hjälp Esrom, hjälp Sorö, och du stora klocka i Lund!

_ _

Hvilken dyster historia var det ej denna tafla berättade! Det kändes underligt och främmande att åter träda ut i Kungsträdgården, i strålande solsken, bland lefvande människor.

MAMSELL FREDRIKA.

* * *

Det var julnatt, en riktig julnatt.

Trollen lyfte upp berghällarna på höga guldpelare och firade midvinterfest. Tomten dansade kring julgröten i ny röd mössa. Gamla gudar drogo kring fästet i gråa oväderskappor, och på Österhaninge kyrkogård stod

Helhästen. Han krafsade med hofven i den frusna marken, han märkte ut platsen för en ny graf.

Ej långt därifrån på Årsta gamla herregård låg mamsell Fredrika och sof. Årsta är, som man vet, ett gammalt spökslott, men mamsell Fredrika sof en god, lugn sömn. Hon var nu gammal vorden och rätt trött efter många tunga arbetsdagar och många långa färder – hon hade ju nästan farit jorden rundt – därför hade hon återvändt till sitt barndomshem för att få ro.

Utanför slottet ljöd i natten en käck fanfar. Döden hade satt sig upp på gångare grå och ridit fram till slottsporten. Hans vida scharlakanskappa och hattens stolta plym vajade för nattvinden. Den stränge riddaren ville betvinga ett svärmiskt hjärta, därför uppträdde han i sällspord ståt. Fåfäng möda, herr riddare, fåfäng möda! Porten är stängd, och ditt hjärtas dam sofver. Ett bättre tillfälle må du söka och en lämpligare tid. Passa på henne, då hon reser till ottesången, stränge herr riddare, passa på henne på kyrkvägen!

* * *

Gamla mamsell Fredrika sof lugnt i sitt älskade bo. Ingen kunde bättre än hon förtjäna hvilans ljufhet. Som en julens ängel satt hon nyss i en krets af barn och berättade för dem om Jesus och herdarna, berättade till dess hennes ögon strålade, och hela hennes vissnade ansikte blef som förklaradt. Nu på gamla dagar var det icke heller någon, som anmärkte på mamsell Fredrikas utseende. De, som sågo den lilla spensliga figuren, de små fina händerna och det kloka, vänliga ansiktet, ville tvärt om gärna hålla den synen kvar för erinringen såsom det vackraste minne.

I mamsell Fredrikas stora rum fanns bland många reliker och minnen en liten torr buske. Det var Jerikorosen, hemförd af mamsell Fredrika från fjärran Österland. Nu i julnatten började den blomma alldeles af sig själf. De torra kvistarna betäcktes af röda knoppar, hvilka skimrade som eldgnistor och upplyste hela rummet.

Vid skenet från gnistorna såg man, att en liten och spenslig, men ganska ålderstigen dam satt i den stora gula fåtöljen och höll salong. Det kunde ej vara mamsell Fredrika själf, ty hon låg och sof i god ro, och ändå var det hon. Hon satt där och hade mottagning för minnen; rummet var fullt af dem. Människor och hem och föremål och tankar och diskussioner kommo flygande. Barndomsminnen och ungdomsminnen, kärlek och tårar, ärebetygelser och bittert hån, allt kom susande hän mot den bleka gestalten, som satt och såg på alltsammans med ett godt leende. Hon hade ord af skämt eller vemod för dem alla.

Om natten få alla ting sin rätta gestalt och form. Och liksom man först då kan se himmelens stjärnor, ser man också på jorden mycket, som man om dagen aldrig ser. Så kunde man nu ock i skenet från Jerikorosens röda knoppar se en mängd underliga figurer i mamsell Fredrikas salong. Där var den styfva »ma chère mère», den godmodiga Beata Hvardagslag, människor från Öster- och Västerland, den svärmiska Nina, den energiska, kämpande Hertha i sin hvita klädning.

»Kan någon säga mig hvarför människan alltid skall vara hvitklädd?» skämtade den lilla gestalten i fåtöljen, då hon fick se henne.

Men alla minnena talade till den gamla och sade: »Se, så mycket du sett och erfarit, så mycket du verkat och gagnat! Är du ej trött, vill du ej gå till hvila?»

»Ännu icke,» svarade skuggan i den gula fåtöljen. »Jag har en bok kvar att skrifva. Jag kan ej gå till ro, innan den är färdig.»

Därmed försvunno skuggorna. Jerikorosen slocknade, och den gula fåtöljen stod tom.

* * *

I Österhaninge kyrka firade de döda midnattsmässa. Där steg en af dem upp till klockorna och ringde in julen, en annan gick omkring och tände julljusen, och en tredje började med knotiga fingrar spela på orgeln. Genom de uppslagna dörrarna kommo de öfriga ur natt och graf myllrande in i det ljusa, strålande Herrans hus. Just sådana de varit här i lifvet kommo de, endast en smula blekare. De öppnade bänkdörrarna med skramlande nycklar och tisslade och hviskade, medan de gingo uppför gången.

»Det är alla de ljus *hon* skänkt de fattiga, som nu lysa i Guds hus.»

»Vi ligga varmt i våra grafvar, så länge *hon* ger de fattiga kläder och ved.»

»Se, hon har talat så många kraftiga ord, som öppnat människohjärtan, de orden äro våra bänknycklar.»

»Hon har tänkt sköna tankar om Guds kärlek. De tankarna lyfta oss upp ur grafvarna.»

Så tisslade de och hviskade, innan de satte sig i bänkarna och till bön böjde sina bleka pannor ned i vissnade händer.

* * *

Men på Årsta kom någon in i mamsell Fredrikas rum och lade vänligt sin hand på den sofvandes arm.

»Upp, min Fredrika! Det är tid att fara till ottesången.»

Gamla mamsell Fredrika slog upp ögonen och såg Agathe, sin älskade döda syster, stå vid bädden med ett ljus i handen. Hon kände väl igen henne, ty hon var sig alldeles lik, sådan hon varit här på jorden. Mamsell Fredrika blef ej rädd, hon endast gladdes åt att se den älskade, vid hvars sida hon gärna ville sofva den långa sömnen.

Hon steg upp och klädde sig i all hast. Det var ingen tid till samspråk; vagnen stod för porten. De andra måtte redan rest, ty ingen mer än mamsell Fredrika och hennes döda syster rörde sig i huset.

»Minns du, Fredrika,» sade systern, då de sutto i vagnen och raskt körde till kyrkan, »minns du, hur du förr alltid satt och väntade på att någon riddare skulle enlevera dig på kyrkvägen?»

»Det väntar jag alltjämt,» sade gamla mamsell Fredrika och skrattade. »Jag reser aldrig den här vägen utan att sitta och spana efter min riddare.»

Hur de än skyndat, kommo de dock för sent. Prästen steg ned af predikstolen, då de trädde in i kyrkan, och slutpsalmen började. Aldrig hade mamsell Fredrika hört en så härlig sång. Det var som om både jord och himmel stämt in i sången, som om hvarje bänk och sten och planka sjungit med.

Hon hade aldrig sett kyrkan så öfverfylld: på altardisken och på predikstolstrappan sutto människor, de stodo på gången, de trängdes i bänkarna, och utanför stod hela vägen fullpackad af folk, som ej kunde komma in. Systrarna fingo dock plats; för dem vek mängden undan.

»Fredrika,» sade hennes syster, »se på människorna!»

Och mamsell Fredrika såg och såg.

Då märkte hon, att hon, liksom kvinnan i sagan, var kommen till de dödas mässa. Hon kände en kall rysning ila nedåt ryggen, men det gick henne nu som ofta förr, hon blef mer nyfiken än rädd.

Och nu såg hon hvilka som voro i kyrkan. Idel kvinnor voro där: gråa, lutande gestalter, med rundskurna kragar och urblekta mantiljer, med hattar af förgången glans och vända eller kantstötta klädningskjortlar.

Hon såg en oerhörd mängd skrynkliga anleten, infallna munnar, dimmiga brillor och skrumpna händer, men ingen enda hand likväl, som bar två släta ringar.

Jo, mamsell Fredrika förstod det nu. Det var alla de hänsofna gamla mamsellerna i Sveriges land, som höllo midnattsmässa i Österhaninge kyrka.

Då lutade sig hennes döda syster fram mot henne.

»Syster, ångrar du hvad du gjort för dessa dina systrar?»

»Nej,» sade mamsell Fredrika. »Hvad har jag att vara glad öfver om ej det, att det blef mig beskärdt att arbeta för dem: Jag offrade en gång mitt författareanseende för dem. Jag är glad, att jag visste hvad jag offrade och ändå gjorde det.»

»Så kan du stanna och höra mer,» sade systern.

I detsamma hördes någon tala borta i koret, en mild, men tydlig röst.

»Mina systrar,» sade stämman, »vårt beklagansvärda släkte, vårt okunniga och förhånade släkte skall snart ej finnas mer. Gud har velat, att vi skola dö ut från jorden.

Kära vänner, vi skola snart vara en saga blott. De gamla mamsellernas mått är fylldt. Döden rider omkring ute på kyrkvägen för att träffa den sista af oss. Innan nästa midnattsmässa är hon död, den sista gamla mamsellen.

Systrar, systrar! Vi voro de ensamma på jorden. De tillbakasatta på gästabuden, de tacklöst tjänande i hemmen. Det var hån och kärlekslöshet omkring oss. Vår vandring var tung, och vårt namn blef åtlöjets.

Men Gud har förbarmat sig.

Åt *en* af oss gaf han kraft och snille. Åt en af oss gaf han aldrig trytande godhet. Åt en gaf han ordets härliga gåfva. Hon blef allt hvad vi bort vara. Hon kastade ljus öfver vårt dunkla öde. Hon blef hemmens tjänarinna, såsom vi varit det, men hon gaf sina gåfvor till tusen hem. Hon var de sjukas vårdarinna, såsom vi varit det, men hon kämpade mot fördomens väldiga farsot. Hon berättade sina sagor för tusentals barn. Hon hade sina fattiga vänner i alla land. Hon gaf ur fullare händer än vi och med varmare sinnelag. I hennes hjärta rymdes ingenting af vår bitterhet, ty hon har älskat bort den. Hennes ära har varit som en drottnings. Hon har uppburit tacksamhetens skatt af millioner hjärtan. Hennes ord har vägt tungt i mänsklighetens stora frågor. Hennes namn har ljudit genom nya och gamla världen. Och dock är hon endast en gammal mamsell.

Hon har förklarat vårt dunkla öde. Välsignelse öfver hennes namn!»

Och de döda instämde i ett tusenfaldigt eko: »Välsignelse öfver hennes namn!»

»Syster,» hviskade mamsell Fredrika, »kan du inte förbjuda dem att göra mig, fattiga, syndiga människa, högmodig?»

»Men, systrar, systrar,» fullföljde rösten, »hon har vändt sig emot vårt släkte med all sin stora makt. Vid hennes rop på frihet och arbete för alla hafva de gamla förhånade nådehjonen dött ut. Hon har nedbrutit tyranniets skrankor kring barnen. Hon har flyttat de unga flickorna ut i lifvets fulla verksamhet. Hon har gjort slut på ensamheten, på okunnigheten, på glädjelösheten. Inga olyckliga, föraktade gamla mamseller utan uppgift och lifsinnehåll skola mer finnas, inga sådana som vi varit.»

Åter ljöd skuggornas eko, jublande som en jägarsång i skogen, som ropen från en glad barnskara:

»Välsignadt vare hennes minne!»

Därpå myllrade de döda ut ur kyrkan, och mamsell Fredrika torkade en tår ur ögonvrån.

»Jag följer ej med hem,» sade hennes döda syster. »Vill ej också du stanna här ute med ens?»

»Jag ville nog, men jag kan inte. Det är en bok, som jag först måste ha färdig.»

»Nå, så godnatt då, och akta dig för riddaren på kyrkvägen,» sade hennes döda syster och log skälmaktigt enligt sin gamla vana.

Därefter for mamsell Fredrika hem. Hela Årsta sof ännu, och hon gick stilla upp på sitt rum, lade sig och somnade än en gång.

* * *

Några timmar senare for hon till den verkliga ottesången. Hon åkte i täckt vagn, men hon fällde ned fönstret för att kunna se på stjärnorna; möjligt är det väl ock, att hon som förr såg efter sin riddare.

Och där var han, där sprängde han fram till vagnsfönstret. Präktig satt han på sin kråmande gångare. Skarlakanskappan fladdrade för vinden. Hans bleka anlete var strängt, men skönt.

»Vill du bli min?» hviskade han.

Hänförd blef hon i sitt gamla hjärta af den höga skepnaden med den vajande plymen. Hon glömde, att hon behöfde lefva ännu ett år.

»Jag är redo,» hviskade hon.

»Då kommer jag och hämtar dig en vecka härefter i din faders gård.»

Han böjde sig ned och kysste henne, och därmed försvann han; men hon började frysa och skälfva under dödens kyss.

En liten stund därefter satt mamsell Fredrika i kyrkan, på samma plats, där hon suttit som barn. Här glömde hon både riddare och spöken och satt leende i stilla hänförelse vid tanken på Guds härlighets uppenbarelse.

Men antingen var det så, att hon var trött, därför att hon ej fått sofva hela natten, eller också hade värmen och kvalmet och ljusoset en söfvande verkan på henne som på mången annan. Hon slumrade till, bara en sekund, hon kunde rakt ej hjälpa det.

Kanske var det ock så, att Gud ville öppna för henne porten till drömmarnas land.

På den enda sekunden, då hon slumrade till, såg hon nu sin stränge far, sin vackra, eleganta mor och den fula lilla Petrea sitta där i kyrkan. Och barnets själ var sammanpressad af en ångest, större än någon vuxen erfarit den. På predikstolen stod prästen och talade om den stränge, straffande Guden, och barnet satt blekt och skälfvande, som om orden varit yxhugg och gått genom dess hjärta.

»O, hvilken Gud, hvilken förskräcklig Gud!»

I nästa sekund var hon vaken, men hon skalf och ryste så som efter dödens kyss på kyrkvägen. Hennes hjärta var än en gång fånget i hennes barndoms vilda sorg.

Hon fick med ens så brådtom, att hon genast velat skynda ur kyrkan. Hon måste hem och skrifva sin bok, sin härliga bok om fridens och kärlekens Gud.

* * *

Ingenting vidare, som numera kan synas nämnvärdt, hände mamsell Fredrika före nyårsnatten. Lif och död, liksom dag och natt, rådde i stilla endräkt öfver jorden under årets sista vecka, men då nyårsnatten kom, tog döden spiran och förkunnade, att nu skulle gamla mamsell Fredrika tillhöra honom.

Hade man blott vetat detta, då skulle väl allt Sveriges folk bedt en samfälld bön till Gud om att få behålla sin renaste ande, sitt varmaste hjärta. Då skulle det vakats under ångest och sorg i månget hem i skilda länder, där hon lämnat älskande hjärtan. Då skulle de fattiga, de sjuka och nödställda glömt egen nöd för att minnas hennes, och då skulle alla de barn, som nu vuxit sig stora i välsignelsen af hennes gärning, knäppt sina händer för att bedja om än ett år för sin bästa vän. Ett år för att hon måtte få gifva full klarhet åt och insätta slutstenen i sitt lifs gärning.

Ty döden var för snar för mamsell Fredrika.

Storm var det därute i nyårsnatten, storm var det i hennes inre. Hon kände alla lifvets och dödens kval bryta sig inom henne.

»Ångest!» suckade hon, »ångest!»

Men ångesten vek, och friden kom, och hon hviskade sakta: »Kristi kärlek – bästa kärlek – Guds frid – det eviga ljuset!»

Ja, det var nu detta hon ville hafva skrifvit i sin bok, och kanske mycket annat lika vackert och härligt. Hvem vet? Blott ett veta vi, att böcker glömmas, men ett lif sådant som hennes förgätes aldrig.

Den gamla sierskans ögon slötos, och hon försjönk i syner.

Hennes kropp kämpade med döden, men hon visste det ej. Hennes närmaste sutto gråtande kring dödsbädden, men hon märkte dem ej. Hennes ande hade börjat sin flykt.

Nu blefvo för henne drömmarna verklighet och verkligheten drömmar. Nu stod hon, såsom hon redan sett sig i sin ungdomssyn, väntande vid himlens port med otaliga skaror af döda rundt omkring sig. Och himlen öppnade sig. Han, den ende, den salighetsbringande, stod i dess öppna port. Och hans oändliga kärlek väckte hos de bidande andarna och hos henne en längtan att flyga i hans famn, och deras längtan bar dem och henne, och de sväfvade som på vingar uppåt, uppåt.

Nästa dag var det sorg öfver Sveriges land, sorg öfver vida delar af jorden.

Fredrika Bremer var död.

EN FISKARHUSTRUS ROMAN.

* * *

Vid utkanten af fiskläget stod en liten stuga på en låg kulle af hvit sjösand. Den var ej byggd så, att den kunde stå i led med de jämnhöga, prydliga, regelrätta husen, som omgåfvo den breda, gröna platsen, där de bruna fiskgarnen torkades, utan tycktes liksom vara utskjuten ur räckan och flyttad bort på sandhögen. Den fattiga änkan, som uppfört den, hade varit sin egen byggmästare, och hon hade gjort sin stugas väggar lägre än alla andra stugors och dess branta halmtak högre än något annat tak i fiskläget. Golfvet låg djupt nere i marken. Fönstret var hvarken högt eller stort, men räckte ändå från taklisten till jordytan. För spiselmuren och gåskätten hade det till sist ej kunnat blifva någon plats i det enda, trånga rummet, utan för deras skull

hade små fyrkantiga utsprång måst tillmuras. Den stugan hade ej som de andra stugorna sin trädgårdstäppa med krusbärsbuskar, omslingrade af åkervinda, och fläderbuskar, halfkväfda af kardborrar. Af all fiskläget växtlighet var det blott kardborrarna, som följt med ut på sandkullen. De voro granna nog om sommaren, då de hade friska, mörkgröna blad och de krokuddiga korgarna fylldes med högröda blommor. Men framåt hösten, då uddarna hårdnat och fröna mognat, försummade de sitt utseende och stodo hiskligen fula och torra med de söndertrasade bladen höljda i en bedröfvelsens skrud af dammig spindelväf.

Stugan hade aldrig mer än två ägare, ty i mer än två släktled uthärdade den ej att bära det tunga taket på sina väggar af rör och ler. Men så länge den stod, ägdes den af fattiga änkor. Den andra änkan, som bodde där, hade mycken glädje af att betrakta kardborrarna, framför allt om hösten, då de blefvo torra och vidhängande. De påminde då om henne, som rest stugan. Hon hade ock varit skrumpen och torr och haft förmågan att klänga sig fast och hänga vid, och all sin kraft hade hon användt för det barnets skull, som hon haft att föra fram i världen. Hon, som nu satt där ensam, ville både gråta och skratta vid tanken på det. Om ej den gamla haft den kardborrenaturen, hur annorlunda hade då ej allt gått. Men hvem vet, om det gått bättre?

Den ensamma kvinnan satt ofta grubblande på det öde, som fört henne till denna flacka skånska kust, till detta smala sund och detta stillsamma folk. Ty hon var född i en norsk sjöstad, som låg på en smal strandremsa mellan stupande fjäll och öppet haf, och om hon än, sedan hennes far, som var köpman, dött och lämnat de sina i fattigdom, lefvat i små förhållanden, så var hon dock van vid lif och framåtskridande. Hon brukade berätta sin historia för sig själf om och om igen, liksom man ofta läser igenom en svårtydd bok för att söka utgrunda dess mening.

Det märkliga, som händt henne, hade börjat därmed, att hon en afton på hemvägen från sömmerskan, hos hvilken hon arbetade, blifvit öfverfallen af två sjömän och räddad af en tredje. Denne kämpade för henne med verklig lifsfara och följde henne sedan hem. Hon förde honom då in till modern och syskonen och talade hänförd om för dem hvad han gjort. Det var, som om lifvet fått nytt värde för henne, därför att en annan vågat så mycket för att försvara det. Han hade då genast blifvit väl upptagen af hennes närmaste och blifvit ombedd att återkomma så snart och så ofta han kunde.

Hans namn var Börje Nilsson, och han var matros på den skånska jakten Albertina. Så länge fartyget låg kvar i hamnen, kom han nästan hvarje dag till hennes hem, och där kunde de snart ej mer tro, att han blott var en simpel matros. Han blänkte alltid i ren, nedviken skjortkrage och bar en blå sjömansdräkt af fint kläde. Hurtig och frimodig var han bland dem, som om han varit van att röra sig inom samma samhällsklass som de. Utan att han någonsin sade det rent ut, fingo de den föreställningen, att han var från ett ansedt hem, en rik änkas ende son, men att hans obetvingliga lust för sjömansyrket hade kommit honom att gå ut som simpel matros, så att hans mor skulle se, att han menade allvar. När han blott tagit sina examina, skulle hon nog skaffa honom eget fartyg.

Den ensamma familjen, som dragit sig undan från alla forna vänner mottog honom utan det ringaste misstroende. Och han beskref med lätt hjärta och flytande tunga sitt hem med dess höga, spetsiga tak, den stora, öppna spiseln i matrummet och de små fönsterrutorna. Han skildrade ock fädernestadens tysta gator och långa räckor af jämnhöga, sammanbyggda hus, mot hvilka hans hem med sina oregelbundna utsprång och afsatser gjorde ett behagligt afbrott. Och hans åhörare trodde honom vara kommen från något af dessa gamla borgarhus med bildprydda gaflar och utskjutande öfvervåning, som göra ett så mäktigt intryck af rikedom och vördnadsvärd ålderdom.

Snart nog hade hon märkt, att han tyckte om henne. Och detta gjorde modern och syskonen stor glädje. Den unge, rike svensken kom liksom för att lyfta dem alla upp ur fattigdomen. Om hon än ej tyckt om honom, som hon gjorde, hade det ej kunnat vara en tanke på att säga nej till hans frieri. Om hon haft en far eller en

vuxen bror, hade väl denne tagit noggrann reda på främlingens härkomst och lefnadsställning, men hvarken hon eller modern tänkte på att göra verkliga efterforskningar. Sedermera märkte hon, hur de rent af tvungit honom att ljuga. Till en början hade han låtit dem inbilla sig själfva de stora tankarna om hans rikedom, utan all ond mening, men då han sedan förstod hur glada de voro däröfver, hade han ej vågat tala sanning af fruktan att förlora henne.

Innan han reste voro de förlofvade, och då jakten kom åter, blefvo de gifta. Det var en missräkning för henne, att han äfven vid återkomsten uppträdde som matros, men han hade varit bunden vid sitt kontrakt. Han hade ej heller med sig några hälsningar från modern. Denna hade väntat, att han skulle gjort ett annat val, men hon skulle bli innerligt nöjd, sade han, blott hon fick se Astrid. – Trots alla hans lögner skulle det dock varit en lätt sak att se, att han var en fattig man, om de blott velat bruka sina ögon.

Skepparen erbjöd sig att lämna sin hytt åt henne, om hon ville göra öfverresan på hans jakt, och anbudet mottogs med glädje. Börje blef då nästan fritagen från allt arbete och satt mest på akterdäck, samtalande med sin hustru. Och nu gaf han henne inbillningens lycka, såsom han själf lefvat på den hela sitt lif. Ju mer han tänkte på det lilla huset som låg till hälften begrafvet i sandkullen, dess högre reste han det palats, som han skulle velat bjuda henne. Han lät henne i tankarna glida in i en hamn, som var smyckad med flaggor och blommor till ära för Börje Nilssons brud. Han lät henne höra borgmästarens hälsningstal. Han lät henne åka fram under en äreport, medan männens ögon följde henne och kvinnorna bleknade af afund. Och han förde henne in i det ståtliga hemmet, där bugande, silfverlockiga tjänare stodo uppställda längs den breda trappans räckverk och där det till en festlig måltid dukade bordet dignade under det gamla familjesilfret.

Då hon upptäckte sanningen, antog hon först, att skepparen varit i förbund med Börje för att bedraga henne, men sedan fann hon, att det ej varit så. De hade vant sig där på jakten att tala om Börje som om en storman. Det var skämtet framför alla skämt där ombord att tala riktigt som på allvar om hans rikedomar och hans förnäma släkt. De tänkte, att Börje sagt henne sanningen, men att hon skämtade med honom som de alla, då hon talade om hans stora hus. Sålunda blef det möjligt, att hon ännu, då jakten kastade ankar i den hamn, som låg närmast Börjes hem, ej visste annat, än att hon var en rik mans hustru.

Börje fick då ett dygns landlof för att införa sin hustru i hennes blifvande hem och sätta henne in i det nya lifvet. Då de nu landsattes på den kaj, där flaggorna skulle hafva vajat och människoskarorna jublat mot de nygifta, rådde där endast tomhet och hvardagsro, och Börje märkte, att hans hustru såg sig omkring med en viss missräkning.

»Vi ha kommit för tidigt,» hade han då sagt. »Resan har gått så märkvärdigt fort i detta vackra väder. Nu ha vi ej heller någon vagn här, och vi ha långt att gå, ty huset ligger utanför staden.»

»Det gör ingenting, Börje,» hade hon svarat. »Vi behöfva väl gå, efter att ha varit så länge stilla ombord.»

Och så började de sin vandring, denna fasans vandring, på hvilken hon ej kunde tänka utan att ännu på gamla dagar stöna af ångest och knyta händerna i smärta. De gingo fram på breda, folktomma gator, som hon genast kände igen på hans beskrifning. Hon tyckte sig återfinna gamla vänner både i den mörka kyrkan och de jämnhöga korsvirkeshusen; men hvar blänkte den bildprydda gafveln och marmortrappan med det höga räckverket?

Börje hade då nickat åt henne, som om han gissat hennes tankar. »Det är ännu långt dit,» hade han sagt.

Om han blott varit barmhärtig och med ens mördat hennes hopp. Hon höll honom så kär då. Om han frivilligt sagt henne allt, så hade intet agg uppstått mot honom i hennes själ. Men att han såg hennes ångest öfver att vara bedragen och ändå fortsatte att förvilla henne, det hade gjort henne alltför bitter smärta. Hon hade aldrig fullt tillgifvit honom detta. Hon kunde nog säga sig, att han velat föra henne med sig så långt

som möjligt för att hon ej skulle kunna fly från honom, men hans bedrägeri alstrade en sådan dödsköld inom henne, att ingen kärlek kunde helt upptina den.

De gingo genom staden och kommo ut på den angränsande slätten. Där framlöpte flere hvarf af mörka vallgrafvar och höga, gröna jordvallar, minnen från den tid, då staden varit befästad, och på den punkt, där allt detta knöt ihop sig kring en fästning, såg hon några ålderdomliga byggnader och stora, runda torn. Hon kastade en skygg blick däråt, men Börje vek af åt de vallar, som följde hafsstranden.

»Detta är en genväg,» sade han, ty hon tycktes förundra sig öfver att det blott fanns en smal gångstig att följa.

Han hade blifvit helt fåordig. Hon förstod sedan, att han nu ej funnit det så muntert, som han tänkt sig det, att komma med hustrun till det fattiga lilla huset i fiskarbyn. Det föreföll honom ej så stort nu att hemföra ett bättre mans barn. Han var ängslig för hvad hon skulle taga sig till, då hon fick veta sanningen.

»Börje,» sade hon slutligen, då de en lång stund följt de i tvära vinklar brutna strandvallarna, »hvart gå vi?»

Han lyfte då handen och pekade bort mot fiskläget, där hans mor bodde i huset på sandkullen. Men hon trodde, att han visade på en af de vackra landtgårdar, som syntes vid slättens rand, och blef åter gladare.

De stego ned på de öde fäladsmarkerna, och där kom all hennes ängslan åter. Där, hvarest hvarje tufva, om man blott kan se det, bjuder skönhet och omväxling, såg hon endast ett fult, vattensjukt fält. Och vinden, som där är i ständig rörelse, for hväsande emot dem och hviskade om olycka och förräderi.

Börje tog allt raskare ut stegen, och ändtligen hunno de till fäladens slut och voro framme vid fiskläget. Hon, som på sistone ej alls vågat göra sig några frågor, fick då åter mod. Här var åter en enformig husräcka, och denna kände hon ännu bättre igen än stadens. Kanske, kanske att han dock ej ljugit.

Men så nedslagna voro hennes förhoppningar, att hon skulle blifvit af hjärtat glad, om hon fått stanna vid någon af de små prydliga bostäderna, där blommor och hvita gardiner syntes bakom blanka fönsterrutor. Hon sörjde öfver att nödgas gå dem förbi.

Så såg hon med ens just vid utkanten af fiskläget en den uslaste koja, och det var henne, som om hon redan länge sett den med själens ögon, innan hon i verkligheten fått syn på den.

»Är det här?» sade hon och stannade just vid den lilla sandkullens fot.

Han böjde omärkligt på hufvudet och fortsatte att gå fram mot den lilla kojan.

»Vänta,» ropade hon efter honom, »vi måste talas vid, innan jag går in i ditt hem. Du har ljugit, du,» fortfor hon hotande, då han vände sig emot henne. »Du har bedragit mig värre, än om du vore min värste ovän. Hvarför har du gjort det?»

»Jag ville ha dig till hustru,» svarade han med låg, sväfvande röst.

»Om du blott narrat mig måttligt, måttligt, du! Hvarför skulle du göra allt så grant och rikt? Hvad skulle du med betjänter och äreportar och all annan prakt? Trodde du, att jag var så begifven på pengar? Såg du ej, att jag var nog kär i dig för att gå med dig hvart som helst? Att du kunde tro, att du skulle behöfva narra mig! Att du kunde ha hjärta att hålla i med dina lögner in i det sista!»

»Vill du ej komma in och tala vid mor?» sade han helt hjälplöst.

»Jag ämnar ej gå in där.»

»Skall du fara hem då?»

»Hur skulle jag kunna komma hem? Hur skulle jag vilja göra dem där hemma en så stor sorg som att vända åter, då de tro mig lycklig och rik? Men hos dig skall jag ej heller stanna.

För den, som kan arbeta, finnes alltid en utkomst. »

»Stanna,» bad han. »Jag gjorde det blott för att få dig.»

»Om du talat sanning med mig skulle jag stannat.»

»Om jag varit en rik man, som ljugit mig fattig, hade du nog stannat.»

Hon höjde på axlarna och vände sig för att gå, då kojans dörr for upp och Börjes mor kom ut. Hon var en liten, torr gumma med få tänder och många rynkor, men ej så gammal till åren och sinnelaget som till utseendet.

Hon hade väl hört en del och gissat en del, ty hon visste hvarom de stredo. »Så,» sade hon, »detta är den fina sonhustrun, du skaffat mig, Börje. Och du har farit med svek igen, kan jag höra.» Men till Astrid kom hon vänligt och klappade henne på kinden. »Kom du in med mig, stackare. Jag kan nog förstå, att du är trött och förbi. Detta är min stuga, ser du. Han får inte komma in här. Men kom du. Nu är du min dotter, och jag kan inte låta dig gå till främmande, förstår du.»

Hon klappade sonhustrun och jollrade med henne och drog och sköt henne helt omärkligt fram mot dörren. Steg för steg lockade hon henne framåt och fick till sist in henne i stugan, men Börje stängde hon mycket riktigt ute. Och där inne satte sig den gamla att fråga om hvem hon var och hur allt gått till. Och hon grät öfver henne och narrade henne att gråta öfver sig själf. Förfärligt sträng var gumman mot sin son. Hon, Astrid, gjorde rätt, inte kunde hon stanna hos en sådan. Det var sant, att han brukade ljuga, det var visst sant.

Hon berättade för henne hur hon haft det med sonen. Han hade varit så fager till ansikte och lemmar, redan då han var liten, att hon alltid måst förundra sig öfver att han var fattigmans barn. Han var som en liten vilsekommen prins. Och sedan hade det alltid förefallit, som om han ej varit på rätt plats. Han såg allt så stort. Han kunde inte mäta rätt, när det gällde honom själf. Hans mor hade nog gråtit många gånger för den sakens skull. Men aldrig förr hade han gjort något ondt med sina lögner. Här, där han var känd, skrattade de bara åt honom. – Men nu hade han väl blifvit så förfärligt frestad … Tänkte hon inte ändå därpå, hon Astrid, att det var underligt hur den fiskarpojken kunnat narra dem? Han hade alltid vetat så mycket om fina ting, som om det varit medfödt. Det var nog så, att han kommit alldeles galet in i världen. Se, det var ock ett bevis, att han aldrig tänkt på att välja hustru i sitt eget stånd.

Den gamla talade och talade. Astrid teg och tänkte. »Se, jag,» sade gumman bland annat, »jag kan ju aldrig lyckas att ta högmodet och skrytaktigheten ifrån honom, men den, som vore klokare än jag, kunde det kanske. Och han är duktig och god, gossen min, så det lönade nog mödan. Men du skall få gå i morgon. Det skall ske.»

»Hvar ligger han i natt?» frågade Astrid plötsligt.

»Jag tänker, han ligger här utanför på sanden. Han har nog ej ro att gå härifrån.»

»Det är väl bäst, att han kommer in,» sade Astrid.

»Käraste barn, inte kan du vilja se honom. Han kan nog reda sig därute, om jag bara ger honom ett täcke.»

Hon lät honom verkligen sofva ute på sanden den natten och sände honom till staden tidigt nästa dag,

hållande det för bäst, att Astrid ej såg honom. Och med henne talade hon och talade och höll henne kvar ej med tvång, utan med klokhet, ej med inställsamhet utan med verklig godhet.

Men då hon ändtligen nått därhän att få sonhustrun kvar och bevarad för sonen och fått de unga försonade och lärt Astrid, att hennes kall i lifvet just var det att vara Börje Nilssons hustru och att göra honom så mycket godt hon kunde – och detta hade ej varit en aftonstunds, utan många dagars arbete – då hade den gamla lagt sig att dö.

Och se, i detta lif med dess trogna omsorg om sonen var det mening, tyckte Börje Nilssons hustru.

Men i sitt eget lif såg hon ingen mening. Mannen drunknade efter få års äktenskap, och hennes enda barn dog vid unga år. Hon hade ej kunnat verka någon förändring hos sin man. Allvar och sanning hade hon ej kunnat lära ho nom. Då var det snarare hos henne, som förändring visat sig, eftersom hon alltmer blifvit ett med fiskarfolket. Hon ville ej alls se någon af de sina, ty hon blygdes öfver att hon nu i allt liknade en fiskarhustru. Om nu endast allt detta tjänat till något! Om hon, som lefde af att laga fiskrarnas garn, visste hvarför hon höll lifvet vid makt! Om hon gjort någon lycklig eller förbättrat någon!

Aldrig föll det henne in att tänka, att den, som höll sitt lif förfeladt, därför att hon ej gjort godt åt andra, måhända i denna ödmjukhetens tanke räddat sin själ.

* * *

MORS PORTRÄTT.

* * *

I ett af fisklägets hundra hus, hvilka alla likna hvarandra till storlek och form, hvilka alla ha lika många fönster och lika höga skorstenar, bodde gamle Mattsson, lotsen.

I alla fisklägets rum finnas samma slags möbler, på alla dess fönsterhyllor stå samma slags blommor, i alla dess hörnskåp finnas samma sorter af snäckskal och koraller, på alla dess väggar hänga likadana taflor. Och såsom gammal sed stadgat det, lefva alla fisklägets människor samma slags lif. Sedan Mattsson, lotsen, blifvit gammal, rättade han sig noga efter skick och bruk: hans hus, hans rum och hans lefverne voro lika alla andras.

På väggen ofvan sängen hade gamle Mattsson ett porträtt af sin mor. En natt drömde han, att detta porträtt steg ned ur sin ram, ställde sig framför honom och sade med hög röst: »Du skall gifta dig, Mattsson.»

Gamle Mattsson började då genast klargöra för mors porträtt, att detta var omöjligt. Han var ju sjuttio år. – Men mors porträtt upprepade blott med än större eftertryck: »Du skall gifta dig, Mattsson.»

Gamle Mattsson hade stor respekt för mors porträtt. Det hade varit hans rådgifvare i många tvistiga fall, och han hade alltid farit väl af att lyda det. Men denna gång förstod han ej rätt dess handlingssätt. Det syntes honom, som om porträttet handlade alldeles i strid med förut tillkännagifna åsikter. Fastän han låg där och drömde, mindes han tydligt och klart, huru det var första gången han ville gifta sig. Just då han klädde sig till brudgum, lossnade spiken, som porträttet hängde på, och föll till golfvet. Han förstod då, att porträttet ville varna honom för giftermålet, men han lydde det ej. Han erfor dock snart, att porträttet haft rätt. Hans korta äktenskap hade blifvit mycket olyckligt.

Andra gången han klädde sig till brudgum, gick det på samma sätt. Porträttet störtade till golfvet då också, och den gången tordes han ej gärna vara olydig. Han rymde bort från brud och bröllop, tog hyra som matros och reste flere gånger jorden rundt, innan han vågade sig hem igen. – Och nu steg detta porträtt ned från väggen och befallde honom att gifta sig! Hur god och lydig han än var, tillät han sig att tänka, att det dref gäck med honom.

Men mors porträtt, hvilket återgaf det bistraste ansikte, som skarpa vindar och salt hafsskum kunna utmejsla, stod allvarligt som förut. Och med en stämma, som under många år öfvats och stärkts af att bjuda ut fisk på stadens torg, upprepade det: »Du skall gifta dig, Mattsson».

Gamle Mattsson bad då mors porträtt besinna, hvad det var för ett samhälle han lefde i.

Alla fisklägets hundra hus hade spetsiga tak och hvitrappade väggar, alla fisklägets båtar hade samma byggnad och tackling. Ingen där brukade göra något ovanligt. Mor själf skulle varit den första att sätta sig emot ett sådant giftermål, om hon bara lefvat. Mor hade hållit hårdt på skick och sed. Och det var ej skick och sed där i fiskläget, att sjuttioåriga gubbar gifte sig.

Då sträckte mors porträtt ut sin ringprydda hand och rent af befallde honom att lyda. Det hade alltid varit något orimligt vördnadsbjudande öfver mor, då hon kommit så där i svart taft med många volanger. Den stora, lysande guldbroschen, den tunga skramlande guldkedjan hade alltid skrämt honom. Om hon kommit i sina torgkläder, i rutig hufvudduk och med vaxduksförklädet besatt med fiskfjäll och fiskögon, skulle han ej haft fullt så stor respekt för henne. Men nu blef slutet det, att han lofvade gifta sig. Och så kröp mors porträtt upp i ramen igen.

Nästa morgon vaknade gamle Mattsson i stor ångest. Det föll honom icke in att vara olydig mot mors porträtt. Det visste naturligtvis hvad som var bäst för honom. Men han ryste ändock för den tid, som nu skulle komma.

Samma dag friade han till den fattigaste fiskarens fulaste dotter, en liten en, som hade hufvudet neddraget mellan skuldrorna och framskjutande underkäk. Föräldrarna sade ja, och dagen, då man skulle gå till staden och taga ut lysning, blef bestämd.

Öfver blåsiga strandängar och sumpiga fäladsmarker går vägen från fiskläget till staden. En fjärdedels mil lång är den, och en sägen påstår, att innevånarna i fiskläget äro så rika, att de skulle kunna belägga den med blanka silfverpengar. Egendomligt behag skulle detta skänka vägen. Glimmande som en fiskbuk, skulle den med sina hvita fjäll slingra fram mellan starrtufvor och pölar, fyllda med hornstagg och melankoliska klockgrodor. Tusenskönor och mandelblommor, som pryda denna af människor öfvergifna mark, skulle spegla sig i de blanka silfvermynten, tistlarna skulle skyddande sträcka ut sina taggar öfver dem, och vinden skulle finna en klingande resonnansbotten, då han spelar på fäladens vasstrån och telefontrådar.

Gamle Mattsson hade kanske också haft någon hugnad, om han fått sätta ned sina tunga sjöstöflar på klingande silfver, ty visst är, att han nu en tid kom att gå den vägen oftare än han skulle önskat.

Han hade icke haft »klara papper». Det hade ej kunnat bli någon lysning af. Detta berodde därpå, att han rymt från bruden förra gången. Det drog ut på tiden, innan kyrkoherden hann skrifva till konsistorium om hans sak och utverka tillåtelse åt honom att få ingå nytt äktenskap.

Så länge väntetiden varade, kom gamle Mattsson in till staden hvarje expeditionsdag. Han satte sig nere vid dörren i pastorsexpeditionen och dröjde där i tyst förbidan till dess alla talat ut. Då reste han sig och frågade, om kyrkoherden hade någonting till honom. Nej, det hade han inte.

Kyrkoherden förvånade sig öfver den makt, som den allt betvingande kärleken fått öfver denne gamle man. Där satt han i tjock, stickad ylletröja, höga sjöstöflar och vindfaren sydväst med ett skarpt, klokt ansikte och långt, grått hår och väntade på att få lof att gifta sig. Kyrkoherden tyckte, att det var eget, att den där fiskargubben kunnat fattas af en så ifrig längtan.

»Mattsson har brådtom med det här giftermålet,» sade kyrkoherden.

»Åja, det är bäst, att det blir gjordt snart.»

»Kunde inte Mattsson lika så gärna afstå från hela saken? Mattsson är inte ung längre.»

Kyrkoherden skulle icke förundra sig alltför mycket. Han visste nog, att han var för gammal, men han var tvungen att gifta sig. Det var ingen hjälp för det.

Och så kom han igen vecka efter vecka under ett halft år, till dess ändtligen tillåtelsen kom.

Under hela denna tid var gamle Mattsson en jagad man. Rundt om den gröna torkplatsen, där de bruna fiskgarnen voro uthängda, längs de cementklädda murarna kring hamnen, vid fiskborden på torget, där torsken och krabborna såldes, och långt ute på sundet, där sillstimmen förföljdes, brusade en storm af undran och åtlöje.

»Jaså, han skulle gifta sig, han, Mattsson, som löpte bort från sitt eget bröllop!»

Och man skonade hvarken brud eller brudgum.

Men värst för honom var, att ingen kunde skratta mer åt hela saken, än han själf. Ingen kunde finna den löjligare. Mors porträtt höll på att drifva honom till förtviflan.

* * *

Det var första lysningsdagens eftermiddag. Gamle Mattsson, som alltjämt var en af tal och undran jagad man, gick längs hamnarmen ända ut till den hvitmenade fyren för att få vara ensam. Därute råkade han fästmön. Hon satt och grät.

Han frågade henne då, om hon hellre hade velat hafva någon annan. Hon satt och petade loss små kalkstycken från fyrens vägg och kastade dem i vattnet. Hon svarade ingenting till en början.

»Var det inte någon hon tyckte om?»

»Ånej, visst inte.»

Därute vid fyren är vackert. Sundets klara vatten svallar rundt om den. Den flacka stranden, fisklägets små regelrätta hus och den fjärran staden, allt öfverstrålas af dess eviga skönhet. Ur de mjuka töcken, som gärna insvepa den västliga horisonten, kommer då och då en fiskarbåt framilande. I djärf kryssning styr den mot hamnen. Det brusar muntert om fören, då den skjuter in genom den trånga hamnporten. Seglen fällas helt stilla i samma ögonblick. Fiskrarna svänga hattarna till en glad hälsning, och på båtbottnen ligger det vunna bytet och glittrar.

Det kom en båt in i hamnen, medan gamle Mattsson stod ute vid fyren. En ung karl, som satt vid rodret, lyfte på hatten och nickade åt flickan. Gubben såg, att det lyste till i hennes ögon.

»Jaså,» tänkte han, »har du gått och blifvit kär i den grannaste karlen i fiskläget. Ja, den får du aldrig. Likaså gärna kan du gifta dig med mig, som att vänta på den.»

Han märkte, att han inte kunde undkomma mors porträtt. Om flickan tyckt om någon, som det varit någon rimlighet, att hon kunnat få, så hade han haft en vacker anledning att bli kvitt hela saken. Men nu tjänade det ingenting till att ge henne fri.

* * *

Fjorton dagar därefter stod bröllopet, och ett par dagar senare kom den stora novemberstormen.

En af fisklägets båtar råkade då i drift nedåt sundet. Roder och master voro borta, så att den var alldeles redlös. Gamle Mattsson och fem andra voro ombord, och de drefvo omkring utan föda under två dagar. Då de bärgades, voro de alldeles förbi af mattighet och köld. Allt i båten var klädt med is, och deras våta kläder hade börjat stelna under den skarpa kylan. Gamle Mattsson blef då så förkyld, att han aldrig mer återfick sin hälsa. Han låg sjuk i två år; så kom döden.

Mången tyckte, att det var egendomligt, att han fått den idén att gifta sig strax före olyckshändelsen, ty den lilla kvinnan han fått blef honom en god vårdarinna. Hur skulle det gått honom, om han blifvit liggande så där hjälplös, medan han varit ensam? Hela fiskläget erkände nu, att han aldrig gjort något klokare, än när han gifte sig, och den lilla kvinnan fick stort anseende för den ömhet, med hvilken hon skötte mannen.

»Hon får ej svårt att bli omgift,» sade man.

Gamle Mattsson berättade hvarje dag, medan han låg sjuk, historien om porträttet för sin hustru.

»Du skall ta det, då jag är död, likasom du skall ta allt mitt,» sade han.

»Tala inte om sådant.»

»Och du skall ge akt på mors porträtt, då de unga karlarna fria till dig. Sannerligen här finnes någon i hela fiskläget, som förstår sig på giftasaffärer bättre än det porträttet.»

EN FALLEN KUNG.

* * *

»Mitt var fantasiens rike, nu är
jag en fallen kung.»
Snoilsky.

Det klapprade mot gatstenarna, trätofflorna smällde i orolig takt. Gatpojkarna skyndade förbi. De slamrade, de hvisslade. Det var språngmarsch. Husen skakade, och från gränderna rusade ekot fram som en bandhund ur sin bur.

Det syntes ansikten bakom fönsterrutorna. Hade det händt något? Var det något på färde? Larmet drog sig bortåt förstaden. Tjänsteflickorna skyndade dit, följande gatpojkarna. De slogo ihop händerna och skreko: »Bevare oss, bevare oss! Är det mord, är det brand?» Ingen svarade. Klapprandet hördes långt borta.

Efter flickorna kommo stadens visa matronor ilande. De frågade: »Hvad står på? Hvad stör förmiddagslugnet? Är det en vigsel? Är det en begrafning? Är det en eldsvåda? Hvad gör tornväktaren? Skall staden brinna ned, innan han börjar klämta?»

Hela hopen stannade framför skomakarens lilla hus borta i förstaden, det lilla huset, som hade vinranka kring dörrar och fönster och där nedanför mellan gatan och huset en alnsbred trädgård. Lusthus af strå, boskeer för en råtta, gångar för en kattunge. Allt ordnadt på bästa sätt! Ärter och bönor, rosor och lavendel, en munfull gräs, tre krusbärsbuskar och ett äppelträd.

Gatpojkarna stodo närmast, spejade och rådslogo. De blanka svarta fönsterrutorna släppte ej fram blickarna längre än till de hvita trådgardinerna. En af pojkarna klängde sig fast i vinrankan och tryckte ansiktet mot rutan. »Hvad ser han?» hviskade de andra. »Hvad ser han?» Skomakarverkstaden och skomakarbänken, smörjburkar och läderbuntar, läster och pligg, ringar och remmar. »Ser han ingen människa?» Han ser gesällen, som klackar en sko. Ingen mer, ingen mer? Stora svarta flugor springa öfver rutan och göra hans

syn ostadig. »Ser han ingen mer än gesällen?» Ingen mer. Mästarens stol står tom. Han såg efter en, två, tre gånger, mästarens stol var tom.

Hopen stod stilla, gissade och undrade. Det var sant således. Den gamle skomakaren hade rymt. Ingen ville tro det. Man stod och väntade på tecken. Katten kom ut på det branta taket. Han spände ut klorna och gled ned mot takrännan. Jo, husbonden var borta, katten hade fri jakt. Sparfvarna flaxade och skreko, alldeles hjälplösa.

En hvit kyckling tittade fram om husknuten. Han var nästan fullvuxen. Kammen lyste röd som vinlöfvet. Han spejade och spanade, gol och kallade. Hönsen kommo, en rad hvita hönor i fullt språng, kropparna vaggande, vingarna flaxande, de gula benen som trumpinnar. Hönsen hoppade bland de risade ärterna. Slagsmål utspunno sig. Afundsjuka utbröt. En höna flydde med en fylld ärtbalja. Två tuppar höggo henne i nacken. Katten lämnade sparfbona för att se på. Duns, där föll han ned midt i flocken. Hönsen flydde i en lång, vaggande rad. Folkhopen tänkte: »Nog är det sant, att skomakaren har rymt. Det syns på katten och på hönsen, att husbonden är borta.»

Den gropiga förstadsgatan, slaskig af höstregn, genljöd af tal. Portarna stodo öppna, fönstren svängde. Hufvud stacks mot hufvud i undrande hviskningar. »Han har rymt.» Människor hviskade, sparfvar skreko, trätofflor klapprade: »Han har rymt. Den gamle skomakaren har rymt. Det lilla husets ägare, den unga hustruns man, det vackra barnets fader, han har rymt. Hvem förstår det? Hvem förstår det?»

Så här lyder en visa: »Gammal man i stugan; ung älskare i skogen; hustru, som rymmer; barn, som gråter; hem utan matmor.» Visan är gammal. Den är ofta kväden. Alla förstå den.

Detta var en ny visa. Den gamle var gången. På verkstadsbordet låg hans förklaring, att han aldrig ämnade komma åter. Där bredvid hade ock legat ett bref. Det hade hustrun läst, men ingen annan.

Den unga hustrun var i köket. Hon skötte inga sysslor. Grannkvinnan gick fram och åter, ordnade beskäftigt, satte fram koppar, lade på bränsle, klippte klarskinn, grät så smått och torkade tårarna med disktrasan.

Kvarterets visa kvinnor sutto styfva kring väggarna. De visste hvad som passade i sorgehus. De höllo tystnaden vid makt, höllo sorgen vid makt. De firade fridag för att stöda den öfvergifna hustrun i hennes sorg. Grofva händer lågo stilla i skötet, väderbitet skinn bröts i djupa rynkor, tunna läppar knepos ihop öfver tandlösa käkar.

Hustrun satt bland de bronshyade, mildt ljus, med ljuft dufansikte. Hon grät ej, men hon darrade. Hon var så rädd, att fruktan höll på att döda henne. Hon bet ihop tänderna, så att ingen skulle höra hur de skallrade. Då steg hördes, då knackningar ljödo, då tal ställdes till henne, spratt hon till.

Hon satt med mannens bref i sin ficka. Hon mindes än en rad därur, än en annan. Där stod: »Jag kan ej längre uthärda att se på er båda.» Och på ett annat ställe: »Jag har nu fått visshet om att du och Erikson ämna rymma.» Och åter: »Du skall ej göra det, ty folks onda tal skulle göra dig olycklig. Jag skall rymma, så kan du få ut skilsmässa och bli ordentligt gift. Erikson är en bra arbetare och kan väl försörja dig.» Så längre ned: »Låt folk säga hvad de vilja om mig. Jag är nöjd bara de ej tro ondt om dig, ty du skulle ej tåla det.»

Hon förstod det ej. Hon hade ej ämnat bedraga honom. Om hon än gärna språkade med den unge gesällen, hvad kom det mannen vid? Kärleken är en sjukdom, men den är ej till döds. Hon hade ämnat bära det lifvet igenom med tålamod. Hur hade mannen fått reda på hennes hemligaste tankar?

Hur hon plågades af att tänka på honom! Han måtte hafva ängslats och spanat. Han hade gråtit öfver sina år. Han hade rasat öfver den unges krafter och mod. Han hade darrat vid hviskningar, vid leenden, vid

handslag. I brinnande galenskap, i gnisslande svartsjuka hade han gjort det till en hel rymningshistoria, som ännu intet var.

Hon tänkte på hur gammal han måtte hafva varit i natt, då han gick. Hans rygg var böjd, hans händer skälfde. Långa nätters kval hade gjort honom sådan. Han hade gått för att slippa denna tillvaro af hetsande tvifvel.

Hon mindes andra rader ur brefvet: »Det är ej min mening att få dig utskämd. Jag har alltid varit för gammal för dig.» Och så en annan: »Du skall alltid vara aktad och ärad. Tig blott själf, så faller all skammen på mig!»

Hustrun kände allt större ångest. Var det möjligt, att människor kunde bedragas så? Gick det an att också ljuga så inför Gud? Hvarför satt hon i stugan, beklagad som en mor i sorg, hedrad som en brud på bröllopsdagen? Hvarför var det ej hon, som var hemlös, vänlös, föraktad? Hur kan sådant ske? Hur kan Gud så låta bedraga sig?

Öfver den stora chiffoniern hängde en liten bokhylla. Öfverst på hyllan stod en stor bok med mässingsspännen. Innanför spännena gömdes berättelsen om en man och en kvinna, som ljögo inför Gud och människor. »Hvem har ingifvit dig, kvinna, att du skulle sådant göra? Se, unge män stå här utanför för att föra dig bort.»

Kvinnan stirrade på boken, lyssnade efter de unge männens fötter. Hon darrade vid hvarje knackning, ryste vid hvarje steg. Hon var färdig att stå upp och bekänna, färdig att falla ned och dö.

Kaffet var i ordning. Kvinnorna gledo sedesamt fram mot bordet. De fyllde i kopparna, togo kaksocker i munnen och började sörpla i sig kokhett kaffe, tyst och anständigt, handverkarhustrurna först, hjälpgummorna sist. Men hustrun såg icke hvad som försiggick. Ångesten gjorde henne alldeles utom sig. Hon hade en syn. Midt i natten satt hon ute på en nyplöjd åker. Rundt om henne sutto stora fåglar med starka vingar och spetsiga näbbar. De voro gråa, knappt märkbara mot den grå marken, men de vakade öfver henne. De höllo dom öfver henne. Med ens flögo de upp och sänkte sig öfver hennes hufvud. Hon såg deras skarpa klor, deras hvassa näbbar, deras piskande vingar komma allt närmare. Det var som ett dödande regn af stål. Hon drog ned hufvudet och kände, att hon måste dö. Men då de kommo nära, alldeles nära inpå henne, måste hon se upp. Då såg hon, att de grå fåglarna voro alla dessa gamla kvinnor.

En af dem började tala. Hon visste hvad som var anständigt, hvad som passade i sorgehus. Man hade nu tegat länge nog. Men hustrun for upp som för ett piskslag. Hvad ämnade kvinnan säga? »Du, Matts Wiks hustru, Anna Wik, bekänn! Du har ljugit länge nog inför Gud och inför oss. Vi äro dina domare. Vi skola döma dig och sönderslita dig.»

Nej, kvinnan började tala om männen. Och de andra stämde in, så som tillfället kräfde. Det taltes ej till männens pris. Allt ondt män gjort drogs fram. Det var tröst för en öfvergifven hustru.

Oförrätt vältades på oförrätt. Underliga varelser dessa män! De slå oss, de dricka upp våra pengar. De pantsätta vårt bo. Hvarför i all världen hade Vår Herre skapat sådana?

Tungorna blefvo som drakgaddar, de spydde etter, de sprutade eld. Alla lade till sitt ord. Berättelser hopades på berättelser. Hustrun flydde ur hemmet för en rusig man. Hustrur trälade för supiga män. Hustrur öfvergåfvos för andra kvinnor. Tungorna hveno som pisksnärtar. Hemmens elände blottades. Långa litanior lästes. För mannens tyranni bevare oss, milde herre Gud!

Sjukdom och fattigdom, barns död, vinterns köld, besväret med de gamle, allt är af mannen. Slafvarna hväste mot sina herrar. De vände gadden mot den, för hvars fot de kröpo.

Den rymde mannens hustru kände hur det sargade och stack i hennes öron. Hon vågade försvara de oefterrättlige. »Min man,» sade hon, »är god.» Kvinnorna foro upp, fräste och fnöso. »Han har rymt. Han är ej bättre än någon annan. Han, som är gammal, borde vetat bättre än att rymma från hustru och barn. Kan du tro, att han är bättre än någon annan?»

Hustrun bäfvade, hon tyckte sig släpad genom stickande törnsnår. Hennes man räknad bland syndare! Hon blossade af blygsel, ville tala, men teg. Hon var rädd. Hon mäktade ej. Men hvarför teg Gud? Hvarför lät Gud sådant ske?

Om hon toge upp brefvet och läste det högt. Då skulle giftströmmen vändas. Ettret skulle stänka mot henne. Dödens fasa kom öfver henne. Hon vågade ej. Hon önskade till hälften, att en fräck hand stuckits i hennes ficka och dragit fram brefvet. Hon mäktade ej själf ge sig till pris. Inne från verkstaden hördes en skomakarhammare. Hörde ingen hur den knackade i segerglädje? Hon hade hört det knackandet och harmats öfver det hela dagen. Men ingen af kvinnorna förstod det. Allvetande Gud, hade du ingen tjänare, som genomskådade hjärtan? Hon ville gärna ta sin dom, bara hon slapp att bekänna. Hon ville höra någon säga: »Hvem har ingifvit dig, att du skulle ljuga inför Gud?» Hon lyssnade efter ljudet af de unge männens fötter för att falla ned och dö.

* * *

Flere år efter detta blef en frånskild kvinna gift med en skomakare, som varit gesäll hos hennes man. Hon hade ej velat det, men dragits till det, som en gädda drages till båtkanten, sedan hon fastnat på refven. Fiskaren låter henne leka. Han låter henne rusa fram och tillbaka. Han låter henne tro, att hon är fri. Men då hon tröttat ut sig, då hon ingenting mer förmår, då drar han henne med lätta ryck till båten, då halar han upp henne och vräker ned henne på båtbottnen, innan hon vet, hvad det är fråga om.

Hustrun till den rymde skomakaren hade afskedat sin gesäll och velat lefva ensam. Hon hade velat visa sin man, att hon var oskyldig. Men hvar var mannen? Brydde han sig ej om hennes trohet? Hon led nöd. Hennes barn gick i trasor. Hur länge trodde då mannen, att hon kunde vänta? Hon vantrifdes, då hon ingen hade, som hon kunde trygga sig till.

Erikson hade framgång. Han hade butik inne i staden. Hans skodon stodo på spegelglashyllor bakom breda fönster. Hans verkstad växte. Han hyrde våning och satte in schaggmöbler i förmaket. Allt väntade blott på henne. Då hon var alltför trött vid fattigdomen, kom hon.

Hon var mycket rädd i begynnelsen. Men det drabbade henne inga olyckor. Hon blef tryggare för hvarje dag och alltmera lycklig. Hon hade människors anseende och visste med sig, att hon ej förtjänade det. Detta höll hennes samvete vaket, så att hon blef en god kvinna.

Hennes förste man kom om några år åter till huset i förstaden. Det stod för hans räkning, och han slog sig på nytt ned där och ville börja arbeta. Men han fick intet arbete, och ej heller ville några hyggliga människor umgås med honom. Han föraktades, medan hans hustru njöt stor heder. Det var dock han, som gjort rätt, och hon, som handlat orätt.

Mannen behöll sin hemlighet, men den var nära att kväfva honom. Han kände hur han sjönk, därför att alla höllo honom för en dålig karl. Ingen litade på honom, ingen ville anförtro honom något arbete. Han tog sådant sällskap, som han kunde få, och lärde sig att dricka.

Medan han var i sitt förfall, kom frälsningsarmén till staden. Den hyrde sig en stor sal och började sin verksamhet. Redan från första kvällen samlades allt slödder till föreställningarna för att göra ofog. Då detta hållit på vid pass en vecka, kom Matts Wik med för att deltaga i förlustelsen.

Det var trängsel på gatan, stockning i porten. Där funnos skarpa armbågar och bistra tungor; gatpojkar och knektar, pigor och hjälpkäringar; fredsam polis och stormig pöbel. Armén var ny och modern. Balerna förvissnade, krogarna försmäktade. Eleganter och hamnbusar, alla gingo på frälsningsarmén.

Inne i salen var lågt i taket. Längs bort fanns en tom estrad. Omålade bänkar, lånade stolar. Uppflisadt golf, fuktrosor i taket, lampor, som rykte. Järnugnen midt på golfvet spred värme och kolos. Alla platser blefvo fyllda på ett ögonblick. Närmast estraden sutto kvinnor, anständiga som i kyrkan, högtidliga som i brudstolen, och bakom dem sjåare och syflickor. Längst bort sutto pojkarna, gatpojke i knä på gatpojke. Och i porten var det slagsmål mellan dem, som ej kommo in.

Estraden var tom. Klockan hade ej slagit, föreställningen ej börjat. En hvisslade, en log. Bänkar sparkades sönder. »Stridsropet» flög som en drake mellan hoparna. Publiken roade sig själf.

Sidodörren öppnades. Kall luft strömmade in i rummet. Kaminelden blossade upp. Det blef tystnad. Uppmärksam väntan drog genom salen. Ändtligen kommo de, tre unga kvinnor, bärande gitarrer och med ansiktena nästan dolda af bredskyggiga hattar. De störtade på knä, så snart de hunnit upp för estradens trappsteg.

En af dem bad högt. Hon lyfte hufvudet, men slöt ögonen. Stämman skar som en knif. Under bönen var det tyst. Gatpojkar och hamnbusar voro ej ännu komna i farten. De väntade på bekännelserna och de upplifvande melodierna.

Kvinnorna grepo sig an med sitt arbete. De sjöngo och bådo, sjöngo och predikade. De logo och talade om sin lycka. Framför sig hade de en parterr af hamnbusar. Dessa började resa sig, de stego upp på bänkarna. Det drog ett hotfullt larm genom skarorna. Kvinnorna på estraden sågo skymtvis förskräckliga ansikten genom den rökiga luften. Männen hade våta, smutsiga kläder, som luktade illa. De spottade tobak hvarannan sekund, svuro vid hvarje ord. Dessa kvinnor, som skulle kämpa med dem, talade om sin lycka.

Hvad denna lilla armé var tapper! Ack, är det inte vackert att vara tapper! Är det inte någonting stolt att hafva Gud med sig! Det var inte lönt att skratta åt dem i de stora hattarna. Det var det troligaste af allt, att de skulle besegra de valkiga händerna, de grymma ansiktena, de hädande läpparna.

»Sjung med,» ropade frälsningssoldaterna, »sjung med! Det är godt att sjunga.» De stämde upp en känd melodi. De knäppte på gitarrerna och togo om samma vers gång på gång. De fingo en och annan af de närmast sittande med i sången. Men nu dånade nere från dörren en lättsinnig gatvisa. Toner kämpade mot toner, ord mot ord, gitarr mot hvisselpipa. Kvinnornas starka, öfvade röster stredo mot pojkarnas hesa målbrottsstämmor, mot männens brummande basar. Då gatvisan var nära att duka under, började man stampa och hvissla nere vid dörren. Frälsningssången dignade som en sårad kämpe. Bullret var fruktansvärdt. Kvinnorna störtade på knä.

De lågo som maktlösa. Ögonen voro slutna. Kropparna vaggade i tyst smärta. Larmet dog. Frälsningskaptenen började ögonblickligen: »Herre, alla dessa skall du göra till dina. Tack Herre, att du vill föra dem alla in i din krigshär! Tack Herre, att vi få föra dem till dig!»

Folkmassan gnisslade, tjöt, skränade. Det var som om alla dessa strupar kittlats af en skarp knif. Det var som om människorna fruktat att bli öfvervunna, som om de glömt, att de kommit frivilligt.

Men kvinnan fortsatte, och det var hennes skarpa, skärande röst, som segrade. De måste höra.

»I väsnens och skrien. Den gamle ormen inom er vrider sig och rasar. Men detta är just tecknet. Välsignelse öfver den gamle ormens rytande! Det visar, att han plågas, att han är rädd. Skratten åt oss! Slån ut våra fönster! Jagen oss bort från estraden! I morgon skolen I tillhöra oss. Vi skola besitta jorden. Hur viljen I

motstå oss? Hur viljen I motstå Gud!»

Strax därpå befallde kaptenen den ena af sina kamrater att stiga fram och aflägga bekännelse. Hon kom leende. Hon stod käck och oförfärad och slungade ut sin synds och sin omvändelses historia bland de hånande. Hvar lärde den kökspigan att stå leende under allt detta hån? Det var några af dem, som kommit för att drifva gyckel, hvilka bleknade. Hvarifrån togo dessa kvinnor sitt mod och sin makt? Det stod någon bakom dem.

Den tredje af kvinnorna steg fram. Hon var ett det vackraste barn, rika föräldrars dotter, med en blid, klar sångröst. Hon berättade ej om sig själf. Hennes vittnesmål var en af de vanliga sångerna.

Det var som skuggan af en seger. Församlingen glömde sig och lyssnade. Det barnet var vackert att se, ljuft att höra. Men då hon tystnat, vardt oväsendet än förfärligare. Nere vid dörren byggde de en estrad af bänkar, stego upp och bekände.

Det blef allt ohyggligare i salen. Järnugnen blef glödröd, slukade luft och flåsade ut värme. De ärbara kvinnorna på de främsta bänkarna sågo sig om efter utväg att fly, men det fanns ingen möjlighet att komma ut. Soldaterna på estraden svettades och sviktade. De ropade och bådo om styrka. Plötsligt for en fläkt genom luften, en hviskning nådde deras öra. De visste ej hvarifrån, men de förnummo ett omslag. Gud var med dem. Han kämpade för dem.

I kamp på nytt! Kaptenen steg fram och höjde bibeln öfver sitt hufvud. Hållen upp, hållen upp! Vi förnimma, att Gud verkar ibland oss. En omvändelse är nära. Hjälpen oss att bedja! Gud vill skänka oss en själ.

De föllo på knä i tyst bön. Några i salen deltogo i bönen. Till alla spred sig en spännande förbidan. Var det sant? Tilldrog det sig något stort i en medmänniskas själ, här, midt ibland dem? Skulle de få se det? Kunde det verkas något af dessa kvinnor?

För en stund var hopen vunnen. Nu var den lika girig på underverk som nyss på hädelse. Ingen tordes röra sig. Alla flämtade af väntan, men ingenting skedde. »O Gud, du öfverger oss! Du öfverger oss, o Gud!»

Den vackra frälsningssoldaten började sjunga. Hon valde den mildaste af melodier, längtans skäraste barn: »Fjärran han dröjer från grönskande dalar».

Orden voro blott föga förändrade. Den finska vallflickans sång var lätteligen blifven till Jesu längtan efter själen. »O, du min älskade, kommer du ej snart?»

Så mildt dragande som ett bedjande barn gled sången in i sinnena – som en smekning, som en välsignelse.

Församlingen var tyst, den försjönk i dessa toner. – »Berg och skogar längta, himmel och jord lefva i trånad. Människa, allt i världen törstar efter att du skall öppna din själ för ljuset. Då blir härlighet spridd öfver världen, då stå djuren upp ur sin förnedring. Ände blir det på kreaturens suckan.

O, du min älskade, kommer du ej snart?

Det är ej sant, att du glömt dig kvar i höga kungasalar. I mörka krogar, i eländiga kyffen dväljes du. Och du nekar att komma. Min ljusa himmel lockar dig ej.

O, du min älskade, kommer du ej snart?»

Nere i salen stämde allt flere in i omkvädet. Röst efter röst kom med. De visste ej rätt hvad ord de begagnade. Melodien var nog. All längtan kunde sjunga sig fri i dessa toner. Det sjöngs äfven nere vid

dörren. Det sprängde hjärtan. Det kufvade viljor. Det ljöd ej mer som en ömklig klagan, utan starkt, fordrande, befallande.

»O, du min älskade, kommer du ej snart?»

Nere vid dörren, i den värsta hopen, stod Matts Wik. Han såg svårt försupen ut, men den kvällen var han ej rusig. Han stod och tänkte: »Om jag finge tala, om jag finge tala.»

Detta var det underbaraste rum han sett, det underbaraste tillfälle. En röst skedde till honom: »Detta är den säf du får hviska till, de vågor, som skola bära din röst.»

De sjungande ryckte till. Det var som om de hört ett lejon ryta i deras öron. En stark, förfärlig stämma talade förfärliga ord.

Den hånade Gud. Hvarför tjänade människorna Gud? Han öfvergaf alla, som tjänade honom. Han hade svikit sin son. Gud halp ingen.

Stämman steg väldigare, mera brusande hvar minut. Sådan kraft hade ingen trott bo i människolungor. Sådant raseri hade ingen hört bryta fram ur ett förtrampadt hjärta. De böjde sina hufvuden som vandrarna i öknen, då stormen kommer öfver dem.

Väldiga, väldiga ord. De voro som dundrande hammarslag mot Guds tron. Mot honom, som plågade Job, som lät martyrerna lida, som lät sina bekännare brinna å bål. Den vanmäktige, när upprättar han sitt rike? När upphör han att föra ondskan till seger?

Några hade i början pröfvat på att skratta. Några hade trott, att detta var skämt. Nu hörde de, bäfvande, att det var allvar. Redan reste sig några för att fly upp till estraden. De begärde frälsningshärens skydd undan denne, som drog öfver dem Guds vrede.

Stämman frågade dem i hväsande tonfall hvad lön de väntade för sin möda att tjäna Gud. De skulle ej vänta sig himmelen. Gud var snål om sin himmel. En man, sade han, hade gjort mer godt än som behöfdes för att få saligheten. Han hade bragt större offer än Gud äskade. Men sedan blef han lockad till synd. Lifvet är långt. Han betalade ut sin införtjänta nåd redan i denna värld. Han skulle gå de fördömdes väg.

Talet var den skrämmande nordanstormen, som drifver skeppen i hamn. Under hånarens tal störtade kvinnor upp på estraden. Frälsningssoldaternas händer omfattades och kysstes. Väckelse följde på väckelse. Soldaterna hunno knappt mottaga dem alla. Pojkar och gubbar prisade Gud.

Han som talade fortfor. Orden berusade honom. Han sade till sig själf: »Jag talar, jag talar, ändtligen talar jag. Jag säger dem min hemlighet, och jag säger den ändå ej.» För första gången, sedan han gjort det stora offret, var han fri från sorg.

* * *

Det var en söndagseftermiddag under högsommaren. Staden såg ut som en stenöken, som ett månlandskap. Man såg icke en katt, icke en gråsparf, knappast en fluga på en solig vägg. Ingen skorsten rykte. Det fanns ingen luft på de kvalmiga gatorna. Det hela var blott en stensådd åker, ur hvilken det växte stenväggar.

Hvar voro hundar och människor? Hvar voro de unga damerna i smala kjortlar och vida ärmar, långa handskar och röda parasoller? Hvar voro knektar och snobbar, frälsningssoldater och gatpojkar?

Hvart drogo i daggfrisk morgon alla de brokiga lustfararskarorna, alla de korgar och dragspel och flaskor, som ångbåten stjälpte i land? Eller hvar blef det af, det långa goodtemplartåget? Fanorna vajade, trummorna

dundrade, gatpojkar svärmade, stampade, hurrade. Eller hvar blefvo de af, de blå sufletterna, under hvilka de små sofvo, medan far och mor sköto dem andaktsfullt framåt gatan?

Alla voro de på väg ut till skogen. De klagade öfver de långa gatorna. Det var som om stenhusen jagade efter dem. Ändtligen, ändtligen skymtade grönt. Och strax utanför staden, där vägen slingrade öfver platta, fuktiga fält, där lärksången spelade som fullast, där klöfvern ångade honungssött, där lågo de första efterblifna. Mössan i nacken, näsan i gräset. Kroppen baddad i solsken och blomdoft, själen läskad af lättja och ro.

Men på vägen mot skogen trälade matsäcksbärare och bicyklister. Pojkar kommo med spadar och blanka tornistrar. Flickor dansade i skyar af damm. Himmel och fanor och barn och trumpeter. Handtverksfamiljer och arbetarskaror. Charabancens stegrande kampar svängde med frambenen öfver hoparna. En gesäll, vild och rusig, sprang upp på hjulet. Han vräktes ned af raska damer och sprattlade på rygg nere i vägstoftet.

Inne i skogen spelade och sjöng, flöjtade och smackade en näktergal. Björkarna vantrifdes, de voro svarta om stammarna. Bokarna byggde höga tempel, våning på våning af tvärstrimmigt grönt. Grodan satt och siktade med tungan. Hon tog en fluga med hvarje skott. Igelkotten traskade kring i det gamla, frasande boklöfvet. Sländorna foro öfver kärren och blänkte med vingarna. Människorna slogo sig ned kring matsäckskorgarna. Guldbaggar kröpo omkring dem i gräset. De pipande, sprittande syrsorna sökte göra deras söndag glad.

Plötsligt försvann igelkotten, han rullade skrämd in sig i taggarna. Syrsorna döko ned i grönskan, helt förstummade. Näktergalen sjöng sig nästan från vettet. Det var gitarrer, gitarrer. Frälsningsarmén drog fram under bokarna. Folket rusade upp från sin slöa hvila under träden. Dansbanan och krocketplatsen blefvo öde. Gungan och karusellen fingo en timmes rast. Allt drog sig mot frälsningshärens läger. Bänkarna fylldes, och på hvarje tufva sutto åhörare.

Nu hade armén vuxit sig stark och mäktig. Rundt om mången fager kind slöt sig frälsningshatten. Mången stark man bar den röda tröjan. Det var frid och ordning bland hoparna. Glåporden vågade sig ej öfver läpparna. Ederna mullrades oskadligt bak tänderna. Och Matts Wik, skomakaren, den väldige gudsförsmädaren, stod nu som fanvakt nedanför estraden. Han ock var af de troende. Den röda fanans flikar smekte vänligt hans grå hufvud.

Frälsningssoldaterna hade ej glömt den gamle. De hade honom att tacka för sin första seger. De hade kommit till honom i hans ensamhet. De tvättade hans golf och lagade hans kläder. De nekade ej att umgås med honom. Och på deras möten fick han tala.

Alltsedan han brutit sin tystnad, var han lycklig. Han stod ej längre som en Guds fiende. Det var en brusande kraft inom honom. Han var lycklig, då han fick ge den luft. Då salarna skakades af hans lejonröst, var han lycklig.

Han talade alltid om sig själf. Han berättade alltid sin egen historia. Den misskändes öde skildrade han. Han talade om offer intill blods, gjorda utan att vinna lön, utan att få erkännnande. Han förklädde det han förtalde. Han berättade sin hemlighet och berättade den ändå ej.

Af honom blef en diktare. Han fick kraft att vinna hjärtan. För hans skull samlades hoparna framför frälsningsarméns estrad. Han drog dem dit med de ljuft fantastiska bilder, som fyllde hans sjuka hjärna. Han fängslade dem med de ord af gripande klagan, som hans hjärtas kval lärt honom.

Kanske hans ande fordom gästat denna värld af död och växling. Kanske han då varit en mäktig skald, lärd att spela på hjärtats strängar. Men för svåra brott hade han dömts att åter börja sitt jordelif, att lefva af sina

händers arbete, obekant med sin andes makt. Men nu hade hans sorg brutit andens fängsel. Hans själ var en nyss lösgifven fånge. Ljusskygg och förvirrad, men dock jublande öfver sin frihet, drog den fram öfver de forna slagfälten.

Den vilde, okunnige sångaren, den svarta trasten, som vuxit bland starar, lyssnade misstroget till de ord, som kommo honom på läpparna. Hvarifrån fick han makt att tvinga hopen att hänförd lyssna till hans tal? Hvarifrån fick han makt att tvinga stolta människor på knä, vridande händerna? Han darrade, innan han började tala. Sedan kom lugn förtröstan öfver honom. Ur hans aldrig uppmätta lidandes djup stego oupphörligen skyar af kvaltyngda ord.

De talen blefvo aldrig tryckta. De voro jaktrop, smattrande hornlåtar, väckande, lifvande, skrämmande, jäktande. Ej att fånga, ej att återge. De voro blixtar och rullande åskdunder. Hjärtan skakade de i dyster ängslan. Men förgängliga voro de, aldrig kunde de fångas. Forsen kan uppmätas till sista droppen, skummets yrande lek kan målas, men ej dessa tals gäckande, yrande, snabba, växande, väldiga ström.

Den dagen i skogen frågade han de församlade, om de visste hur de skulle tjäna Gud? – Som Uria tjänade sin konung.

Nu blef han, mannen på talarstolen, till Uria. Nu red han genom öknen med sin konungs bref. Han var ensam där. Ödsligheten skrämde honom. Hans tankar voro dystra. Men han log, då han tänkte på sin hustru. Öknen blef ett blomsterfält, då han mindes henne. Källor runno upp ur jorden vid tanken på henne.

Hans kamel stupade. Hans själ fylldes af onda aningar. Olyckan, tänkte han, är en gam, som älskar öknen. Han vände ej, utan gick framåt med konungens bref. Han trampade på törnen. Han gick bland huggormar och skorpioner. Han törstade och hungrade. Han såg karavaner draga sin mörka rand genom ökensanden. Han uppsökte dem ej. Han vågade ej söka främlingar. Den, som bär konungens bref, måste gå ensam. Han såg om kvällen herdars hvita tält. Han lockades som af sin hustrus leende bostad. Han trodde sig se hvita slöjor vinka honom. Han vek af från tälten ut i ensamheten. Ve, om de stulit hans konungs bref!

Vacklande går han, då han ser de spanande röfvarna jaga efter sig. Han tänker på konungens bref. Han läser det för att sedan förstöra det. Han läser det och får nytt mod. Stå upp, krigare af Juda! Han förstör ej brefvet. Han ger sig ej för röfvarna. Han kämpar och segrar. Och så vidare, vidare. Han för sin dödsdom med sig genom tusen faror – –

Det är så Guds vilja skall lydas intill blods, intill döds. – – –

Medan Wik talade, stod hans frånskilda hustru och hörde på honom. Hon hade gått ut i skogen på morgonen, nöjd och strålande vid mannens arm, högst matronlik, respektabel i hvarje klut. Dottern och gesällen buro matkorgen. Pigan följde efter med det yngsta barnet. Allt hade varit nöje, lycka, lugn.

Sedan hade de legat borta i ett skogssnår. De hade ätit och druckit, bjudit och bjudits, lekt och skrattat. Aldrig en tanke på gångna tider! Samvetet teg som ett mättadt barn. Förr, då den förste mannen slunkit halft försupen förbi hennes fönster, hade hon känt en tagg i själen.

Sedan hade hon hört, att han blifvit frälsningsarméns idol. Hon hade därför fullt lugn. Nu hade hon kommit att höra honom. Och hon förstod honom. Han talade ej om Uria. Han berättade om sig själf. Han vred sig under tanken på sitt eget offer. Han ref stycken ur sitt eget hjärta och kastade ut bland folket. Hon kände denne ökenryttare, denne röfvarnas besegrare. Och detta ostillade kval stirrade mot henne som en öppen graf. –

Det blef natt. Skogen blef tom på människor. Farväl grönska och blommor! Vida himmel, ett långt farväl! Ormarna började kräla kring tufvorna. Paddorna kröpo upp på vägarna. Skogen blef ful. Alla längtade hem

till stenöknen, månlandskapet. Där är godt att vara för människor. Kanske skola lidande hjärtan där gå framåt till snabb förstening.

* * *

Hustru Anna Erikson bjöd samman sina gamla vänner. Förstadens handtverkshustrur och dess fattiga hjälpmadamer kommo till henne på förmiddagskaffe. De samma voro där, som varit hos henne på rymningsdagen. En var ny, Maria Andersson, frälsningskaptenen.

Anna Erikson hade nu gjort många vandringar till frälsningsarmén. Hon hade hört sin man. Han berättade alltid om sig själf. Han förklädde sin historia. Hon kände den alltid. Han var Abraham. Han var Job. Han var Jeremias, som folket kastade i en brunn. Han var Elisa, som barnen på vägen försmädade.

Denna smärta syntes henne bottenlös. Denna sorg syntes henne låna alla röster, göra sig masker af allt den mötte. Hon förstod ej, att mannen talade sig sund, att det lekte och log inom honom af glädje öfver diktarmakten.

Hon hade släpat sin dotter med sig till armén. Dottern hade ej velat gå. Hon var sträng, sedesam, plikttrogen. Ingen ungdom lekte i hennes blod. Hon var född gammal.

Hon var uppvuxen i blygsel öfver fadern. Hon gick rak, sträf, liksom sägande: »Se, en föraktad mans dotter! Se, om det finns stoft på min dräkt! Finns det tadel på min vandel!» Hennes mor var stolt öfver henne. Ändock suckade hon stundom: »Ack, att min dotters händer vore mindre hvita, kanske vore då hennes smekningar varmare!»

Flickan satt i armén, spotskt leende. Hon föraktade teatertillställningen. Då hennes far steg upp för att tala, ville hon gå. Hustru Anna Eriksons hand grep om hennes, fast som en tång. Flickan satt kvar. Ordströmmen började brusa fram öfver henne. Men det, som talade till henne, var ej så mycket orden, som hennes mors hand.

Den handen våndade sig, krampryckningar flögo igenom den. Den låg i hennes slapp, liksom död. Den grep vildt omkring sig, het af feber. Hennes mors ansikte förrådde intet. Endast handen led och kämpade.

Den gamle talaren beskref tystnadens martyrium. Jesu vän låg sjuk. Hans systrar sände bud efter honom. Men hans tid var ännu ej kommen. För Guds rikes skull måste Lazarus dö.

Han lät nu allt tvifvel, allt förtal susa ned öfver Kristus. Han beskref hans lidande. Hans egen medlidsamhet plågade honom. Han genomgick dödskvalen, han liksom Lazarus. Dock måste han tiga.

Blott ett ord hade han behöft säga för att återvinna vänners aktning. Han teg. Han måste höra systrarnas klagan. Han sade dem sanningen i ord, som de ej förstodo. Fienderna hånade honom.

Och så vidare alltmer och mer gripande.

Anna Eriksons hand låg kvar i dotterns. Den biktade och bekände: »Mannen därborta bär själf tystnadens martyrium. Han anklagas orätt. Med ett ord kunde han göra sig fri.»

Flickan följde sin moder hem. De gingo tysta. Den ungas ansikte var som sten. Hon grubblade, uppsökte allt hvad minnet kunde säga henne. Hennes mor såg ångestfullt upp på henne. Hvad visste hon?

Dagen efter denna hade Anna Erikson sin kaffebjudning. Talet gick lustigt om dagens marknad, om pris på träskor, om snattande pigor. Kvinnorna pratade och skrattade. De slogo kaffe på faten. De voro blida och sorglösa. Hustru Anna Erikson kunde ej förstå hvaraf det kommit sig, att hon förr fruktat dem, att hon

alltjämt trott, att dessa skulle döma henne.

Då de voro försedda med sin andra kopp, då de välbelåtna sutto med kaffet dallrande på koppens rand, och fatet var rågadt med hvetebröd, tog hon till orda. Hennes ord voro en smula högtidliga, men hennes stämma var lugn.

»Den unga är oförsiktig. En flicka, som gift sig utan att rätt tänka på hvad hon går till mötes, kan komma i stora bekymmer. Hvem råkade värre ut än jag?»

De visste det alla. De hade varit hos henne och sörjt med henne.

»Den unga är oförnuftig. Man tiger med det, som skulle sägas, för blygselns skull. Man törs ej tala af fruktan för hvad folk skall säga. Den, som ej talat i rätta stunden, kan få ångra det ett helt lif.»

De trodde alla, att detta var sanning.

Hon hade hört Wik i går liksom många gånger förr. Nu måste hon säga dem alla något om honom. Det kom en svidande oro öfver henne, när hon tänkte på hvad han lidit för hennes skull. Dock tyckte hon, att han, som varit gammal, borde haft bättre förstånd än att taga henne, unga tösen, till hustru.

»Jag tordes ej säga det i min ungdom. Men han reste från mig af barmhärtighet, ty han trodde, att jag ville ha Erikson. Jag har hans bref på det, jag.»

Hon läste upp brefvet för dem. En tår kom anständigt glidande nedåt hennes kind.

»Han hade bara sett miste i sin svartsjuka. Mellan Erikson och mig var det då ingenting. Det var fyra år, innan vi gifte oss. Men jag vill säga detta nu, ty Wik är för god att gå misskänd. Han rymde inte från hustru och barn af lättsinne, utan i god mening. Jag vill, att detta skall bli kändt öfverallt. Kapten Andersson vill kanske läsa upp brefvet i armén. Jag vill, att Wik skall bli upprättad. Jag vet också, att jag tegat för länge, men en ger inte gärna sig själf till pris för en fyllbult. Nu är det en annan sak.»

Kvinnorna sutto smått förstenade. Anna Erikson bäfvade litet på målet och sade med ett svagt småleende:

»Nu kanske fruarna aldrig mer vilja titta in till mig?»

»Å, för all del! Fru Erikson var ju så ung! Det var ju inte någonting som fru Erikson kunde hjälpa. – Det var ju hans fel, som gjorde sig inbillningar.»

Hon smålog. Dessa voro de hårda näbbar, som skulle ha sönderslitit henne. Sanningen var ej farlig och ej lögnen heller. De unge männens fötter väntade ej utanför hennes dörr.

Visste hon eller visste hon icke, att hennes äldsta dotter samma morgon öfvergifvit hennes hem och gått till sin far?

* * *

Offret, som Matts Wik gjort för att rädda sin hustrus heder, blef kändt. Han blef beundrad. Han blef utskrattad. Hans bref blef uppläst i armén. Somliga gräto af rörelse. Folk kom och tryckte hans händer på gatan. Hans dotter flyttade till honom.

De närmaste kvällarna efter detta teg han vid sammankomsterna. Han kände ingen kallelse. En gång bådo de honom tala. Han steg upp på estraden, knäppte ihop händerna och började.

Då han sagt ett par ord, stannade han förvirrad. Han kände ej igen rösten. Hvar var lejonstämman? Hvar den

brusande nordanstormen? Och hvar ordströmmen? Han förstod ej, förstod ej.

Han vacklade baklänges. »Jag kan ej,» mumlade han. »Gud ger mig ej kraft att tala ännu.» Han satte sig ned på bänken och lutade hufvudet i händerna. Han samlade all sin tankekraft för att till en början utfinna hvad han ville tala öfver. Brukade han då fundera i forna dagar? Kunde han fundera nu? Tankarna löpte rundt med honom.

Kanske det skulle gå, om han åter reste sig, ställde sig där han brukade stå och började med sin vanliga bön. Han försökte. Han blef askgrå i ansiktet. Blickarna riktades på honom. Kallsvetten sipprade fram på hans panna. Inte ett ord fann han på sina läppar.

Han satt på sin plats och grät, tungt stönande. Gåfvan var tagen ifrån honom. Han försökte tala, försökte tyst för sig själf. Hvad skulle han tala om? Hans sorg var tagen ifrån honom. Han hade ingenting att säga människorna, som han ej fick säga dem. Han hade ingen hemlighet att förkläda. Han behöfde ej dikten. Dikten vek ifrån honom.

Det var dödens ångest. Det var en kamp för lifvet. Han ville fasthålla det, som var gånget allaredan. Han ville ta igen sin sorg för att åter kunna tala. Hans sorg var gången. Han kunde ej ta den åter.

Han raglade fram som en drucken till estraden på nytt, på nytt. Han stammade fram några meningslösa ord. Han läste upp som en utanläxa hvad han hört andra säga. Han sökte härma sig själf. Han spanade efter andakt i blickarna, efter bäfvande tystnad, hastiga andetag. Han förnam intet. Det, som gjort hans glädje, var taget ifrån honom.

Han sjönk tillbaka i mörkret. Han förbannade, att han med sitt tal omvändt hustrun och dottern. Han hade ägt det kostligaste och förlorat det. Hans smärta var fruktansvärd. – Men det är ej af sådan sorg, som snillet lefver.

Han var en målare utan händer, en sångare, som mist sin röst. Han hade endast talat om sin sorg. Hvad skulle han nu tala om?

Han bad. »O Gud, då hedern är stum, men misskännelsen talar, gif mig åter misskännelsen! Då lyckan är stum, men sorgen talar, gif mig åter sorgen!»

Men kronan var tagen ifrån honom. Han satt där, eländigare än den eländigaste, ty han hade störtat ned ifrån lifvets höjder. Han var en fallen kung.

EN JULGÄST.

* * *

En af dem, som lefvat kavaljerslif på Ekeby, var den lille Ruster, som kunde transponera noter och spela flöjt. Han var af låg härkomst och fattig, utan hem och utan släkt. Det kom svåra tider för honom, då kavaljersskaran skingrades.

Han hade då ej längre häst och karriol, ej päls eller rödmåladt matsäcksskrin. Han måste färdas till fots från gård till gård och bar sin packning inknuten i en blårutig bomullsnäsduk. Rocken knäppte han igen ända upp till hakan, så att ingen skulle behöfva veta, hur det var beställdt med skjortan och västen, och i dess vida fickor förvarade han sina dyrbaraste ägodelar: den isärskrufvade flöjten, den platta lomflaskan och notpennan.

Hans yrke var att skrifva af noter, och om allt varit som i de gamla tiderna, skulle det ej fattats honom

arbete. Men för hvarje gångande år blef musiken mindre öfvad däruppe i Värmland. Gitarren med sitt murkna sidenband och sina nötta skrufvar och det buckliga valthornet med urblekta tofsar och snören flyttades upp på den skräpiga vinden, och dammet lade sig tumstjockt öfver de långa, järnbeslagna fiollådorna. Dock, ju mindre den lille Ruster fick att göra med flöjten och notpennan, desto mer måste han sköta om lomflaskan, och till sist blef han rent försupen. Det var stor synd om den lille Ruster.

Än så länge blef han mottagen på herregårdarna som en gammal vän, men det var jämmer, då han kom, och glädje, då han gick. Det luktade snusk och brännvin om honom, och bara han fått ett par supar eller en toddy, blef han oredig och berättade otrefliga historier. Han var de gästfria gårdarnas plåga.

En jul gick han till Löfdala, där Liljekrona, den store fiolspelaren, hade sitt hem. Liljekrona hade också varit en af Ekebykavaljererna, men efter majorskans död drog han till sin goda gård Löfdala och förblef där. Nu kom Ruster till honom dagarna före julaftonen, midt i stöket, och begärde arbete. Liljekrona gaf honom litet notskrifning att syssla med.

»Du skulle hellre låtit honom gå genast,» sade hustrun, »nu drar han nog ut så länge med detta, att vi måste behålla honom här öfver julafton.»

»Någonstans måste han ju vara,» svarade Liljekrona. Och han bjöd Ruster på toddy och brännvin, höll honom sällskap och lefde om hela Ekebytiden med honom. Men han var förstämd och leddes vid honom, han som alla de andra, fast han ej ville låta märka det, ty gammal vänskap och gästfrihet voro honom heliga.

Men där i Liljekronas hus hade de nu i tre veckors tid rustat sig för att taga emot julen. De hade lefvat i otrefnad och brådska, vakat sina ögon röda vid talgljus och törstickor, frusit i boden vid köttsaltningen och i brygghuset vid ölbrygden. Men så väl husfrun som tjänstfolket hade underkastat sig det alltsammans utan knot.

Då alla sysslor voro slutade och den heliga kvällen ingick, skulle en ljuf förtrollning sänka sig öfver dem. Julen skulle verka, att skämt och gyckel, rim och lustigheter skulle komma dem på tungan alldeles utan ansträngning. Allas fötter skulle få lust att svinga i dans, och ur minnets mörka vrår skulle danslekarnas ord och melodier komma fram, fastän man alls ej kunde tro, att de funnos kvar där. Och så skulle de allesamman vara så goda, så goda.

Men när nu Ruster kom, tyckte hela hushållet på Löfdala, att julen var förstörd. Husfrun och de äldre barnen och de gamla trotjänarna voro alla af samma mening. Ruster väckte hos dem en kväfvande ångest. De voro dessutom rädda för att när han och Liljekrona började tumla om i de gamla minnena, så skulle konstnärsblodet flamma upp hos den store fiolspelarn, och hans hem skulle förlora honom. Fordom hade han ej länge kunnat stanna i hemmet.

Ingen kan beskrifva hur de nu älskade husbonden där på gården, sedan de fått behålla honom hos sig ett par år. Och hvad han hade att ge! Hvad han var mycket för sitt hem, synnerligast om julen! Han hade ej sin plats i någon soffa eller gungstol, utan på en hög, smal, glattsliten träbänk i spiselvrån. När han kommit upp där, red han åstad på äfventyr. Han for rundt om jorden, steg upp till stjärnorna och högre ändå. Han ömsom spelade och talade, och allt husfolket samlades omkring honom och hörde på. Hela lifvet blef stolt och skönt, då denna enda själs rikedom öfverstrålade det.

Därför älskade de honom, såsom de älskade julen, glädjen, vårsolen. Och när den lille Ruster kom, var deras julfrid förstörd. De hade arbetat fåfängt, om denne skulle komma och locka bort husbonden. Det var orättfärdigt, att den suparen skulle sitta vid julbordet i ett fromt hus och förspilla all julglädjen.

På julaftonens förmiddag hade den lille Ruster sina noter färdigskrifna, och han nämnde då några ord om att

ge sig af, fast det naturligtvis var hans mening att stanna.

Liljekrona hade blifvit påverkad af den allmänna förstämningen och sade därför helt tamt och matt, att det var väl bäst, att Ruster stannade där han var julen öfver.

Den lille Ruster var eldfängd och stolt. Han vred upp sina mustascher och skakade det svarta artisthåret, som stod likt en mörk sky öfver hans hufvud. Hvad menade Liljekrona? Skulle han stanna, därför att han ej hade andra ställen att fara till? Å, tänk bara hur de stodo och väntade på honom på de stora järnbruken i Bro socken! Gästrummet var i ordning, välkomstbägaren fylld. Han hade en sådan brådska. Han visste bara inte, till hvem han skulle fara först.

»Bevars väl,» svarade Liljekrona, »du skall nog få fara.»

Efter middagen lånade den lille Ruster häst och släde, päls och fäll. Drängen från Löfdala skulle skjutsa honom till något ställe i Bro och köra raskt undan, ty det såg ut att bli yrväder.

Ingen trodde, att han var väntad, eller att det fanns ett enda ställe i trakten, där han var välkommen. Men de ville så gärna bli af med honom, att de fördolde detta för sig och läto honom fara. »Han har själf velat det,» sade de. Och så tänkte de, att nu ville de vara glada.

Men då de vid femtiden samlades i salen för att dricka te och dansa omkring julgranen, var Liljekrona tyst och förstämd. Han satte sig ej på äfventyrsbänken, han rörde ej vid te eller punsch, han mindes ingen polska, fiolen var i olag. De, som kunde leka och dansa, finge göra det utan honom.

Då blef hustrun orolig, då blefvo barnen missnöjda, allt i hela huset gick på tok. Det blef den bedröfligaste julafton.

Gröten skar sig, ljusen fräste, veden rykte, vinden rörde upp yrväder och blåste bitter köld in i rummen. Drängen, som skjutsat Ruster, kom ej hem. Hushållerskan grät, pigorna grälade.

Ändtligen påminde sig Liljekrona, att ingen kärfve blifvit utsatt åt sparfvarna, och han klagade högt öfver alla kvinnorna omkring sig, som öfvergåfvo gammal sed och voro nymodiga och hjärtlösa. Men de förstodo nog, att det, som pinade honom, var samvetskval öfver att han låtit den lille Ruster resa bort från hans hem på själfva julaftonen.

Bäst det var, gick han in i sitt rum, stängde dörren och började spela, såsom han ej spelat, sedan han upphört att vandra. Det var hat och hån, det var längtan och storm. I tänkten binda mig, men I skolen smida om edra fjättrar. I tänkten göra mig småsinnad som I själfva. Men jag drar ut i det stora, i det fria. Hvardagsmänniskor, hemträlar, fången mig, om det står i er makt!

Då hustrun hörde de tonerna, sade hon: »I morgon är han borta, om ej Gud gör ett under i natt. Nu har vår ogästvänlighet framkallat just det, som vi tänkte oss kunna undvika.»

Emellertid reste den lille Ruster omkring i yrvädret. Han for från den ena gården till den andra och frågade om där fanns arbete för honom, men han blef ingenstädes mottagen. De bjödo honom ej ens att stiga ur släden. Somliga hade huset fullt af främmande, andra skulle resa bort på själfva juldagen. »Far till nästa granne,» sade de allesamman.

Han kunde väl få komma och förstöra ett par hvardagars trefnad, men ej julaftonens. Året hade endast en julafton, och åt den hade barnen gladt sig hela hösten. Inte kunde man sätta den karlen vid ett julbord, där det fanns barn. Förr hade de gärna tagit emot honom, men ej nu, sedan han blifvit försupen. Hvar skulle man också göra af den fyren? Drängstugan var för simpel och gästrummet för fint.

Sålunda fick den lille Ruster köra från gård till gård i det piskande yrvädret. De våta mustascherna hängde slappa ned öfver munnen, ögonen voro rödsprängda och töckniga, men brännvinet blåste bort ur hans hjärna. Han började undra och förvåna sig. Var det möjligt, var det möjligt, att ingen ville taga emot honom?

Så såg han med ens sig själf. Han såg huru ömklig och förfallen han var, och han begrep, att han var människorna förhatlig. Det är förbi med mig, tänkte han. Det är förbi med notskrifningen, det är förbi med flöjten. Ingen på jorden behöfver mig, ingen har barmhärtighet med mig.

Yrvädret snurrade och lekte, ref upp drifvorna och vräkte ihop dem igen, tog en snöpelare i famnen och dansade utåt fältet, lyfte en flinga skyhögt och körde en annan ned i en grop. »Så är det, så är det,» sade den lille Ruster, »medan man dansar och far, är det lek, men när man skall ned i drifvan, bäddas ned och gömmas, då är det bedröfvelse och sorg.» Men ner skulle de alla, och nu var det hans tur. Tänk, att han nu var kommen till slutet. –

Han frågade ej mer efter hvart drängen körde honom. Han tyckte, att han åkte in i dödens land.

Den lille Ruster brände inga gudar under den färden. Han förbannade ej flöjtspelet eller kavaljerslifvet, han tänkte ej, att det varit bättre för honom, om han plöjt jorden eller sytt skor. Men däröfver klagade han, att han nu var ett utspeladt instrument, som glädjen ej längre kunde använda. Ingen anklagade han, ty han visste, att då valthornet är sprucket och gitarren ej håller stämning, så måste de bort. Han blef med ens en mycket ödmjuk man. Han förstod, att det skulle bli slut med honom, nu på julaftonen. Hungern eller kölden skulle förgöra honom, ty han förstod ingenting, dugde till ingenting och hade inga vänner.

Då stannar släden, och med ens är det ljust omkring honom, och han hör vänliga röster, och det är någon, som hjälper honom in i ett varmt rum, och någon, som häller i honom varmt te. Pälsen ryckes af honom, och flere människor ropa, att han är välkommen, och varma händer gnida lif i hans valna fingrar.

Han blef så yr i hufvudet af allt detta, att han ej kom till sans på väl en kvart. Han kunde omöjligt begripa, att han kommit åter till Löfdala. Han hade alls ej varit medveten om att drängen tröttnat på att fara omkring i yrvädret och vändt om hem.

Icke heller förstod han, hvarför han nu blef så väl mottagen i Liljekronas hus. Han kunde ej veta, att Liljekronas hustru förstod, hvilken tung färd han gjort denna julafton, då han blifvit afvisad vid hvarje port, där han klappat på. Hon hade fått ett så stort medlidande med honom, att hon glömde sitt eget bekymmer.

Liljekrona fortsatte med det vilda spelandet inne i sitt rum. Han visste ej af, att Ruster var kommen. Denne satt emellertid i salen med hustrun och barnen. Tjänstfolket, som också brukade vara där på julaftonen, hade flytt ut i köket från ledsamheten inne hos herrskapet.

Husfrun dröjde ej att sätta Ruster till arbete. »Ruster hör väl,» sade hon, »att Liljekrona ej gör annat än spelar hela kvällen, och jag skall se till dukningen och maten. Barnen äro rent öfvergifna. Ruster får ta hand om de här två minsta.»

Barn var det slags folk, som lille Ruster haft minst umgänge med. Han hade hvarken råkat dem i kavaljersflygeln eller i soldattälten, hvarken på gästgifvargårdar eller landsvägar. Han var nästan blyg för dem och visste inte hvad han skulle säga, som var fint nog för dem.

Han tog fram flöjten och lärde dem fingra på klaffar och hål. Det var en fyraåring och en sexåring. De fingo sig en lektion på flöjt och voro djupt intresserade af den. »Detta är A,» sade han, »och detta är C,» och så tog han tonerna. Då ville de unga veta, hvad det var för ett A och ett C, som skulle spelas.

Då tog Ruster fram notpapper och ritade ett par noter.

»Nej,» sade de, »det är inte rätt.» Och de foro åstad efter en abcbok.

Då började lille Ruster förhöra dem alfabetet. De kunde och kunde inte. Det var skralt med vetandet. Ruster blef ifrig, fick piltarna upp på hvar sitt knä och började lära dem. Liljekronas hustru gick ut och in och hörde på helt förvånad. Det lät som en lek, och barnen skrattade hela tiden, men lärde sig, gjorde de.

Ruster höll på en stund, men han var ej rätt närvarande vid det han gjorde. Han hvälfde på de gamla tankarna ute ifrån yrvädret. Detta var godt och behagligt, men för honom var det i alla fall slut. Han var utsliten. Han skulle kastas bort. Och rätt som det var, slog han händerna för ansiktet och började gråta.

Liljekronas hustru kom hastigt fram till honom.

»Ruster,» sade hon, »jag kan förstå, att han tror, att allt är slut för honom. Det går inte för honom med musiken, och han förstör sig med brännvinet. Men det är inte slut än, Ruster.»

»Jo,» snyftade den lille flöjtspelaren.

»Ser han, att sitta så som i kväll med de små, det vore något för honom, det. Om han ville lära barn läsa och skrifva, så skulle han åter bli välkommen öfverallt. Det är inga ringare instrument detta att spela på, Ruster, än flöjt och fiol. Se på dem, Ruster!»

Hon ställde de två små framför honom, och han såg upp, blinkande som om han sett in i solen. Det var, som om hans små töckniga ögon hade svårt att möta barnens, som voro stora, klara och oskyldiga.

»Se på dem, Ruster!» uppmanade Liljekronas hustru.

»Jag törs inte,» sade Ruster, ty det var honom som en skärseld att genom de vackra barnaögonen se in i de obefläckade själarnas skönhet.

Då skrattade Liljekronas hustru högt och gladt. »Så skall han få vänja sig vid dem, Ruster. Han kan stanna i mitt hus som skolmästare det här året.»

Liljekrona hörde sin hustru skratta och kom ut ur sitt rum.

»Hvad står på?» sade han. »Hvad står på?»

»Ingenting annat,» svarade hon, »än att Ruster kommit igen och att jag stadt honom till skolmästare för våra små pojkar.»

Liljekrona blef alldeles häpen. »Törs du,» sade han, »vågar du? Har han lofvat att sluta upp – – –»

»Nej,» sade hustrun, »Ruster har ingenting lofvat. Men det blir mycket han får taga sig i akt för, när han hvarje dag skall se små barn i ögonen. Om det ej varit jul, skulle jag väl ej vågat detta, men när vår Herre tordes sätta ett litet barn, som var hans egen son, in bland oss syndare, så törs väl också jag låta mina små barn försöka rädda en människa.»

Liljekrona kunde alls ej tala, men det ryckte och slet i hvarenda rynka i hans ansikte såsom alltid, då han hörde något storslaget.

Sedan kysste han sin hustru på handen så fromt som ett barn, som ber om förlåtelse, och ropade högt: »Alla barnen skola komma och kyssa mor på hand.»

Det gjorde de, och sedan hade de en god jul i Liljekronas hem.

MORBROR RUBEN.

* * *

Det var en gång för snart åttio år sedan en liten gosse, som gick ute på torget och spelade topp. Den lille gossen hette Ruben. Han var ej mer än tre år, men han svängde sin lilla piska så tappert som någon och lät toppen snurra, så att det var en glädje däråt.

Den dagen för åttio år sedan var det ett riktigt vackert vårväder. Mars månad var kommen, och staden var delad i två världar, en hvit och varm, där solskenet rådde, och en kall och mörk, där det var skugga. Hela torget hörde solskenet till utom en smal rand längs ena husraden.

Nu hände sig, att den lille gossen, så tapper han var, blef trött af att snurra sin topp och såg sig om efter någon hviloplats. En sådan var ej svår att finna. Där funnos inga bänkar eller soffor, men hvartenda hus var försedt med en stentrappa. Lille Ruben kunde ej tänka sig något lämpligare.

Det var en liten samvetsgrann fyr. Han hade en dunkel aning om att mor inte ville, att han skulle sitta på främmande folks trappor. Mor var fattig, men just därför fick det aldrig se ut, som om man ville taga något af andra. Så gick han och satte sig på deras egen stentrappa, ty de bodde också vid torget.

Den trappan låg i skuggan, och där var riktigt kallt. Den lille stödde hufvudet mot räcket, drog upp benen och mådde så godt som aldrig förr. En liten stund ännu såg han hur solskenet dansade ute på torget, hur pojkar sprungo och toppar snurrade – så slöt han ögonen och somnade.

Han sof visst en hel timme. Då han vaknade, var det ej så bra med honom, som då han somnade, utan allting kändes så förfärligt otrefligt. Han gick in till mor och grät, och mor såg, att han var sjuk, och lade honom till sängs. Och om ett par dagar var gossen död.

Men därmed är det ej slut på hans historia. Det hände nämligen, att hans mor kom till att sörja honom riktigt ur hjärtats djup med en sådan där sorg, som trotsar år och död. Mor hade flere andra barn, många bekymmer upptogo hennes tid och tankar, men det fanns alltid ett rum i hennes sinne, där hennes son Ruben fick bo alldeles ostörd. Han var ständigt lefvande för henne. Såg hon en barnhop leka på torget, så sprang han med där, och då hon gick och stökade inne i huset, trodde hon fullt och fast, att den lille ännu satt och sof ute på den farliga stentrappan. Säkerligen var intet af mors lefvande barn så närvarande för hennes tankar som det döda.

Några år efter sin död fick den lille Ruben en syster, och då denna blef så gammal, att hon kunde springa ute på torget och spela topp, hände sig, att äfven hon satte sig att hvila på stentrappan. Men mor kände i detsamma, som om någon skulle ryckt henne i kjorteln. Hon kom genast ut och tog ett så hårdt tag i lilla syster, då hon lyfte upp henne, att denna mindes det, så länge hon lefde.

Och än mindre glömde hon hur märkvärdigt mors ansikte var och hur rösten darrade, då hon sade: »Vet du, att du hade en gång en liten bror, som hette Ruben, och han dog, därför att han satt på den här stentrappan och förkylde sig. Du vill väl inte dö från mor, du Berta?»

Bror Ruben blef snart lika lefvande för sina bröder och systrar som för sin mor. Hon var sådan, att de alla sågo med hennes ögon, och snart hade de samma förmåga som hon att se honom sitta ute på stentrappan. Och naturligtvis föll det ingen af dem in att sätta sig där. Ja, så snart de sågo någon sitta på en stentrappa eller ett stenräcke eller en sten vid vägkanten, så fingo de alltid ett styng i hjärtat och tänkte på bror Ruben.

Ytterligare hände det bror Ruben, att han blef satt högst af alla syskonen, då de talade om hvarandra. Ty alla barnen visste ju, att de voro ett besvärligt och bekymmersamt släkte, som bara gjorde mor möda och omak. De kunde ej tro, att mor skulle sörja mycket öfver att mista något af dem. Men då mor verkligen sörjde bror Ruben, så var det ju säkert, att han måtte varit mycket snällare än de voro.

Det var inte så sällan någon af dem tänkte så här: »Ack, den som kunde göra mor så mycken glädje som bror Ruben!» Och ändå visste ingen något mer om honom, än att han spelat topp och förkylt sig på en stentrappa. Men han måtte ju varit märkvärdig, då mor hade en sådan kärlek till honom.

Märkvärdig var han ock, han gjorde mor mest glädje af alla barnen. Hon hade blifvit änka och arbetade i sorg och nöd. Men barnen hade en så stark tro på mors sorg öfver den lille treåringen, att de voro förvissade om, att om han blott lefvat, skulle mor ej sörjt öfver sin olycka. Och hvar gång de sågo mor gråta, trodde de, att det var därför att bror Ruben var död, eller ock därför att de ej själfva voro som bror Ruben. Snart nog föddes inom dem en allt starkare lust att täfla med den lille döde om mors tillgifvenhet. Det fanns ej en sak, som de ej hade velat göra för mor, om hon bara hade velat tycka lika mycket om dem som om honom. Och det var för denna längtans skull, menar jag, som bror Ruben var det nyttigaste af alla mors barn.

Tänk bara, då den äldste brodern hade förtjänat sina första slantar genom att ro en främmande öfver ån och kom och gaf dem till sin mor, utan att taga undan ett runstycke! Då såg mor så glad ut, att han svällde af stolthet och inte kunde låta bli att förråda hur omåttligt ärelysten han varit.

»Mor, är jag nu inte lika bra som bror Ruben?»

Mor såg pröfvande på honom. Det var som om hon jämförde hans friska, strålande ansikte med det lilla bleka ute på stentrappan. Och mor hade säkert velat svara ja, om hon kunnat, men mor kunde inte.

»Mor håller mycket af dig, Ivan, men sådan som bror Ruben blir du aldrig.»

Det var oöfverkomligt, det insågo alla barnen, och ändå kunde de ej låta bli att sträfva.

De växte upp till duktiga människor, de arbetade sig fram till förmögenhet och anseende, medan bror Ruben bara satt stilla på sin stentrappa. Men han hade ändå försprång. Han var oupphinnelig.

Och vid hvarje framsteg, vid hvarje förbättring, då det så småningom lyckades dem att bjuda mor ett godt hem och välstånd, så fick det vara lön nog för dem, att mor sade: »Ack, att min lille Ruben fått se detta!»

Bror Ruben följde mor genom hela lifvet, ända till dödsbädden. Det var han, som förtog dödsplågorna deras udd, eftersom hon visste, att de förde henne till honom. Midt i den största jämmern kunde mor le vid tanken på att hon gick att möta lille Ruben.

Och så dog hon, hvars trogna kärlek upphöjt och förgudat en stackars liten treåring.

Men icke heller då blef det slut med den lille Rubens historia. För alla sina syskon var han blifven en symbol för det sträfsamma lifvet i hemmet, för kärleken till mor, för alla de rörande minnena från mödans och motgångens år. Det låg alltid något varmt och vackert i deras röster, då de talade om honom. Det var helg och högtid omkring den lille treåringen.

Sålunda kom han ock att glida in i sina brorsoch systerbarns lif. Mors kärlek hade gjort honom till en storhet, och de store, de verka och öfva inflytande släktled efter släktled.

Syster Berta hade en son, som kom i mycken beröring med morbror Ruben.

Han var fyra år den dagen, då han satt på trottoarkanten och stirrade ned i rännstenen. Den flödade af

regnvatten. Stickor och strån färdades med äfventyrliga svängningar nedåt det grunda farvattnet. Den lille satt och såg på med det ljufva lugn, som man erfar vid att följa andras äfventyrliga tillvaro, då man själf är i trygghet.

Men hans fredliga filosoferande afbröts af hans moder, som i samma ögonblick hon såg honom, måste tänka på stentrappan i hemmet och på brodern.

»Å, käre min lille gosse,» sade hon, »sitt inte så! Vet du, att din mamma hade en liten bror, som hette Ruben och var fyra år liksom du nu. Han dog, därför att han satt på en sådan där trottoarkant och förkylde sig.»

Den lille tyckte ej om att bli störd i sina angenäma tankar. Han satt stilla och filosoferade, medan hans ljusa, krusiga hår ramlade ända ned i ögonen på honom.

Syster Berta skulle ej gjort det för någon annan, men för sin käre brors skull ruskade hon sin lille gosse ganska omildt. Och så fick han lära respekt för morbror Ruben.

En annan gång hade denne ljuslockige unge herre råkat falla omkull ute på isen. Han hade blifvit omkullstött riktigt på elakhet af en stor, stygg pojke, och där satt han kvar och grät för att riktigt visa hur förorättad han var, allra helst som hans mamma icke kunde vara långt borta.

Men han hade glömt, att hans mor dock först och sist var morbror Rubens syster. Då hon fick se Axel sitta på isen, kom hon ej alls med något lugnande och tröstande, utan bara med detta eviga:

»Sitt inte så, min lille gosse! Tänk på morbror Ruben, som dog, då han var fem år liksom du är nu, därför att han satte sig i en snödrifva.»

Gossen steg genast upp, då han hörde talas om morbror Ruben, men han kände kyla ända in i hjärtat. Hur kunde mamma prata om morbror Ruben, då hennes lille gosse var så bedröfvad. Gärna för Axel fick han sätta sig och dö, hvar han behagade, men nu var det, som om denne döde ville taga hans egen mamma ifrån honom, och det kunde Axel ej tillåta. Så lärde han hata morbror Ruben.

Högt uppe i trappuppgången i Axels hem fanns en stenbalustrad, som var svindlande härlig att sitta på. Djupt under låg förstugans stengolf, och den, som satt grensle däruppe, kunde drömma, att han färdades fram öfver afgrunder. Axel kallade balustraden för den gode gångaren Grane. På dess rygg sprängde han öfver brinnande vallgrafvar in i förtrollade slott. Där satt han stolt och trotsig med de stora hårbucklorna vajande för det häftiga anloppet och kämpade Sankt Görans strid med draken. Och ännu hade det ej fallit morbror Ruben in att vilja rida där.

Men naturligtvis kom han. Just som draken vred sig i dödsångest och Axel satt där i hög segervisshet, hörde han barnjungfrun ropa: »Lille Axel, sitt inte där! Tänk på morbror Ruben, som dog, då han var åtta år gammal liksom Axel är nu, därför att han satt och red på ett stenräcke. Här får Axel aldrig mer sitta.»

En sådan afundsjuk gammal dummerjöns, den morbror Ruben! Han tålde visst inte, att Axel dödade drakar och räddade prinsessor. Om han ej aktade sig, så skulle Axel visa, att han också kunde vinna ära. Om han hoppade ned i stengolfvet här nere och sloge ihjäl sig, då skulle han allt känna sig fördunklad, den där storljugaren.

Stackars morbror Ruben! Stackars den lille snälle gossen, som gått och spelat topp ute på det solbelysta torget! Nu fick han erfara hvad det var att vara en stor man. En fågelskrämma hade han blifvit, som den tid, som var, satte upp för den, som skulle komma. –

Det var ute på landet hos morbror Ivan. En hel mängd kusiner voro samlade på den härliga gården. Axel

gick där, uppfylld af sitt hat till den store morbror Ruben. Han ville bara veta, om denne pinade någon annan än honom. Men det var något, som skrämde honom från att fråga. Det var som om han skulle begått något hädiskt.

Ändtligen voro barnen för sig själfva. Ingen stor var närvarande. Då frågade Axel, om de hört talas om morbror Ruben.

Han såg, att det blixtrade till i ögonen och att många små näfvar knötos, men det syntes, att de små munnarna fått lära sig vördnad för morbror Ruben. »Tyst för all del,» sade hela skaran.

»Nej,» sade Axel, »nu vill jag veta om det är någon mer, som han pinar, ty jag tycker, att han är den besvärligaste af alla morbröder.»

Detta enda modiga ord bröt den damm, som var satt för pinade barnahjärtans harm. Det blef stort gny och ropande. Så måtte en hop nihilister se ut, då de försmäda själfhärskaren.

Nu uppsattes den stackars store mannens syndaregister. Morbror Ruben förföljde alla sina syskonbarn. Morbror Ruben dog, hvarhelst han behagade. Morbror Ruben var alltid af samma ålder med den, hvars ro han ville störa.

Och respekt måste man ha för honom, fast han alldeles tydligt var en lögnare. Hata honom i hjärtats tystaste djup, det kunde man få, men förbise honom eller visa honom vanvördnad, nej pass för det.

Hvilken min de gamle togo på sig, då de talade om honom! Hade han då någonsin gjort något så märkvärdigt? Att sätta sig att dö var då inte något så underbart. Och hvad han så utfört för storverk, visst var det, att nu missbrukade han sin makt. Han satte sig emot barnen i allt, som de hade lust till, den gamla fågelskrämman. Han dref upp dem från middagssömnen i gröngräset. Han hade upptäckt det bästa gömstället i parken och förbjudit dess begagnande. Nu allra senast hade han företagit sig att rida på osadlade hästar och att åka i hö.

De voro alla säkra på att den stackaren aldrig blifvit mer än tre år. Och nu öfverföll han stora fjortonåringar och påstod, att han var af deras ålder. Det var det allra retsammaste.

Det var otroliga ting, som kommo i dagen om honom. Han hade fiskat löjor från brokaren, han hade rott i den lilla ekstocken, han hade klättrat i den där pilen, som hängde ut öfver vattnet och som var så treflig att sitta i, ja, han hade till och med legat och sofvit på krutfjärdingar.

Men de voro alla vissa om att det ej fanns någon undflykt från hans tyranni. Det var en lättnad att ha fått tala ut, men inte något botemedel. Man kunde ej göra uppror mot morbror Ruben.

Man skulle ej vilja tro det, men då dessa barn blefvo stora och fingo egna barn, började de genast göra sig nytta af morbror Ruben, såsom deras fäder gjort före dem.

Och deras barn återigen, d. v. s. de ungdomar, som nu växa upp, ha lärt läxan så väl, att det hände en sommar ute på landet, att en femårig pys kom fram och sade till gamla farmor Berta, som satt sig på en afsats i trappan, medan hon väntade på vagnen:

»Farmor hade en gång en bror, som hette Ruben.»

»Det har du rätt i, min lille gosse,» sade farmor och steg genast upp.

Detta var för all ungdomen en sådan syn, som om den sett en gammal karolin buga sig för kung Karls porträtt. Den fick en aning om, att morbror Ruben alltid måste förbli stor hur han än missbrukades, bara

därför att han varit så högt älskad.

I dessa dagar, då man så noga skärskådar all storhet, måste han användas med mera måtta än förr. Gränsen för hans ålder är lägre, träd, båtar och krutfjärdingar äro trygga för honom, men intet af sten, som duger att sitta på, kan undgå honom.

Och barnen, nutidens barn, uppföra sig på annat sätt mot honom än föräldrarna. De kritisera honom öppet och ohöljdt. Deras föräldrar förstå ej mer konsten att inge tung, fruktande lydnad. Små pensionsflickor afhandla morbror Ruben och undra, om han är annat än en myt. En sexårig ungdom föreslår, att man medelst experiment skall bevisa, att det är omöjligt att blifva dödligt förkyld på en stentrappa.

Men detta är blott ett mod för dagen. Detta släktled är innerst inne lika öfvertygadt om morbror Rubens storhet som de föregående och lyder honom likasom de.

Den dag skall komma, då dessa begabbare draga ned till fädernehemmet, söka reda på den gamla stentrappan och resa upp den på en sockel med gyllene inskrift.

De skämta med morbror Ruben nu under några år, men så snart de blifvit vuxna och fått egna barn att uppfostra, skola de blifva öfvertygade om den store mannens nytta och nödvändighet.

»Åh, mitt lilla barn, sitt inte på den där stentrappan! Din mors mor hade en morbror, som hette Ruben. Han dog, då han var vid din ålder, därför att han satte sig att hvila på en sådan här stentrappa.»

Så skall det heta så länge världen står.

DUNUNGEN.

* * *

I.

Jag tycker jag kan se dem, då de körde åstad.

Alldeles tydligt ser jag hans styfva storm med stora svängda brätten, sådana som de hade dem på fyrtitalet, hans ljusa väst och hans spännhalsduk. Jag ser också hans vackra, slätrakade ansikte med små, små polisonger, hans höga, stela krage och den behagfulla värdigheten i hans minsta rörelse. Han sitter till höger i kärran och samlar just ihop tömmarna, och bredvid honom sitter den lilla kvinnovarelsen. Gud välsigne henne! Henne ser jag än tydligare. Liksom på en målning har jag för mig det smala lilla ansiktet och hatten, som omsluter det och som är tillknuten under hakan, det mörkbruna, slätkammade håret och den stora schalen med broderade silkesblommor. Men schäskärran, som de åka i, har naturligtvis en stol med gröna, svarfvade pinnar, och naturligtvis är gästgifvarens häst, som skall draga dem den första milen, en af de små, knubbiga bruntarna.

I henne har jag varit förälskad från första stund. Det är inte någon reson i det, ty hon är det obetydligaste lilla fladdrande flarn, men det är vid att se alla de blickar, som följa henne, då hon far åstad, som jag blifvit fångad. För det första ser jag hur far och mor skåda efter henne, där de stå i dörren till bagarboden. Far har till och med tårar i ögonen, men mor har ej tid att gråta just nu. Mor måste begagna sina ögon för att se efter flickan sin, så länge denna ännu kan vifta och vinka åt henne. Och så är det förstås glada hälsningar från barnen vid bakgatan och skälmska ögonkast från alla de små söta handtverkardöttrarna bakom fönster och dörrspringor och drömmande blickar från några unga gesäller och lärlingar. Men alla nicka god mening och välkommen igen efter henne. Och så är det oroliga blickar från fattiga gummor, som komma ut och niga och taga af brillorna för att kunna se henne, då hon far förbi i sin ståt. Men jag kan inte se, att det är en enda

ovänlig blick, som följer henne, nej inte så lång gatan är.

Då hon ej syns mer, torkar far raskt med ärmen tårarna ur ögonen:

»Var nu inte ledsen, mor!» säger han. »Du skall se, att hon reder sig. Dunungen reder sig, mor, så liten hon är.»

»Far,» säger mor med stark tonvikt, »du talar så besynnerligt. Hvarför skulle ej Anne-Marie kunna reda sig? Hon är så god som någon.»

»Hon är väl så, mor, men ändå, mor, ändå. Nej sannerligen jag ville vara i hennes ställe och resa dit hon nu reser! Nej sannerligen!»

»Ja, hvart skulle det väl bära i väg för dig, din gamle fule bagarmästare,» säger mor, som ser, att far är så orolig för flickan, att han behöfver kryas upp med litet skämt. Och far skrattar, ty det har han lika lätt för som för att gråta. Och så gå de gamla åter in i boden.

Emellertid är dunungen, det lilla flarnet, den lilla silkesblomman, vid rätt godt mod, där hon åker framåt vägen. Litet rädd för fästmannen, förstås, det är hon nog; men i grund och botten är dunungen litet rädd för alla människor, och det har hon godt af, ty därför söka alla människor bara visa henne, att de ej äro farliga.

Aldrig har hon haft sådan respekt för Maurits som i dag. Då de lämnat bakgatan och alla hennes vänner bakom sig, tycker hon, att Maurits riktigt sväller upp till något stort. Hatten och kragen och polisongerna riktigt styfna, och halsduksrosetten pöser. Rösten blir liksom tjock i halsen på honom och har svårt för att komma fram. Hon känner sig litet modstulen därvid, men det är grant att se Maurits så där storartad.

Maurits är så klok, han har så mycket att förmana – man skulle rakt inte kunna tro det, – men Maurits talar bara förstånd hela vägen. Men se, sådan är Maurits. Han frågar dunungen om hon riktigt förstår hvad den här resan gäller för honom. Tror hon, att det bara är fråga om en lustresa utåt landsvägen? Sex mils resa i den goda schäsen med fästmannen vid sidan, det kunde ju se ut som en riktig lustfärd, det. Och ett präktigt ställe att fara till, en rik onkel att gästa. Hon har nog trott, att allt bara var en lek, eller hur?

Tänk om han visste, att hon beredt sig på den här färden under långa samtal med mor i går, innan de lade sig, och med en lång rad af ängsliga drömmar under natten och med böner och med tårar. Men hon låtsas vara dum bara för att desto mer få njuta af hur vis Maurits är. Han tycker om att visa det, och det får han så gärna, så gärna.

»Egentligen är det så svårt med det, att du är så söt,» säger Maurits. Ty det var därför han kommit att fästa sig vid henne, och det var ju ändå bra dumt af honom. Hans far var alls inte för det. Och hans mor, han tordes inte tänka på hur hon bråkat, då Maurits tillkännagifvit, att han förlofvat sig med en fattig flicka från bakgatan, en flicka som ej hade någon uppfostran eller några talanger och som ej ens var vacker, bara söt.

I Maurits' ögon var naturligtvis en bagarmästares dotter lika god som borgmästarens son, men alla hade inte så fri åskådning, som han. Och om inte Maurits hade haft sin rike onkel, så kunde det väl ingenting blifvit af hela saken, ty han, som bara var student, hade ju ingenting att gifta sig på. Men om de nu kunde vinna onkel för sig, då vore allt klart.

Jag ser dem så tydligt, då de resa framåt landsvägen. Hon har en liten olycklig min, medan hon lyssnar till hans visdom. Men så nöjd hon är i sina tankar. Hvad Maurits är förståndig! Och då han talar om hvilka offer han gör för henne, så är det bara hans sätt att säga hur mycket han håller af henne.

Och om hon hade väntat att han en sådan här dag på tu man hand kanske skulle vara litet annorlunda, än då

de sutto hemma hos mor – men det hade inte varit rätt af Maurits. – Hon är bara stolt öfver honom.

Han håller på att tala om för henne hvad onkel är för en karl. En sådan man är han, att om han bara vill beskydda dem, så äro de genast inne i lyckans hamn. Onkel Teodor är så otroligt rik. Elfva masugnar äger han och dessutom gods och gårdar och grufdelar och fjärdeparter. Till allt detta är Maurits rätte arfvingen. Men onkel är litet vansklig att ha att göra med, om det är någon som han inte tycker om. Om han ej blir nöjd med Maurits' hustru, så kan han testamentera bort alltsammans.

Det lilla ansiktet blir allt färglösare och tunnare, men Maurits bara styfnar och sväller. Det är ju inte stora utsikter för att Anne-Marie skall kunna förvrida hufvudet på onkel liksom på Maurits. Onkel är en helt annan sorts man. Hans smak, ja, Maurits har ej höga tankar om hans smak, men han tror, att det skall vara något högröstadt, något blixtrande rödt, som skall slå an på onkel. Dessutom är han en sådan inbiten ungkarl, – tycker fruntimmer bara äro till besvär. Men det enda som behöfves är, att onkel ej tycker för illa om henne. Så skall Maurits nog sörja för resten. Men inte skall hon vara något sjåp. Gråter hon –! Å, om hon inte ser modigare ut, då de komma fram, så skall onkel ge båda två respass inom en minut. Hon är glad för deras egen skull, att onkel ej är så klok som Maurits. Det måtte väl ej vara någon synd mot Maurits att tänka, att det är bra, att onkel är en helt annan sorts människa än han. Ty tänk, om Maurits vore onkel, och två fattiga unga personer komme resande till honom för att få något att lefva af. Då skulle Maurits, som är så förståndig, säkert bedja dem fara hvar åt sitt håll och vänta med att gifta sig, tills de hade något att gifta sig på. Fast onkel var visst förskräcklig på sitt sätt. Han drack så, och gjorde sådana stora bjudningar, där det gick riktigt vildt till. Och han förstod sig ej alls på att hushålla. Han kunde tro, att alla människor bedrogo honom, men han var lika glad i alla fall. Och vårdslös –! Borgmästaren hade sändt med Maurits några aktier i ett företag, som ej ville gå riktigt bra, men onkel köpte dem nog af honom, hade Maurits sagt. Onkel brydde sig ej om hvar han slängde bort sina pengar. Han hade stått på torget i staden och kastat ut silfverpengar åt gatpojkarna. Och att spela bort ett par tusen riksdaler på en natt och tända sin pipa med tioriksdalerssedlar, det var bland det vanligaste onkel gjorde.

Så foro de, och så samspråkade de, under det att de foro.

Mot kvällen kommo de fram. Onkels »residens», som han brukade kalla det, var intet bruk. Det låg fjärran från all kolrök och allt hammarslammer, på sluttningen af väldiga höjder med vidsträckt utsikt öfver sjöar och långa berg. Det var ståtligt byggdt, med skogsängar och björkdungar rundt om, men nästan inga åkrar, ty stället var ej ett landtgods utan ett lustslott.

De unga åkte uppför en allé af björk och alm. De foro till sist fram mellan ett par låga, täta granhäckar, och så skulle de svänga in på gården.

Men just där vägen svängde, var en äreport rest, och där stod onkel med underhafvande och hälsade. Se, det hade dunungen aldrig kunnat tro om Maurits, att han skulle beredt henne ett sådant mottagande. Hon blef genast riktigt lätt om hjärtat. Och hon fick fatt på hans hand och tryckte den till tack. Mer kunde hon ej göra just då, ty de voro midt under äreporten.

Och där stod han, den välkände mannen, brukspatron Teodor Fristedt, stor och svartskäggig och strålande af välvilja. Han svängde hatten och ropade hurra, och hela folkskaran ropade hurra, och Anne- Marie fick tårarna i ögonen och log på samma gång. Och naturligtvis måste de alla hålla af henne från första stund bara för hennes sätt att se på Maurits. Ty hon tänkte ju, att de alla voro där för hans skull, och hon måste vända sina blickar från hela ståten bara för att se honom, då han tog af hatten med en stor sväng och hälsade så vackert och så kungligt. Å, en sådan blick hon gaf honom! Patron Teodor höll på att komma af sig med hurrningen och falla in i en svordom, då han såg den.

Nej, dunungen önskade ej ofärd öfver någon människa på jorden, men om det verkligen varit så, att gården

varit Maurits', så hade det verkligen passat bra. Det var högtidligt att se honom, då han stod på förstugubron och vände sig mot folket för att tacka. Brukspatron Teodor var ståtlig han med, men hvad hade han för sätt emot Maurits. Han bara hjälpte ned henne ur åkdonet och tog emot hennes schal och hatt liksom en betjänt, medan Maurits lyfte hatten från sin hvita panna och sade: »Tack, mina barn!» Nej, patron Teodor hade visst icke något sätt, ty när han nu gjorde bruk af sina onkelsrättigheter och tog henne i famn och kysste henne och märkte, att hon råkade se åt Maurits midt i kyssen, så svor han verkligen, svor riktigt styggt. Dunungen var inte van att finna någon otreflig, men det skulle säkert ej bli något lätt arbete att behaga patron Teodor.

»I morgon,» säger onkel, »blir här stor middag och bal, men i dag får ungherrskapet hvila sig efter resan. Nu äta vi bara kvällsvard, och så gå vi till sängs.»

De föras in i ett förmak, och där bli de lämnade ensamma. Patron Teodor far ut likt en vind, som är rädd att bli instängd. Fem minuter senare åker han nedåt allén i sin stora vagn, medan kusken kör, så att hästarna ligga som spända remmar utefter marken. Så gå fem minuter till, men så är onkel där igen, och nu sitter en gammal fru bredvid honom i vagnen.

Och in kommer han, förande vid armen en vänlig och pratsam fru, som han kallar »bergsrådinnan». Och denna tar genast Anna-Marie i famn, men på Maurits hälsar hon mera stelt. Och det måste hon ju göra. Ingen kan taga sig några friheter med Maurits.

I alla fall är Anne-Marie bra glad, att denna pratsamma, gamla dam kommit. Hon och brukspatronen ha ett så lustigt sätt att skämta med hvarandra. Det blir riktigt hemtrefligt på det främmande stället.

Men så, när de sagt godnatt till hvarandra, och Anne-Marie kommit in i sin lilla kammare, sker något så ledsamt och förargligt.

Onkel och Maurits gå omkring nere i trädgården, och dunungen förstår, att Maurits går där och utvecklar sina framtidsplaner. Onkel tycks ej säga något alls, han bara går och slår af gräsvippor med sin käpp. Men Maurits öfvertygar honom nog snart om att det bästa han kan göra är att ge Maurits en förvaltarplats på ett af sina bruk, om han ej rätt så gärna vill ge honom ett bruk med ens. Maurits har fått sådan håg för det praktiska, sedan han blifvit kär. Han brukar ofta säga: »Är det ej bäst, att jag, som ändå skall bli stor godsägare, börjar genast med att sätta mig in i de där sakerna. Hvad lönar det sig för mig att taga hofrätten?»

De gå rätt under hennes fönster, och ingenting hindrar dem från att se, att hon sitter där, men då de ej bry sig om det, så kan ingen begära, att hon ej skall höra på hvad de säga. Detta är verkligen lika mycket hennes affär som Maurits'.

Då stannar patron Teodor plötsligt, och han ser ond ut. Han ser riktigt rasande ut, tycker hon, och hon håller nästan på att skrika åt Maurits, att han skall akta sig. Men det är för sent, ty patron Teodor har fattat Maurits för bröstet, krasat till hans krås och rister honom så, att han slingrar som en ål. Så slänger han honom ifrån sig med sådan kraft, att Maurits stapplar baklänges och skulle fallit, om han ej fått stöd mot en trädstam. Och där blir Maurits stående och säger: »Hva?» Ja, hvad annat skulle han säga?

Ah, aldrig har hon så beundrat Maurits självbehärskning. Han springer ej på patron Teodor och slåss med honom. Han ser bara lugnt öfverlägsen ut, bara oskyldigt förvånad. Hon förstår, att han behärskar sig, för att ej hela resan skall bli gagnlös. Han tänker på henne och behärskar sig.

Stackars Maurits, det visar sig, att onkel är ond på honom för hennes skull. Han frågar om ej Maurits vet, att hans onkel är ungkarl och hans hem ett ungkarlshem, då han fört hit sin fästmö utan att taga med sig hennes mor. Hennes mor, dunungen blir förnärmad å Maurits' vägnar. Det var ju mor själf, som undanbedt sig och

sagt, att hon ej kunde lämna bageriet. Det svarar också Maurits, men hans onkel tar ej emot några ursäkter. – Nå, än borgmästarinnan då, hon kunde väl ha gjort sin son den tjänsten. Ja, om hon var för högfärdig, så kunde de hellre ha blifvit, där de voro. Hur skulle de burit sig åt nu, om ej bergsrådinnan kunnat komma? Och hur kunde fästman och fästmö resa på tu man hand genom landet. – Jaså, Maurits var inte farlig. Nej, det hade han aldrig trott, men folks tungor äro farliga. – Nå, och så till sist var det schäskärran. Var det det löjligaste åkdon i hela staden Maurits snokat upp? Låta det barnet skaka sex mil i en schäs och låta honom, patron Teodor, resa upp äreport för en schäskärra! – – Kunde han inte ha lust att riktigt rotrista honom! Låta patron Teodor ropa hurra för en pinnskrinda! Han därnere blir för orimlig. Hvad hon beundrar Maurits, som kan stå så lugn. Hon skulle egentligen ha bra god lust att blanda sig i leken och försvara Maurits, men hon tror ej, att han skulle tycka om det.

Och innan hon somnar, ligger hon och räknar upp allt hvad hon skulle sagt för att försvara Maurits. Så somnar hon in och spritter upp igen och hör för sina öron en gammal gåta:

»Det stod en hund på berge'.
Han skälld' utöfver Sverge.
Han het som du,
Han het som ja',
Han het som allt i världen va'.
Hva' hette han?
Han hette Hva.»

Den gåtan hade retat henne många gånger. Å, hvad hon tyckt den hunden var dum. Men nu i halfslummern förblandar hon hunden »Hva» med Maurits, och hon tycker, att hunden har hans hvita panna. Så skrattar hon. Hon har lika lätt för att skratta som för att gråta. Det har hon ärft efter far.

II.

Hur har »det» kommit? Det, som hon ej törs nämna vid namn.

»Det» har visst kommit som daggen till gräset, som färgen till rosen, som sötman till bäret, omärkligt och ljuft, utan att anmäla sig på förhand.

Det är ju också detsamma hur »det» kom och hvad »det» är. Vare sig det är godt eller ondt, ljuft eller ledt, så är »det» det förbjudna, det, som aldrig skulle finnas till. »Det» gör henne ängslig, syndfull, olycklig.

»Det» är hvad hon aldrig mer vill tänka på. »Det» är hvad som skall ryckas bort och kastas ut, och dock är det intet, som kan gripas och fångas. Hon stänger till sig för »det», och in kommer det likafullt. »Det» drifver undan blodet i ådrorna och flyter fram där, drifver tankarna ur hjärnan och regerar där, dansar fram genom nerverna och dallrar ända ute i fingerspetsarna. Det finnes öfverallt inom henne, så att om hon kunnat taga bort allt hvad kroppen eljes bestod af och lämnat kvar »det», så skulle det lämnat ett fullt aftryck af henne. Och ändå var »det» intet.

Aldrig vill hon tänka på »det», och ständigt måste hon tänka på »det». Hur har hon blifvit så dålig. Och så rannsakar hon och undrar hur »det» kom.

Ack dunungе, ack ängsull! Hur mjuka äro ej våra sinnen och hur lätt väckta våra hjärtan!

Hon var säker på att »det» ej kommit vid frukosten, alldeles säkert icke vid frukosten.

Då hade hon bara varit rädd och blyg. Hon hade råkat i sådan själsskakning, då hon kom ned till frukosten och ej fann Maurits, bara patron Teodor och bergsrådinnan.

Det hade ju bara varit klokt af Maurits, att han gått på jakt, fast det var otänkbart att finna ut hvad han jagade så där vid midsommartiden, som också bergsrådinnan anmärkte. Men han visste förstås, att han gjorde bäst att hålla sig undan för onkel några timmar, tills denne blef god igen. Han kunde ju rakt inte tänka sig, att hon var så blyg, inte att hon nära nog svimmat, då hon funnit honom borta och sig själf lämnad ensam med onkel och bergsrådinnan. Maurits hade aldrig varit blyg. Han visste ej hvad det var för en plåga.

Den frukosten, den frukosten! Onkel hade till en början frågat bergsrådinnan, om hon hört berättelsen om Sigrid den fagra. Han frågade icke dunungen, och hon skulle inte heller mäktat svara. Bergsrådinnan kände godt till historien, men han berättade den i alla fall. Då kom Anne-Marie ihåg, att Maurits skrattat åt onkel, därför att han i hela sitt hus blott hade två böcker, och dessa voro Afzelii sagohäfder och Nösselts allmänna historia för fruntimmer. »Men dem kan han också,» hade Maurits sagt.

Anne-Marie hade funnit historien vacker, hon. Hon tyckte om detta, att Bengt Lagman lät sy pärlor öfver vadmalsvåden. Hon såg Maurits för sig, hur kungligt stolt han skulle sett ut, då han befallt fram pärlorna. Detta var just en sak, som Maurits kunnat göra.

Men då onkel kommit dit i berättelsen, där det omtalas, att Bengt Lagman drog till skogs för att undvika mötet med sin vrede broder och i stället lät sin unga hustru möta stormen, då blef meningen så tydligt den, att onkel förstod, att Maurits gått på jakt för att undvika hans vrede, och att han visste hur hon satt och tänkte på att vinna honom. – – Ja, i går, då hade de nog kunnat göra upp planer, Maurits och hon, om hur hon skulle kokettera för onkel, men i dag var det just ingen tanke på att hon skulle kunna utföra dem. Å, hon hade aldrig burit sig så dumt åt! Allt blodet strömmade henne åt ansiktet, och knif och gaffel föllo med väldigt skrammel ur hennes händer ned på tallriken.

Men patron Teodor hade ingen barmhärtighet visat, utan fortsatt historien, tills han kom till det goda jarlaordet »Hade min broder detta ogjordt, så hade jag gjort det själf». Det hade han sagt med så lustigt tonfall, att hon måst se upp och möta blicken ur hans skrattande, bruna ögon.

Och som han då sett ångesten stirra ut ur hennes ögon, så hade han börjat skratta som en riktig pojke. »Hvad tror bergsrådinnan,» hade han ropat, »att Bengt Lagman tänkte, då han kom hem och hörde det där 'Hade min broder'… Jag tänker han stannade hemma nästa gång.»

Dunungen fick tårarna i ögonen, och onkel, som såg det, började skratta allt häftigare. »Ja, det är en skön medlare min brorson valt sig,» tycktes han vilja säga. »Du är allt kommen ur rollen nu, min lilla flicka.» Och hvar gång hon sett på honom, så hade de bruna ögonen upprepat: »Hade min broder detta ogjordt, så skulle jag gjort det själf.» Egentligen var dunungen ej viss på att ej ögonen sade brorson. Och tänk, så hon burit sig åt. Hon hade börjat storgråta och störtat ut ur rummet.

Men icke var det då »det» kom, icke heller under förmiddagspromenaden.

Då var det fråga om något helt annat. Då var hon betagen af glädje öfver det vackra stället och öfver att vara naturen så förtroligt nära. Det var som om hon återfått något hon förlorat för länge, länge sedan.

Bagarmamsell, stadsflicka, ja, det trodde man om henne. Men hon hade blifvit en landttös med ens, bara hon satte foten på sandgången. Hon kände genast, att hon hörde landet till.

Så snart hon lugnat sig litet, hade hon vågat sig ut på egen hand för att inspektera stället. Hon hade gått och sett sig om nere på sandplanen framför förstugubron. Rätt som det var hade hon börjat svänga på kroppen, hon fick hatten på armen och slängde schalen ifrån sig. Ytterligare satte hon armen i sidan, tog in luft i

lungorna, så att näsborrarna drogos ihop, och hvisslade.

Å, hvad hon känt sig manhaftig!

Hon hade gjort ett par försök att lugnt och sedigt gå nedåt trädgården, men detta var ej hvad som lockat henne. Med en tvär vändning hade hon begifvit sig in på de stora, kringbyggda bakgårdarna. Hon hade mött en ladugårdspiga och talat ett par ord med denna. Hon hade blifvit förvånad vid att höra huru rask hennes egen stämma ljöd. Den var som en löjtnants framför fronten. Och hon kände på sig hur hurtigt det tog sig ut, då hon med hufvudet stolt upplyftadt och snedvridet, med kroppen i raska, vårdslösa rörelser och med ett litet hvinande spö i handen steg in i ladugården.

Den var dock ej hvad hon tänkt sig. Inga långa rader af behornade varelser hade där funnits att imponera på, ty de voro alla ute på bete. En ensam kalf stod borta i sin kätte och tycktes vänta, att hon skulle göra något för honom. Hon gick fram till honom, höjde sig på tå, höll klädningen tilldragen med ena handen och vidrörde kalfvens panna med yttersta spetsen af den andra.

Som kalfven ändå ej tycktes anse, att hon gjort nog, utan sträckte ut sin långa tunga, så lämnade hon den nådigst sitt lillfinger att slicka. Men då hade hon ej kunnat låta bli att se sig omkring och liksom söka någon beundrare till hjältebragden. Och så hade hon funnit, att patron Teodor stod i ladugårdsporten och skrattade åt henne.

Sedan hade han följt med henne på promenaden. Men »det» kom inte då, alls inte då. Då hade bara det märkvärdigt förunderliga timat, att hon ej längre var rädd för patron Teodor. Det var med honom som med mor, han tycktes ha reda på alla hennes fel och svagheter, och det var så tryggt. Då behöfde man ej visa sig bättre, än man var.

Patron Teodor hade velat föra henne till trädgården och till terrasserna vid dammen, men detta var ej i hennes smak. Hon ville veta hvad som kunde finnas i alla dessa stora byggnader.

Då gick han tåligt med henne till mjölkkammare och iskällare, till vinkällare och potatiskällare. Han tog tingen i ordning och visade henne matbod och vedbod och vagnsbod och mangelbod. Så förde han henne genom arbetshästarnas stall och genom vagnshästarnas, lät henne se selkammare och betjäntrum, drängstuga och slöjdrum. Hon blef litet förvirrad af allt det i rumväg, som patron Teodor ansett nödigt inrätta på sin gård, men hennes hjärta blef brinnande af hänförelse vid tanken på hur härligt det kunde vara att ha allt detta att regera öfver. Så att hon blef ej trött, ehuru de genomvandrade äfven fårhus och svinhus och tittade in till hönsen och kaninerna. Hon undersökte troget väfkammare och mjölkkammare, rökbur och smedja, allt under växande hänförelse. Så gingo de öfver stora vindar, torkvind för kläder och torkvind för virke, höloft och loft för torrt löf, som fåren skulle äta.

Den slumrande husmodern inom henne vaknade till lif och medvetande vid all denna fullkomlighet. Men mest af allt rörde henne det stora brygghuset och de två nätta bagarstugorna med den vida ugnen och det stora bordet.

»Detta skulle mor se,» sade hon.

Där i bagarstugan hade de suttit och hvilat, och hon hade berättat om sitt hem. Det kunde hon gärna göra för onkel. Han var redan som en vän, fast hans bruna ögon skrattade åt allt hvad hon sade.

Hemma var det så stilla, intet lif, ingen omväxling. Hon hade varit sjuklig som barn, och därför vaktade föräldrarna henne så, att hon ingenting fick göra. Det var bara på lek hon fick vara med i bageriet och boden … Rätt som det var hade hon råkat säga, att far kallade henne dunungen. I det sammanhanget hade hon ock sagt: »Hemma skämma alla bort mig utom Maurits, därför tycker jag så mycket om honom. Han är så klok

emot mig. Han kallar mig aldrig dunungen, bara Anne-Marie. Maurits är så förträfflig.»

Å, så det dansat och skrattat inne i onkels ögon. Hon hade kunnat slå honom med spöet. Hon upprepade om igen nästan med gråten i halsen: »Maurits är så förträfflig.»

»Ja, jag vet, jag vet,» hade onkel då svarat. »Han skall ju bli min arftagare.» Hvarpå hon utropat: »Ack, onkel Teodor, hvarför gifter ni er ej? Tänk hvad den skulle bli lycklig, som finge bli fru på en sådan här gård.»

»Hur skulle det då gå med Maurits' arf?» hade onkel frågat helt saktmodigt.

Så hade hon varit tystad för en lång stund, ty hon kunde icke säga till onkel, att hon och Maurits ej frågade efter arfvet, för det var just hvad de gjorde. Hon undrade om det var mycket fult, att de gjorde det. Hon hade plötsligen en känsla af att hon borde bedja onkel om förlåtelse för någon stor orätt, som de gjort honom. Men det kunde hon inte heller.

Då de kommo in igen, kom onkels hund emot dem. Det var en liten, liten en på de smalaste ben, med flaxande öronlappar och gasellögon, ett intet med en liten gäll röst.

»Du undrar väl, att jag har en så liten hund,» hade patron Teodor sagt.

»Det gör jag nog,» hade hon då svarat.

»Men ser du, det är inte jag, som valt Jenny till hund, utan Jenny, som tagit mig till husbonde. Du vill nog höra historien, dununge?» Det ordet hade han genast tagit fasta på.

Jo, det hade hon velat, fast hon förstått, att det bara skulle bli något retsamt han ämnade säga.

»Jo, ser du, då Jenny kom hit första gången, låg hon i knäet hos en fin fru från staden och hade täcke öfver ryggen och duk om hufvudet. Tyst, Jenny, det är sant, att du hade det! Och jag tänkte, det var mig en ynkrygg till hund. Men ser du, då hundkräket kom ner på marken här, så måtte det ha vaknat några barndomsminnen hos henne, eller hvad det nu var. Hon krafsade och sparkade och skulle af med täcket. Och sedan bar hon sig åt som de stora hundarna här, så vi sade, att Jenny visst vuxit upp på landet.

Hon låg ute på förstugubron och inte ens såg åt förmakssoffan, och hon jagade hönsen och stal kattens mjölk och skällde på tiggare och for omkring benen på hästarna, då här kom främmande. Vi hade vår lust och glädje åt att se hur hon bar sig åt. Du kan veta en sådan här liten, som bara legat i korg och burits på armen. Det var ju underligt. – Och så du, när de skulle resa, så ville Jenny inte följa med. Hon stod på trappan och gnällde så ömkligt och hoppade upp på mig, och riktigt bad, du, att få stanna kvar. Så vi hade ingen annan råd än att låta henne stanna. Vi blefvo rörda af hundkräket, som var så litet och ändå ville vara landthund. Men inte hade jag trott, att jag skulle komma att hålla mig med knähund. Snart får jag kanske hustru också.»

Å, hvad det är svårt att vara blyg, att vara ouppfostrad. Hon undrade om onkel blifvit mycket förvånad öfver att hon så häftigt rusat sin väg. Men det hade varit som om han menat henne, då han talat om Jenny. Och det hade han kanske inte alls. Men i alla fall – – ja, hon hade blifvit så förlägen. Hon hade ej kunnat stanna.

Men det var inte då »det» kom, inte då.

Så var det väl på kvällen då, under balen. Aldrig hade hon haft så roligt på någon bal! Men om någon frågat om hon dansat mycket, så hade hon visst måst besinna sig och säga, att det hade hon ej. Men det var bästa tecknet på att hon haft riktigt roligt, att hon ej ens märkt, att hon varit litet försummad.

Hon hade haft så roligt bara af att se på Maurits. Just därför att hon varit lite, lite grand sträng mot honom vid frukosten och skrattat åt honom i går, så hade hon sådan glädje af att se honom på balen. Han hade aldrig synts henne så vacker och så öfverlägsen.

Han hade visst känt det, som om hon skulle finna sig tillbakasatt, därför att han ej talat och dansat bara med henne. Men hon hade haft nog nöje af att se hur alla höllo af Maurits. Som om hon velat ställa ut deras kärlek till allmänt åskådande! Å, dunungen var inte så dum!

Maurits dansade många danser med den vackra Elisabeth Westling. Men det hade ej alls oroat henne, ty Maurits hade gång på gång kommit fram och hviskat: »Du ser, jag slipper henne inte. Vi äro barndomsvänner. De äro så ovana här på landet att ha en kavaljer, som varit med ute, som både kan dansa och tala. Du får låna ut mig till brukspatronsdöttrarna för i kväll, Anne-Marie.»

Men onkel gick liksom ur vägen för Maurits. »Var du värd för i kväll,» sade han till honom, och det var Maurits. Han räckte till för allt, anförde dansen, anförde drickandet och höll tal för den sköna bygden och för kvinnan. Han var storartad. Både onkel och hon hade haft blickarna på Maurits, och så hade deras ögon mötts. Då hade onkel smålett och nickat åt henne. Onkel var bestämdt stolt öfver Maurits. Det hade känts litet tungt, att onkel ej riktigt gjorde heder åt sin brorson. Fram på morgonen hade onkel varit högröstad och bråkig. Då hade han velat vara med i dansen, men flickorna veko undan för honom, då han kom fram till dem, och låtsades vara uppbjudna.

»Dansa med Anne-Marie,» hade Maurits sagt till patron Teodor, och det hade naturligtvis kommit att låta litet beskyddande. Hon blef så rädd, så hon riktigt for tillsammans.

Onkel blef också stött, svängde sig om på klacken och gick in i rökrummet.

Men Maurits hade kommit fram till henne och sagt med hård, hård stämma:

»Du fördärfvar alltihop för mig, Anne-Marie. Skall du se sådan ut, då onkel vill dansa med dig. Om du kunde veta hvad han sade mig i går om dig. Du måste också göra något, Anne-Marie. Tycker du det är rätt att lämna allt åt mig?»

»Hvad vill du då jag skall göra, Maurits?»

»Å, nu är det ingenting, nu är spelet redan fördärfvadt. Tänk, allt jag vunnit denna kväll! Men det är förloradt nu.»

»Jag skall gärna bedja onkel om ursäkt, om du vill, Maurits.» Och det hade hon menat. Hon var verkligen ledsen öfver att hafva gjort onkel förtret.

»Det vore naturligtvis det enda rätta, men man kan ju ingenting begära af den, som är så löjligt blyg som du.»

Då hade hon ej svarat, utan gått rakt in i rökrummet, som nu var nästan tomt. Onkel hade kastat sig ned i en länstol.

»Hvarför vill onkel ej dansa med mig?» hade hon frågat.

Patron Teodors ögon hade fallit igen. Han öppnade dem och såg länge på henne. Det var den smärtfullaste blick hon mött. Hon fick en aning om hur en fånge känner det, då han tänker på sina bojor. Det var som om det varit så synd om onkel. Som om han behöft henne mycket bättre än Maurits, för Maurits behöfde ingen. Han var så bra som han var. Så lade hon sin hand på patron Teodors arm helt lätt och smekande.

Med ens hade han friskt lif i ögonen. Han började stryka hennes hår med sin stora hand. »Lilla mor,» hade han sagt.

Så kom »det» öfver henne, medan han strök hennes hår. Det kom smygande, det kom krypande, det kom risslande, rasslande som då trollen komma tågande genom mörka skogen.

III.

En kväll ligga tunna, mjuka moln öfver himmelen, en kväll är det stilla och ljumt, en kväll genomsväfvas luften af små, hvita fjun från aspar och popplar.

Det är redan sent, och ingen är uppe mer än patron Teodor, som går ute i trädgården och öfverlägger hur han skall kunna skilja den unge mannen och den unga kvinnan.

Ty aldrig, aldrig i evighet skall det ske, att Maurits får fara från gården med henne vid sidan, under det att patron Teodor står på trappan och önskar dem lycklig resa.

Är det någon möjlighet alls att låta henne resa, sedan hon i tre dagar fyllt gården med kvittrande lustighet, sedan hon på sitt stilla sätt vant dem vid, att hon tänkte och sörjde för dem alla, sedan han vant sig att se denna mjuka, smidiga lilla varelse ströfva omkring öfverallt. Patron Teodor säger till sig själf, att det är ingen möjlighet. Han kan ej mer undvara henne.

I detsamma stöter han till en maskros, som gått i frö, och som människors beslut och människors löften förströs den hvita dunbollen, dess hvita fjun fara raskt ut och förskingras.

Natten är ej kall, som nätterna bruka vara i denna landsända. Värmen hålles kvar under det grå molntäcket. Vindarna visa för en gång barmhärtighet och hålla sig stilla.

Patron Teodor ser henne, dunungen. Hon gråter därför att Maurits öfvergifvit henne. Men han drar henne upp till sig och kysser bort tårarna.

Mjuka och små tumla de hvita fjunen ned från trädens stora mognade hängen. Så lätta, att luften knappt vill låta dem falla, så små och ömtåliga, att de knappt synas på marken.

Patron Teodor skrattar för sig själf, då han tänker på Maurits. I tankarna går han nästa morgon in till honom, medan han ännu ligger i sin säng. »Hör, Maurits,» ämnar han säga till honom. »Jag vill ej inge dig något falskt hopp. Om du gifter dig med den här flickan, så får du ej vänta ett öre af mig. Jag vill ej vara med om att fördärfva din framtid.»

»Tycker onkel så illa om henne?» skall Maurits då fråga.

»Nej du, tvärt om, det är en bra flicka, men ändå ingenting för dig. Du skall ha en praktkvinna som Elisabeth Westling. Var nu förståndig, Maurits, hvad blir det af dig, om du afbryter dina studier och blir brukskarl för det här barnets skull. Det duger du inte till, min gosse. Det behöfs mer till sådant än att kunna lyfta hatten vackert från hufvudet och säga: ’Tack, mina barn!’ Du är ju klippt och skuren till ämbetsman. Du kan bli minister.»

»Om onkel har så goda tankar om mig,» svarar då Maurits, »så hjälp mig till min examen, och låt oss sedan gifta oss!»

»Alldeles inte, du, alldeles inte. Hvad tror du det skulle bli af din bana, om du hade en sådan black om foten

som en hustru. Den hästen, som skall dra brödlasset, rusar inte. Tänk dig nu bagarmamsellen som ministerfru! Nej, du bör inte förlofva dig på ännu en tio år, inte förrän du avancerat. Hvad skulle följden bli, om jag hjälpte er till att gifta er? Hvartenda år skulle ni komma till mig och tigga pengar. Och det blefve både ni och jag trötta på.»

»Men, onkel, jag är ju en hederlig karl. Jag har ju förlofvat mig.»

»Hör nu, Maurits! Hvad är bättre? Att hon går och väntar på dig i tio år och du sedan inte vill gifta dig med henne, eller att du slår upp nu genast. Nej, var nu beslutsam, stig upp, tag schäskärran och far hem, innan hon vaknar. Det går ändå inte för sig, att fästman och fästmö flacka kring landet så där på tu man hand. Jag skall nog sörja för flickan, bara du afstår från det här vansinnet. Bergsrådinnan skall få fara hem med henne. Jag skall släppa till både spann och heltäckare, om du vill. Du skall få underhåll af mig, så att du ej behöfver oroa dig för framtiden. Så ja, var förståndig, du gör dina föräldrar glädje, om du lyder mig. Res nu utan att se henne! Jag skall tala förstånd med henne, jag. Hon vill nog ej stå i vägen för din lycka. Sök inte att träffa henne bara, innan du reser, då kunde du bli vekhjärtad, för hon är söt.»

Och på de orden fattar Maurits ett hjältemodigt beslut och reser sin väg.

Och då han rest, hvad skall ske sedan?

»Lymmel», ropar det i trädgården högt och hotande som åt en tjuf. Patron Teodor ser sig om. Är där inte någon annan? Är det bara han, som ropar så till sig själf?

Hvad som skall ske sedan? Å, han skall förbereda henne på att Maurits är borta, visa henne, att Maurits ej var henne värdig, komma henne att förakta honom. Och sedan hon då gråtit ut vid hans bröst, skall han så varligt, så försiktigt komma henne att förstå hvad han känner, locka henne, vinna henne.

Fjunen fortfara att falla. Patron Teodor sträcker ut sin stora hand och uppfångar en flinga.

Så fin, så lätt, så ömtålig! Han blir stående och ser på den.

De fortfara att falla rundt om honom, flinga efter flinga. Hvad skall ske sedan med dem? De skola jagas af vinden, smutsas af jorden, trampas af tunga fötter.

Patron Teodor börjar känna det, som om dessa lätta fjun fölle ned på honom med den största tyngd. Hvem vill vara vind, hvem vill vara jord, hvem vill vara skosula, då det gäller dessa små, dessa försvarslösa?

Och till följd af hans häpnadsväckande kunskap i Nösselts allmänna historia framställer sig för honom en episod därur, jämförlig med hvad han nyss tänkt på.

Det var en stigande morgon, ej sjunkande natt som nu. Det var en klippstrand, och nere vid hafvet satt en skön yngling med panterhud öfver skuldran, med vinlöf om lockarna, med tyrsos i handen. Hvem han var? Å, gud Bacchus själf.

Och klippstranden var Naxos. Det var Greklands haf guden såg. Skeppet med de svarta seglen, som snabbt flydde bort emot synranden, styrdes af Teseus, och i grottan, hvars ingång öppnade sig högt upp i en afsats af de branta strandbergen, slumrade Ariadne.

Och under natten hade den unge guden tänkt detta: »Månne den dödlige ynglingen är värdig den himmelska flickan?» Och för att pröfva Teseus, hade han i en dröm skrämt honom med lifvets förlust, om han ej genast öfvergåfve Ariadne. Då hade denne strax stått upp, skyndat till skeppet och flytt utåt vågen, utan att ens väcka flickan för att säga henne farväl.

Nu satt gud Bacchus där leende, vaggad af de ljufvaste förhoppningar, och väntade Ariadne. Solen steg upp, morgonvinden friskade i. Han öfverlämnade sig åt leende drömmar. Han skulle nog veta att trösta den öfvergifna, han, gud Bacchus själf.

Så kom hon. Hon trädde ut ur grottan med ett strålande leende. Hennes ögon sökte Teseus, de irrade allt längre bort till skeppets ankarplats, utåt vågen – –

Och så med ett skärande skri, utan besinning, utan tvekan ned i hafvet, ned till död och glömska.

Och där satt nu gud Bacchus, tröstaren.

Så gick det till. Så hade det visserligen skett. Patron Teodor påminner sig visserligen, att Nösselt tillägger ett par ord om att medlidsamma skalder påstå, att Ariadne lät sig tröstas af Bacchus. Men de medlidsamma hade helt säkert orätt. Ariadne lät ej trösta sig.

Gode Gud, därför att hon är god och söt, så att han måste älska henne, skall hon för den skull göras olycklig!

Till lön för de små vackra leenden hon skänkt honom, därför att hennes mjuka lilla hand lagt sig förtroendefullt i hans, därför att hon ej blifvit vred, då han gycklade, därför skall hon förlora sin fästman och göras olycklig.

För hvilken af alla sina förbrytelser skall hon dömas? Därför att hon kommit honom att upptäcka ett rum innerst inne i hans själ, som tyckes ha stått fint och rent och oupptaget allt hittills och väntat på en sådan här liten öm och moderlig kvinnovarelse, eller därför att hon har makt öfver honom redan, så att han knappt törs svära en gång, så hon hör det, eller för hvad är det hon skall dömas?

Å, stackars Bacchus, stackars patron Teodor! Det är ej godt att ha att göra med dessa fina, ljusa, dunmjuka. – De springa i hafvet, då de se de svarta seglen.

Patron Teodor svär i tysthet öfver att dunungen icke är svarthårig, rödkindad, groflemmad.

Då faller åter ett fjun, och det börjar tala: »Det är jag, som skulle ha följt dig alla dagar. Jag skulle ha hviskat en varning i ditt öra vid spelbordet. Jag skulle ha flyttat undan vinglaset. Du skulle ha tålt det af mig.» – »Det skulle jag,» hviskar han, »det skulle jag.»

Ett annat kommer och talar äfven: »Det är jag, som skulle regerat öfver ditt stora hus och gjort det hemlikt och varmt. Det är jag, som skulle följt dig genom ålderdomens ödsliga land. Jag skulle ha tändt din brasa, varit dig öga och staf. Skulle jag ej dugt till detta?» – »Ljufva lilla dun,» svarar han, »det skulle du.»

Ännu kommer där ett fjun, och det talar: »Det är så synd om mig. I morgon reser min fästman ifrån mig utan att ens säga mig farväl. I morgon skall jag gråta, gråta hela dagen, ty jag skall känna det som en sådan skam, att jag ej är god nog åt Maurits. Och då jag kommer hem –. Jag vet ej hur jag skall kunna komma hem, hur jag skall kunna stiga öfver min fars tröskel efter detta. Längs hela bakgatan skall det tissla och tassla, då jag visar mig. Alla skola undra hvad ondt jag gjort för att bli så illa behandlad. Rår jag för, att du älskar mig?» Han svarar med gråten i halsen: »Tala ej så, lilla dun! Det är för tidigt att tala så.»

Han går därute hela natten, och ändtligen mot midnatt kommer där en smula mörker. Han råkar då i stor ångest, denna dofva, kvalmiga luft tyckes stå stilla af ängslan för någon missgärning, som skall begås på morgonen.

Då söker han lugna natten med att helt högt säga: »Jag skall ej göra det.»

Men då timar det underligaste. Natten råkar i sådan skälfvande ångest. Nu är det ej mer de små fjunen, som falla, utan rundt om honom rassla stora och små vingar. Han hör att något flyktar, men vet ej hvarthän.

Det flyende stryker förbi honom, det rör vid hans kind, snuddar vid hans kläder och händer, och han förstår hvad det är. Det är löfven, som lämna träden, blommorna, som fly från sina stjälkar, vingarna, som flyga bort från fjärilarna, sången, som öfvergifver fåglarna.

Och han förstår, att när solen går upp, skall hans lustgård stå alldeles ödelagd. Tom, kal och tyst vinter skall råda där, men ingen fjärillek, ingen fågelsång.

Han stannar därute, ända tills ljuset kommer åter, och han blir nästan förvånad, då han ser lönnarnas mörka löfmassor. »Jaså,» säger han, »hvad var det då, som härjades, om det ej var trädgården? Här fattas ej så mycket som ett grässtrå. Tusan ock, det är jag som får gå i vinter och köld hädanefter, ej trädgården. Det är som om hela lifsmodet vore flyktadt. Ah, din gamle tok, det här går väl öfver som allt annat! Det är för mycket bråk, det här, för det där flickkräket.»

IV.

Hvad »det» uppför sig förfärligt obeskedligt denna morgon, då de skola resa. Under de två dagar, som de varit kvar här efter balen, har »det» snarare varit något uppeggande, något lifvande, men nu, då dunungen skall resa, då »det» inser, att det är slut på allvar, att det ej skall få spela någon roll i hennes lif, då förvandlar det sig till en dödstyngd, till en dödskyla.

Det är som om hon måste släpa en förstenad kropp utför trapporna ned i frukostrummet. Hon sträcker fram en tung, kall hand af sten, då hon hälsar, hon talar med en trög stentunga, småler med hårda stenläppar. Det är ett arbete, ett arbete.

Men hvem kan låta bli att glädja sig, då man tänker på hur allt denna morgon afgöres så som gammaldags trohet och heder fordra.

Patron Teodor vänder sig till dunungen under frukosten och förklarar med underligt sträf röst, att han beslutat ge Maurits förvaltarplatsen på Laxåhyttan, men som bemälte unge man, fortfor onkel med ett ansträngdt försök att taga upp sin vanliga samtalston, ej är mycket hemma i praktiska sysslor, så får han ej tillträda platsen, förrän han har en hustru vid sin sida. Har hon, mamsell Dununge, ansat sin myrten så väl, att den kan bära krona och krans i september?

Hon känner hur han sitter och ser in i hennes ansikte. Hon vet, att han vill ha en blick till tack, men hon ser ej upp.

Maurits åter springer upp. Han omfamnar onkel och väsnas ofantligt. »Men, Anne-Marie, hvarför tackar du inte onkel? Du måste klappa onkel Teodor, Anne-Marie. Laxåhyttan är det härligaste i världen. Seså, Anne-Marie!»

Nu lyfter hon upp sina ögon. Det är tårar i dem, och genom dessa faller på Maurits en blick, full af ångest och förebråelse. Att han ej förstår något, att han nödvändigt skall gå med bart ljus i krutkällaren. Sedan vänder hon sig till patron Teodor, men ej på det blyga, barnsliga sätt hon brukat förr, utan med en viss grandessa i sättet, med något af martyr, af fången drottning.

»Onkel gör för mycket för oss,» säger hon blott.

Sålunda är allt uppgjordt i enlighet med hederns och ärans fordringar. Det är intet ord mer att spilla på

saken. Han har ej beröfvat henne tron på den hon älskar. Hon har ej förrådt sig. Hon är trogen honom, som gjort henne till sin fästmö, fast hon bara är en fattig flicka från en liten bagarbod vid bakgatan.

Och så kan schäskärran köras fram, kappsäcken snöras till, matsäcken fyllas.

Patron Teodor stiger upp från bordet. Han går och ställer sig borta vid ett fönster. Alltifrån det hon vändt sig till honom med den tårfyllda blicken, är han från sina sinnen. Han är afgjordt galen, i stånd att kasta sig öfver henne, lägga henne till sitt bröst och ropa åt Maurits att komma och slita henne därifrån, om han kan.

Han håller händerna i fickorna. I de knutna näfvarna går det ryckningar som i kramp.

Kan han tillåta, att hon sätter på sig hatten, att hon säger bergsrådinnan farväl?

Där står han åter på Naxos' klippa och vill stjäla till sig den älskade. Nej, ej stjäla! Hvarför ej ärligt och manligt stå fram och säga: Jag är din rival, Maurits. Din fästmö får välja mellan oss. I ären ej gifta, det är ingen synd att söka vinna henne ifrån dig. Tag väl vara på henne. Jag ärnar använda alla medel.

Så vore han ju varnad, och hon visste hvad hon hade att rätta sig efter.

Det knakade i knogarna, när han åter knöt näfvarna. Hvad Maurits skulle skratta åt den gamle onkeln, när han stege fram och förklarade detta! Och hvad skulle det tjäna till? Skulle han skrämma henne, så att han inte ens finge lof att hjälpa dem framdeles?

Men hur skall det gå nu, då hon nalkas för att säga honom farväl? Han är nära att skrika åt henne att akta sig, att hålla sig på tre stegs afstånd från honom.

Han står kvar vid fönstret och vänder ryggen åt dem allihop, under det att de syssla med påklädning och matsäcksinläggning. Bli de då aldrig färdiga att fara? Nu har han redan genomlefvat det tusen gånger. Han har tagit henne i hand, kysst henne, hjälpt henne upp i schäskärran. Han har gjort det så många gånger, att han redan tror henne vara borta.

Han har också önskat henne lycka. Lycka … Skall hon kunna bli lycklig med Maurits? Hon har ej sett lycklig ut denna morgon. Å jo, visst har hon. Hon grät ju af glädje.

Under det att han står där, har Maurits plötsligt sagt till Anne-Marie: »Ett sådant dumhufvud jag är. Jag glömmer rent att tala med onkel om pappas aktier.»

»Jag tycker det vore bäst, om du läte bli,» svarar dunungen. »Det är kanske inte rätt.»

»Prat, Anne-Marie! Aktierna ge ingenting just nu. Men hvem vet, om de ej en dag bli bättre? Och för resten hvad gör det onkel? En sådan småsak …»

Hon tar i med ovanlig hetta, nästan med ångest. »Jag ber dig, Maurits, gör det inte. Gif mig rätt denna enda gång.»

Han ser på henne, litet stött. »Denna enda gång. Som om jag vore en tyrann öfver dig. Nej, vet du, det kan jag inte, bara för detta ord tycker jag, att jag icke bör ge vika.»

»Fäst dig ej vid ord, Maurits. Här gäller det mer än höflighet och fraser. Jag tycker ej det är vackert af dig att vilja narra onkel nu, då han varit så god mot oss.»

»Men tyst då, Anne-Marie, tyst då! Hvad förstår du af affärer?» – Hela hans sätt är ännu retfullt lugnt och öfverlägset. Han ser på henne som en skolmästare på en god elev, som dummar sig på själfva examensdagen.

»Att du inte alls förstår hvad det gäller,» utropar hon. Och hon slår förtvifladt ifrån sig med händerna.

»Jag måste sannerligen tala med onkel nu,» säger Maurits, »om ej för annat, så för att visa honom, att här ej är fråga om något bedrägeri. Du blir dig åt så, att onkel kan tro, att jag och min far äro verkliga uslingar.»

Och han kommer fram till patron Teodor och förklarar för honom hvad meningen är med dessa aktier, som hans far vill sälja till honom. Patron Teodor hör på honom så mycket han kan. Han förstår genast, att hans bror borgmästaren gjort en dålig spekulation och vill skydda sig för förlust. Men hvad mer, hvad mer? Sådana tjänster brukar han göra hela släkten. Men egentligen tänker han ej på detta, utan på dunungen. Han undrar hvad som ligger i den förtrytelsens blick hon kastar på Maurits. Det var just ej kärlek, detta.

Och så midt, midt i hans förtviflan öfver offret, som han måst göra, börjar det dyka upp för honom en svag glimt af hopp. Han står och stirrar på den liksom en man, som ligger i ett spökrum och ser ett ljust töcken höja sig ur golfvet och förtätas och växa och bli till påtaglig verklighet.

»Kom med in i mitt rum, Maurits,» säger han, »så skall du strax få pengarna.»

Men under det han talar, hvilar hans blick på dunungen för att se om spöket skall kunna lockas till att tala. Men ännu ser han blott stum förtviflan hos henne.

Men ej förr sitter han vid pulpeten i sitt rum, än dörren öppnas och Anne-Marie kommer in.

»Onkel Teodor,» säger hon mycket fast och beslutsamt, »köp inte de här papperen!»

Ack, ett sådant mod, dununge! Hvem skulle trott dig om sådant, som sett dig, då du för tre dagar sedan satt vid Maurits' sida i schäskärran och tycktes krypa ihop och bli mindre för hvarje ord han sade.

Nu behöfver hon ock allt sitt mod, ty nu blir Maurits ond på allvar.

»Tig,» hväser han åt henne och ryter därpå för att riktigt göra sig hörd af patron Teodor, som sitter vid pulpeten och räknar upp sedlar. »Hvad har du fått för dig? Aktierna ge ingen ränta nu, det har jag sagt onkel, men onkel vet lika väl som jag, att de komma att ge. Tror du onkel låter bedraga sig af en sådan som jag? Onkel lär väl förstå de här sakerna bättre än någon af oss. Har det någonsin varit min mening att ge ut de här aktierna som goda? Har jag sagt annat än att för den, som kan vänta, kan detta bli en god affär?»

Patron Teodor säger ingenting, han bara räcker en sedelbunt till Maurits. Han undrar om detta skall få spöket att tala.

»Onkel,» säger den lilla omedgörliga sanningsförkunnaren, ty det är ju en känd sak, att inga kunna vara mer omedgörliga än dessa dunmjuka, dessa ömtåliga, då de äro på den sidan, »de här aktierna äro ej värda en skilling och skola aldrig bli det. Det veta vi alla där hemma.»

»Anne-Marie, du gör mig till en skurk –»

Hon far öfver honom med ögonen liksom hennes blickar vore ett par gående mejslar i en sax, och hon klipper af honom klut på klut af allt hon utstyrt honom med, och då hon till sist ser honom i all egenkärlekens och egennyttans nakenhet, fäller hennes lilla förskräckliga tunga domen öfver honom:

»Hvad annat är du då?»

»Anne-Marie!»

»Ja, hvad annat äro vi båda två,» fortsätter den obarmhärtiga tungan, som sedan hon väl blifvit satt i gång finner det bäst att klargöra de här sakerna, som pinat hennes samvete, sedan hon börjat tänka, att också den

rike mannen, som ägde detta stora ställe, hade ett hjärta, som kunde lida och längta. Och så säger hon, medan tungan är så förträffligt i gång och all blyghet synes vara viken ifrån henne:

»När vi satte oss i kärran där hemma, hvad tänkte vi då? Hvad talade vi om på vägen? Om hur vi skulle lura honom där. ’Du skall vara morsk, Anne-Marie,’ sade du. ’Och du skall vara slug, Maurits,’ sade jag. Vi tänkte bara på att ställa oss in. Mycket ville vi ha, och ingenting ville vi ge, annat än förställning. Inte var det vår mening att säga: ’Hjälp oss, därför att vi äro fattiga och tycka om hvarandra’, utan vi skulle smickra och smeka, tills onkel blef betagen i mig eller i dig, det var meningen. Men vi ämnade ingenting ge igen, hvarken kärlek eller aktning eller ens tacksamhet. Och hvarför for du inte ensam, hvarför skulle jag med? Du ville visa mig för honom, du ville att jag, att jag …»

Patron Teodor reser sig, då han ser Maurits höja sin hand mot henne. Ty nu har han räknat färdigt och följer med hvad som sker med hjärtat svällande af förhoppning. Och det är, som om själfva hans hjärta flugit upp på vid gafvel för att mottaga henne, då hon nu skriker till och flyger i hans famn, flyger dit utan tvekan eller betänketid, alldeles som om det ej funnes något annat ställe på jorden att fly till.

»Onkel, han vill slå mig!»

Och hon trycker sig fast, fast intill honom.

Men Maurits är nu åter lugn. »Förlåt min häftighet, Anne-Marie,» säger han. »Det gjorde mig ondt att höra dig tala så barnsligt i onkels närvaro. Men onkel skall också förstå, att du endast är ett barn. Dock medger jag, att ingen om än aldrig så rättvis harm ger en man rätt att slå en kvinna. Kom nu hit och kyss mig. Du behöfver ej hos någon söka skydd mot mig.»

Hon rör sig ej, vänder sig ej om, bara klänger sig fast.

»Dununge, skall jag låta honom ta dig?» hviskar patron Teodor.

Och hon svarar bara med en darrning, som också ilar genom hela hans kropp.

Men patron Teodor känner sig så frisk, så upplyftad. Han är också han ur stånd att som förr se den fullkomlige brorsonen i hans fullkomlighets rätta ljus. Han vågar skämta med honom.

»Maurits,» säger han, »du förvånar mig. Kärleken gör dig svag. Kan du förlåta så med ens, att hon kallar dig skurk. Du måste genast slå upp med henne. Din heder, Maurits, tänk på din heder! Ingenting i världen kan tillåta en kvinna att förolämpa en man. Sätt dig upp i schäskärran, min gosse, och res härifrån utan denna förtappade varelse! Det är blott ren och enkel rättvisa efter en sådan skymf.»

Och som han slutar detta tal, lägger han sina stora händer omkring hennes hufvud och böjer upp det, så att han kan kyssa hennes panna.

»Öfvergif denna förtappade varelse!» upprepar han.

Men nu börjar också Maurits att förstå. Han ser hur det spelar i patron Teodors ögon och hur det ena leendet efter det andra dansar öfver hans läppar.

»Kom, Anne-Marie!»

Hon rycker till. Nu kallar han henne som den, till hvilken hon lofvat bort sig själf. Det är som om hon måste gå. Och hon släpper patron Teodor så hastigt, att han ej kan hindra det, men inte heller kan hon gå till Maurits, utan så glider hon ned till golfvet, och där blir hon sittande och snyftar.

»Far hem ensam i din pinnskrinda, Maurits,» säger patron Teodor skarpt. »Den här unga damen är gäst i mitt hus än så länge, och jag ämnar beskydda henne för dina öfvergrepp.»

Och han tänker ej mer på Maurits, utan bara på att lyfta upp henne, torka hennes tårar och hviska att han älskar henne.

Och Maurits, som ser dem så, den ena gråtande, den andre tröstande, utropar: »Å, detta är en sammansvärjning. Jag är bedragen. Detta är en komedi. Man har stulit min fästmö ifrån mig och man hånar mig. Man låter mig ropa på en, som aldrig ämnar komma. Jag lyckönskar dig till den här handeln, Anne-Marie.»

Och i det han störtar ut och kastar igen dörren, ropar han: »Lycksökerska!»

Patron Teodor gör en rörelse som för att gå efter ut och tukta honom, men dunungen håller honom tillbaka.

»Ack, onkel Teodor, låt för all del Maurits behålla sista ordet. Maurits har alltid rätt. Lycksökerska, det är just hvad jag är, onkel Teodor.»

Hon smyger sig på nytt intill honom, utan att tveka, utan att fråga. Och patron Teodor är helt förvirrad, nyss grät hon och nu skrattar hon, nyss skulle hon gifta sig med en och nu smeker hon en annan. Då lyfter hon upp hufvudet och småler: »Nu är jag din lilla hund. Du kan ej bli af med mig.»

»Dununge,» säger patron Teodor med sin barskaste röst. »Du har vetat det hela tiden!»

Han började att hviska: »Hade min broder …»

»Och du ville ändå, dununge … Maurits är lycklig, som slipper dig. En sådan dum, lögnaktig, hycklande dununge, ett sådant orättrådigt litet flarn, ett sådant, ett sådant …»

* * *

Ack, dununge, ack, silkesblomster! Du var väl inte bara en lycksökerska, du var väl ock en lyckogifverska, eljes skulle det väl ej finnas kvar af din goda frid på gården, där du bodde. Än i dag skuggas gården af stora lönnar, och björkstammarna stå där hvita och fläcklösa från roten och ända upp. Än i dag får huggormen sola sig i fred på sin backe, och i parkdammen går en id, som är så gammal, att ingen pojke nänns meta upp den. Och då jag kommer dit, känner jag, att det ligger helg i luften, och det är som om fåglar och blommor ännu diktade sina vackra visor om dig.

BLAND KLÄNGROSORNA.

* * *

Jag skulle önska, att de människor, bland hvilka jag genomlefvat min sommar, läte sina blickar falla på dessa rader. Nu sedan köld och mörka nätter kommit, skulle jag vilja återföra deras tankar till den ljusa, varma årstiden.

Framför allt ville jag påminna dem om klängrosorna, som omgärdade verandan, om rosa bengalensis’ fina, något glesa löfverk, som så i solsken som månsken aftecknades i mörkgrå skugga på det ljusgrå stengolfvet och kastade en lätt spetsslöja öfver allt därute, och om hennes stora, ljusa jätteblommor med de upptrasade kanterna.

Andra somrar påminna mig om klöfvervallar eller om björkskogar eller om astrakaner och bärbuskar, men

denna sommar har fått sin karakter af klängrosorna. De ljusa, ömtåliga knopparna, som tålde hvarken vind eller regn, de lätt vajande, ljusgröna årsskotten, de mjukt böjda stammarna, den öfverdådiga rikedomen af blommor, de muntert surrande insektskarorna, allt detta skall följa mig och resa sig för mig i hela sin prakt, då jag tänker tillbaka på sommaren, den skära, fina, ömtåliga sommaren.

Nu då arbetstiden kommit, frågar man mig ofta, hvarmed jag tillbragt min sommar. Då glider allt annat bort ur mitt minne, och det förefaller mig, som om jag suttit dag ut och dag in ute på verandan bakom klängrosorna och sugit in doft och solsken. Hvad gjorde jag då? Å, jag såg på hur andra arbetade.

Där fanns ett litet tapetserarbi, som arbetade från morgon till kväll, från kväll till morgon. Ur de mjuka, gröna bladskifvorna utsågade det med sina hvassa käkar en liten prydlig oval, rullade ihop den så, som man rullar samman en riktig tapet, och med den dyrbara bördan tryckt intill sig fladdrade det åstad bort till parken och slog sig ned på en gammal trädstubbe. Där fördjupade det sig i mörka gångar och hemlighetsfulla gallerier, tills det ändtligen hann bottnen af ett lodrätt schakt. I dess okända djup, dit hvarken myra eller tusenfoting någonsin vågat sig in, bredde det ut den gröna bladrullen och täckte det ojämna golfvet med den vackraste matta. Och när golfvet var täckt, kom biet åter efter nya bladskifvor för att täcka schaktets väggar och arbetade så raskt och ifrigt, att det snart ej fanns ett blad i rosenhäcken, som ej hade en oval utskärning, som vittnade om, att det måst bidraga till den gamla trädstubbens utsmyckande.

En vacker dag bytte det lilla biet om sysselsättning. Det borrade sig djupt in bland jätterosornas upptrasslade blad, sög och drack allt hvad det förmådde i dessa vackra visthus, och när det väl fått en mun full, for det genast åstad till den gamla trädstubben för att fylla den nytapetserade kammaren med klaraste honung.

Men det lilla tapetserarbiet var ej den ende, som arbetade därute i rosenhäcken. Där fanns också en spindel, en alldeles makalös spindel. Den var större än något jag sett i spindelväg, den var klart gulröd med ett tydligt punkteradt kors på ryggen, och den hade åtta långa, röd- och hvitrandiga ben, alla lika väl tecknade. Ni skulle sett den spinna! Hvarje tråd drogs med den yttersta noggrannhet, alltifrån de första, som bara voro till stöd och fäste, ända till de innersta fina väftrådarna. Och ni skulle sett den balansera sig fram längs de smala trådarna för att gripa en fluga eller inta sin tron i midten af nätet, orörlig, tålig, väntande i flera timmar.

Denne store gulröde spindel vann mitt hjärta: han var så tålig och så vis. Hvar dag hade han sin lilla sammandrabbning med tapetserarbiet, och alltid drog han sig ur affären med samma osvikliga takt. Biet, som hade sin väg tätt förbi honom, fastnade gång på gång i hans nät. Genast började det surra och rifva, det slet i det fina nätet och bar sig åt som en galning, hvilket naturligtvis hade till följd, att det fastnade allt värre och värre och fick både ben och vingar inlindade i den klibbiga väfnaden.

Så snart biet blifvit utmattadt och förlamadt, kom spindeln krypande fram mot det. Den höll sig alltid på vederbörligt afstånd, men med den yttersta spetsen af ett af de eleganta, rödrandiga benen gaf det biet en liten stöt, så att det svängdes rundt i väfven. Och då biet åter surrat och rasat sig trött, fick det åter en den mildaste knuff och så ännu en och ännu en, till dess det for rundt som en snurra och ej visste till sig i sitt raseri och blef så yrt, att det ej kunde försvara sig. Men under detta kringsvängande tvinnades trådarna, som höllo det fast, alltmer tillsammans, och spänningen blef så stor, att de brusto, och biet föll till marken. Ja, det var detta spindeln velat naturligtvis.

Och detta konststycke kunde de göra om, dessa två, dag efter dag så länge biet hade arbete i rosenhäcken. Aldrig kunde den lilla tapetseraren lära att akta sig för spindelnätet, och aldrig visade spindeln vrede eller otålighet. Jag tyckte verkligen om dem båda två, den lille, ifrige, ludne arbetaren så väl som den store, sluge, gamle jägaren.

Det hände ej ofta några stora tilldragelser på gården med klängrosorna. Mellan spaliern kunde man se den

lilla sjön ligga och blinka mot solen. Och det var en sjö, som var för liten och för omgärdad för att kunna häfva sig i verkliga vågor, men för hvarje liten krusning på den grå ytan, flög det upp tusentals små gnistor, som glimmade och lekte på vågorna, det var som om hela djupet varit fullt af eld, som ej kunde slippa fram. Och så var det med sommarlifvet därute, det var vanligen så stilla, men kom blott den allra minsta lilla krusning – å hvad det kunde skimra och glittra.

Och det behöfdes inga stora ting för att göra oss glada. En blomma eller en fågel kunde ge oss munterhet för flere timmar, för att ej tala om tapetserarbiet. Jag skall aldrig glömma hur hjärtans glad jag en gång blef för dess skull.

Biet hade varit inne i spindelnätet som vanligt, och spindeln hade som vanligt hjälpt det loss, men det hade suttit säkert fast, så att det måst snurra alldeles ofantligt länge och varit mycket tamt och kufvadt, då det flugit sin väg. Jag böjde mig fram för att se om spindelväfven tagit stor skada. Det hade den då lyckligtvis inte, men däremot satt en liten gul larv fast i nätet, ett litet trådsmalt odjur, som endast bestod af käkar och klor, och jag blef uppskakad, verkligen uppskakad vid att se den.

Kände jag dem ej, dessa majbaggens larver, som i tusental kräla upp på blommorna och dölja sig under deras kronblad. Kände jag dem ej och beundrade dem ock, dessa ihärdiga, sluga parasiter, som sitta dolda och vänta, bara vänta, om det så skulle vara i veckotal, till dess ett bi kommer, i hvars gulsvarta päls de kunna gömma sig. Och visste jag ej om deras hatfulla skicklighet, att just då den lille cellbyggaren har fyllt ett rum med honung och på dess yta lagt det ägg, ur hvilket den rätte ägaren till cellen och honungen skall framkomma, att just då krypa ned på ägget och under ifrigt balanserande sitta kvar på detta som på en båt, ty komme de ned i honungen, skulle de drunkna. Och medan biet täcker det fingerborgsliknande boet med ett grönt tak och försiktigt stänger igen om sin unge, så rifver den gula larfven med skarpa käkar upp ägget och förtär dess innehåll, medan äggskalet alltjämt måste tjänstgöra som farkost på den vådliga honungssjön.

Men så småningom blir den smale gule platt och stor och kan själf simma på honungen och dricka af den, och i tidens fullbordan kommer en fet, svart skalbagge ut ur bicellen. Men det är säkert ej detta det lilla biet velat åstadkomma med sitt arbete, och hur slugt och behändigt skalbaggen än burit sig åt, så är han dock ingenting annat än en lat parasit, som ingen barmhärtighet förtjänar.

Och mitt bi, mitt eget lilla flitiga bi hade flugit omkring med en sådan där gul snyltgäst i pälsen. Men medan spindeln snurrat rundt med det, hade den lossnat och fallit ned på spindelväfven, och nu kom den store gulröde och gaf den ett bett med giftkroken och förvandlade den på ett ögonblick till ett skelett utan lif och innehåll.

Och då det lilla biet kom åter, var dess surrande som en hymnsång åt lifvet.

»Å, du vackra lif,» sade det, »Jag tackar dig, att jag fått på min lott det lustiga arbetet bland rosor och solsken. Jag tackar dig, att jag kan njuta dig utan ängslan och fruktan. Väl vet jag, att spindlar lura och skalbaggar stjäla, men mitt är det lustiga arbetet och den modiga sorglösheten. Å, du vackra lif, du härliga tillvaro!»

* * *